

libro.

libro.

libro.

libro.

libro.

libro.

De Gode. Arch. H.
H. 10. K. 1. 1. 1.
1881.

Mag. St. Dr.

910352-

-910355 I

7449

7450

7451

7452

7453

7454

41

41

p 191 Sigismund Baro
297

Galerum

JAC. PHILIPPI
T O M A S I N I
D E
T E S S E R I S
H O S P I T A L I T A T I S

Liber singularis,

In quo jus hospitii universum, apud veteres potissimum, expenditur.

OPTIMI CONSULTORES MORTVI

AMSTELODAMI,

Sumptibus ANDRÆE FRISII.

M. DC. LXX.

7450

940353

I

N
A
B
V
ha
me
cipi
ben
telle
te g
erga

Nobilissimo ac Generosissimo
Domino

D^{no}. HENRICO

A B

A L C K E M A D E,

Toparcha in

BERCKENRODE, &c.

Veniunt ad te, Nobilif-
sime Domine, Tesserae
hae Hospitales, & è manibus
meis evolare gestiunt, ut re-
cipiantur à tam digno, tam
benevolo Hospite, futurae
tesserae perpetuae meae erga
te gratitudinis, symbola tuae
erga me benevolentiae. Do-

mo me recepisti, mensæ ad-
hibuisti, ad ipsa amicitiaë sa-
cra, deducente me Nobili
D. Theodoro Kerckringio,
pene admisisti : quidni fa-
ciam isti Deæ parvâ hacce
victimâ? litabo, spero. Quod
si nutu, tanquam certissima
tessera, asserueris, næ ego fe-
lici me natum sydere, syde-
ra ipsa putabo tangere ver-
tice; ubi inter cætera lumi-
na splendet virtutum tua-
rum astrum, non uno ful-
gore micans, quod ego po-
tius hac oblatione colere &
venerari malo, quam radios
ejus commemorando quo-
dam-

dammodo retundere, & inferiore laude obscurare. Suscipe ergo, ita precor, tam benevolo animo munusculum hoc meum, quam tibi sincero defertur: & accense clientibus, id est, ut ego interpretor humilibus amicis Tuis,

Nobiliss. ac Generosissime Domine,

obsequioso animo addictissimum

ANDREAM FRISIVM.

ANDREAS FRISIUS
LECTORI
BENEVOLO.

TAm tua privatim interest,
nosse quid emas, quam mea
& publice omnium sciri quid ven-
dam. Quare ut omnibus ex aequo
satisfiat, sic habeto. Tomasinum
de Tesseris hospitalitatis vides.
Hunc authorem ea assiduitate &
cura prosecuti sumus, ut pagina
nulla compareat, quæ medicam
manum ter quaterve experta non
sit. Ac lacunas quidem numero
plures, & momenti gravioris, ad-
hibita diligenti codicum collatio-
ne, qua fieri fide debuit, explevi-
mus: restitutis quæ vel perperam
allegata, vel contra authoris men-
tem, omissa turpiter erant. Quin
illa etiam ipsa, quæ Tomasinus
sub-

I
st, uca en- quo um les. & ina am non pero ad- ti- vi- ram pen- Quis finis sub-
subjicienda operi censuerat, ut uno
tibi eodemque filo labor & lectio
curreret, suis singula locis subje-
cimus; adjectis superpondii loco ex
Ant. Augustini operibus gladi-
atorum, aliisque tesseris, exhibita-
que panis gradilis vel congiarii ar-
tificiose descriptione. Ac ne quid
esset, quod tua studia moraretur,
ipsam etiam ex Chisletio contra-
cta hospitalitatis indicem tesseram
apponere visum est. Quae omnia
si grata tibi acceptaque esse vide-
buntur, tesseras has brevi ejusdem
authoris Livius, Livium alii se-
quentur. Vale.

I N D E X

C A P I T V M.

CAP. I.	O Peris occasio.	I
II.	Tabulæ quædam Hospitalales & veterum monumentis depromptæ.	3
III.	Tabellæ Gothofredorum expositio.	12
IV.	Hospitalitatis origo, nominisque ratio, ubi quid hospitium, & hospes explicatur.	27
V.	Hospitalitatis usus & finis præcipuus, humanæ vitæ conservatio.	32
VI.	Dii hospitales enumerantur.	37
VII.	Hospitalitatis religio.	43
VIII.	Hospites adorandi ritus unde fluxerit.	45
IX.	Hospitalitas à quibus & in quos potissimum exercebatur.	51
X.	Ius hospitalitatis.	56
XI.	Hospitia quamobrem primitus inflitura.	60
XII.	Hospitia antiquorum, quæ publica, vel privata, declarantur.	63
XIII.	De prima hospitum exceptione.	71
XIV.	Hospitum, ac Legatorum peregræ venientium, itemque exulium tractatio.	75
XV.	De omine in hospitum adventu.	88
XVI.	Apparatus hospitalitatis circa viatores: ubi de Tesseriis, & Symbolo.	89
XVII.	Hospitalitatis securitas & immunitas.	128
	XVIII. De	

INDEX CAPITVM.

XVIII.	De conviviiis quibus hospites excepti: ubi de tricliniis, de mensa & sella hospitali; item de coronis.	130
XIX.	De loco hospitum in mensa.	141
XX.	De cultu mulierum in hospites.	143
XXI.	Osculum hospitibus accedentibus, & abeuntibus datum.	147
XXII.	De cultu veterum Iudæorum in ho- spites: ubi de insigni Abrahæ ho- spitalitate differitur.	153
XXIII.	Hospitalitatis ratio, variis nationi- bus peculiaris iisque cultioribus Græcis, & Romanis.	159
XXIV.	De reliquarum gentium, & præfer- tim Germanorum & Gallorum hospitalitate.	168
XXV.	Hospitalitatis ritus Barbaris genti- bus, Scythis nempe, Turcis, In- dis, aliisque familiaris.	176
XXVI.	De hospitalitate Christianorum primævi sæculi.	181
XXVII.	Posterioris ævi apud quasdam Na- tiones hospitalitas recensetur.	190
XXVIII.	Hospitum discedentium ritus.	196
XXIX.	De mercenaria hospitalitate: ubi de Caupona, Taberna, Strabulo, & Diverforio.	204
XXX.	De supremo erga hospites officio.	210
XXXI.	De Inhospitalitate.	219
XXXII.	Operis Peroratio.	227
	SIL-	

SYLLABVS
INSCRIPTIONVM
ANTIQVARVM,

è quibus nondum vulgata asterisco
signantur.

* <i>L. Arruntio Stella.</i>	4	<i>spo.</i>	24
* <i>Tabula publica</i>	6.7	* <i>Henricus Valesius.</i>	69
<i>M. Crasso Frugi.</i>	8.9	<i>L. Octavio.</i>	73
<i>L. Sillano Flavini.</i>	10	<i>C. Auruncijum.</i>	ibid.
<i>Curat. muneris pub.</i>	13	<i>Sub sacerdote Nymphod.</i>	
<i>Sub L. Arruntio.</i>	16	<i>ro.</i>	92
<i>L. Cannulejus.</i>	17	<i>Sub sacerdote Iccet.</i>	93
<i>Mercurio negotiatori.</i>	ib	<i>C. Curt.</i>	165
<i>C. Domitio Dextro.</i>	18	* <i>L. Hostilius.</i>	211
<i>C. Vattio.</i>	ibid.	* <i>Et Tortens.</i>	212
<i>Imperator. Cæ. Divi Tra</i>		<i>D. M. T. Cor.</i>	213
<i>jant.</i>	20	<i>D. M. Val. Att.</i>	ibid.
<i>Maximo Principi.</i>	ibid.	* <i>D. O. M. Laurentio P.</i>	
<i>Valerio Trovulo.</i>	23	<i>gnoric.</i>	215
<i>Felister D. D. N. N. Cri-</i>		* <i>Tesseræ T. anica.</i>	127

JAC. PHILIPPI
TOMASINI

DE

TESSERIS
HOSPITALITATIS

Liber singularis.

OPERIS OCCASIO,

CAPVT I.

D Vblicato de Tabellis Vo-
tivis libro, quem Eminen-
tissimo Cardinali Franci-
sco Barberino, Magni Pa-
trui VRBANI VIII. Nepoti nuncu-
paveram, nihil æque in votis erat, quam
ut urbem Romam, literatorum Em-
porium, perlustrarem, ac Eminentissi-
mo Principi me coram dicarem, alios-
que patronos & amicos, diu litera-
rum commercio notos, conspicerem.

A

An-

Annus supra millesimum sexcentesium trigessimus octavus vertebatur, cum desiderijs nostris fortuna amplissime responderet. Romam enim Societatis meæ nomine ablegatus, cum summam ibidem hospitalitatem, tum Eminentiissimi Cardinalis Francisci Barberini, tum amicorum experirer, serio mecum cogitare cœpi, hanc urbem veræ virtutis domicilium & communem patriam, nec ullo priscos loco evidentiora suæ majestatis vestigia reliquissē: quæ licet ruderibus non raro occultata, clara tamen sæpius eorum monumenta ad satietatem ferme in oculos veniunt. Inter hæc antiquissima in ædibus *Gothofredorum* tabella ænea, eruditis non indigna, cujus gratia hic labor præcipue mihi susceptus liberalis hospitii monumentum erit. Nullo sane loco magis culta olim Hospitalitas quam Romæ; nec hodie usquam frequentiores advenæ benignius excipiuntur, in Dynastarum palatia admittuntur, religiosæ

giosæ
fructu
imo e
scripti
summi
tingu

Tabu
reru

R
bella æ
cias v
midia,
cisis ad
diligen
nobiliss
talitatis
salus.

giosæ profectionis majorem unquam fructum aut jucunditatem percipiunt: imo exteri, in civium numerum adscripti, communi cæli benignitate summum non raro honoris apicem attingunt.

C A P. I I.

Tabula quedam Hospitales è veterum monumentis deprompta.

ROmæ in cœnaculo Nobilis Viri Francisci Gothofredi Romani tabella ænea, unum pedem alta, & uncias vi. lata Ped. i, & unc. ii. cum dimidia, literis majusculis eleganter incisis adhuc integra conspicitur; quam diligenter delineatam transmisit mihi nobilissimus & egregius omnis hospitalitatis cultor Joannes Baptista Casalius.

4 I. P. TOMASINVS

L. ARRVNTIO. STELLA COS
L. IVLIO. MARINO.

XIIII. K. NOV

M. ACILIVS. PLACIDVS. L. PETRONIVS
FRONTO. IIII. VIR. L.D.S.C. FERENTINI IN
CVRIA. AEDIS. MERCVRII SCRIBVNDQ
ADEVERVNT. Q. SEGIARNVS. MAECIANVS
T. MVNNIVS. NOMANLINVS

QVOD. VNIVERSI. V. F. T. POMPONIVM. BASSVM
CLARISSIMVM. VIRVM. DEMANDATAM
SIBI. CVRAM. AB. INDVLGENTISSIMO. IMP
CAESARE. NERVA. TRAIANO. AVGVSTO
GERMANICO. QVA. AETERNITATI
ITALIAE. SVAE. PROSPEXIT. SECVNDVM
LIBERALITATEM. EIVS. ITA. ORDINARE
VT. OMNIS. AETAS. CVRAE. EIVS. MERITO
GRATIAS. AGERE. DEBEAT. FVTVRVMQVE
VT. TANTAE. VIRTVTIS. VIR. AVXILIO
SIT. FVTVRVS. MVNICIPIO. NOSTRO
Q. D. E. R. F. P. D. E. R. I. C.

PLACERE CONSCRIPTIS. LEGATOS. EX. HOC
ORDINE. MITTI. AD. T. POMPONIVM
BASSVM. CLARISSIMVM. VIRVM. QVI. AB
EO. IMPETRENT. IN. CLIENTELAM
AMPLISSIMAE. DOMVS. SVAE
MVNICIPIVM. NOSTRV. RECIPERE
DIGNETVR. PATRONVMQVE. SE
COOPTARI. TABVLA. HOSPITALI. INCISA
HOC. DECRETO. IN. DOMO. SVA
POSITA. PERMITTAT. CENSVERE
EGERVNT. LEGATI

A. CAECILIVS. A. F. QVIRINALIS. ET
QVIRINALIS. F.

de Tesseris Hospitalitatis.

Tabulam hanc Gruterus Fulvii
Vrsini fuisse memorat, cui in extremo
adjecta sunt.

AD. AVGVST   AD. AVGVST
TEM. C. P   TEM. C. P.

L. Pignorius etiam in suo Anteno-
re narrat, apud Fulvium Vrsinum
olim Romæ visam Hospilitatis tabu-
lam æneam, in ædibus T. Pomponii
Bassi, in testimonium desideratæ à mu-
nicipio apud ipsum clientelæ.

Vrsino etiam alteram adscribit Gru-
terus è veteri marmore, sed mutilam,
quam ex ingenio sum conatus resti-
tuere.

M V T I L A.

Tabella Hospitalitatis ex Grutero CLXXII. 7.

.... PVBlicAE. EX. B. B. IN. HON .....
 .... NIFICENTIAEQ. INSTEL. T. F. PVP. ....
 .... IB. PL. PR. COS. LEG. CONSVLARIS. PROV. ....
 .... IS. EIVS. AC. FRATRIS. FILIQ. ET. VXOR. ....
 .... VM. TABVLIS. HOSPITALIBVS. TRANSFERRI
 .... ANTE. CVRIAM. VEL. IN. PORTIBVS. FOR
 .... CAVERAT. SCHOLAM. HANC. DICAVIT

Instei. Sic tabula in monte Cœlio
 inventa.

R E S T I T V T A.

TABVLAE. PVBlicAE. EX. B. B. IN HONORIS
 BENEFICENTIAEQ. INSTEL. T. F. PVP.
 LIB. PL. PR. COS. LEG. CONSVLARIS. PROVINCIÆ
 PATRIS. EIVS. AC. FRATRIS. FILIQ. ET. VXORIS
 OMNIUM. TABVLIS. HOSPITALIBVS. TRANSFERRI
 HVIC. ANTE. CVRIAM. VEL. IN. PORTIBVS. FOR
 IVNAE. CAVERAT. SCHOLAM. HANC. DICAVIT

de Tesseris Hospitalitatis. 7.

His accedunt Brixiae apud Hieronymum Barganum tabellæ quatuor æneæ, ut refert in monumentis Brixiensibus Clarissimus Vir Octavius Rubeus, inventæ in vico S. Zenonis, quæ plurimum ad rem nostram faciunt : in quibus etiam non pauca de Vulcano ejusque symbolis, admodum crudite, pro uberiore hujus argumenti explicatione ab ipso proferuntur.

3 I. P. TOMASINVS

M. CRASSO FRVGI L. CALPVRNIO
COSS.

PISON. IIIII

III NON. FEBR.

CIVITAS THEMETRA EX AFRICA HOSPI
TIVM FECIT CVM C. SILIO. C. F. FAB.
AVIOLA IIIIIM. LIBEROS POSTEROSQVE
EIVS SIBI LIBERIS POSTERISQVE SVIS
PATRONVM COOPTAVERVNT
C. SILIVS. C. F. FAB. AVIOLA CIVITATEM
THEMETRENSEM LIBEROS POSTEROSQ
EORVM SIBI LIBERIS POSTERISQVE
SVIS IN FIDEM CLIENTELANQVE
SVAM RECEPIT.

EGERVNT

BANNO HIMILIS F. SVFFES.
AZDRVBAL B AISILLEGIS F. LEG.
IDDIBAL BOHARIS F.

M. CRAS-

M. CRASSO FRVGI

L. PISONE COSS.

SENATVS POPVLVSQVE TIMILIGENSIS
HOSPITIVM FECERVNT CVM C. SILIO
C. F. FAB. AVIOLA PRAEF. FABR
EVMQVE LIBEROS POSTEROSQVE
EORVM SIBI LIBERIS POSTERISQVE
SVIS PATRONVM COOPTAVERVNT
C. SILIVS AVIOLA PRAEF. FAB
THIMILIGENSES VNIVERSOS SIBI
LIBERIS POSTERISQVE SVIS SVORVM
QVE IN FIDEM CLIENTELAMQVE
SVAM SVORVMQVE RECEPIT

EGERVNT. LEGATI
AZDRVBAL SVFFES ANNOBALIS F.
AGDIBIL. BONCARII
IDDIBALIS F. RISVIL
||||| NNO AZDRVBALIS F. XVCELAZO
||||| AMILCARIS F. AGDIBIL.
BALITONIS F. SIRNI

10 I. P. TOMASINVS

L. SILLANO, FLAMINI
MARTIALI

C. VELLEO TVTORE COSS.

SENATVS POPVLVSQVE SIAGITANVS
HOSPITIVM FECERVNT CVM C. SILIO
C. F. AVIOLA TRIB. MIL. LEG. III. AVG.
PRAEFECTO FABR. EVMQVE
POSTEROSQVE EIVS SIBI
POSTERISQVE SVIS PATRONVM
COOPTAVERVNT

C. SILIVS. C. F. FAB. AVIOLA
EOS POSTEROSQVE EORVM
INFIDEM CLIENTELAMQVE SVAM
RECEPIT.

AGENTE CELERE IMILCHONIS
GVILISAE F. SVFFETE.

L. SIL-

L. SILLANO FLAM. MART.

C. VELLEO TVTORE COSS.

PRID. NON. DECEMB.

CIVITAS APISA MAIVS HOSPITIVM
FECIT CVM C. SILIO C. F. FAB.
AVIOLA TRIB. MILIT. LEG. IIL
AVG. PRAEFEC. FABR. EVM
LIBEROSQVE POSTEROSQVE
EIVS SIBI LIBERIS POSTERISQVE
SVIS PATRONVM COOPTAVERVNT.
C. SILIVS. C. F. FAB. AVIOLA TRIB.
MILIT. LEG. IIL. AVG. PRAEF. FABR.
APISAM MAIVS LIBEROS POSTEROSQ.
EORVM SIBI LIBERIS POSTERISQVE
SVIS INFIDEM CLIENTELAM
RECEPIT.

EGERVNT
HASDRVBAL IVMMO IADERIVMMI
HASDRVBAL HANNONIS
BANNOGABALI
CHINISDO SVFFES IIIIIIIII
SAEPO CHANAEO
LEGATI.

Ex postremis hisce duabus tabellis constat Africæ populum Legatos misisse Brixiam, ut fœdus iniret cum civibus Brixiensibus Fabrorum præfectis. Estque prima Themetræ in hanc sententiam. Consulibus Romanis Marco Crasso Fruge, & L. Calpurnio Pisone die III Februarii, Themetra Africæ Vrbs, & C. Silius Aviola Fabii filius de tribu Fabia, Fabrorum præfectus, simul fœdus & amicitiam mutuam ac fidem perpetuam iniere inter se, eorum filios, ac posteros adinvicem in clientelam se recipientes. Id agente Asdrubale filio Baïsillegis & Iddibale F. Boharis Oratoribus prædictæ Urbis, in qua erat Suffes Bannus Himilis F. idest Consul, seu Præses.

C A P. III.

Tabellæ Gothofredorum expositio.

Verioris considerationis erit altera, quam Romæ spectavimus.
In

In qua primum se offert L. Arruntius Stella Consul, cum L. Iulio Marino. Civis ille Patavinus fuit, & Vates, cujus ingenii monumenta periere. Prætor primum, deinde Duumvir, postea à Nerone, ut Cornelius Tacitus Lib. XIII. affirmat, Ludis insignibus, qui maxima pompa fiebant, ex nobilibus præfectus. Inter dignitates munus illud censebatur. Sic enim Lib. IX. idem: *Sulpicius Rufus Ludi procurator.* In prisco etiam Lapide Tibure:

CVRAT. MVNERIS. PVBLICI
GLADIATORI

Et apud Suetonium in Caligula, cap. 27: *curator munerum ac venationum.* Consulatum Stellæ, qui non in Domitiani, ut perperam aliquis, sed in Traiani imperium ex hac tabella incidit, Martialis innuit Lib. XII. Epigr. III. librum suum alloquens: *Ad populos mitti qui nuper ab vrbe solebas,*

Ibis, io, Romam nunc peregrine liber.

14 I. P. TOMASINVS

Postea addit:

*Vel, si malueris, prima gradiere Suburra:
Atria sunt illic Consulis alta mei.*

Laurigeros habitat facundus Stella Penates,

Clarus Hyantea Stella sitiitor aqua.

Cui Consulatam supra voverat, & Apollini iuvenum auratis cornibus, si Imperatori id suaderet, Lib. IX, Epig. XLII.

*Bis-senos cito te rogante fasces
Det Stellæ bonus annuatque Cæsar.*

Stellæ vestitum splendidum describit Lib. V. epigr. XI.

*Sardonychas, smaragdos, adamantis,
jaspidas uno*

Versat in articulo Stella, Severe, meus.

Recte meus. Fuit enim illi amicissimus. Patavio etiam oriundum significat Lib. I. Epigr. LXI. ubi Aponum Patavini agri vicum non minoris esse existimationis, ob natales T. Livij, Stellæ, & Flacci, quam Virgilij Mantuam,

tuam, Tibulli Veronam, ostendit :

*Verona docti syllabas amat Vatis,
Marone felix Mantua est :
Censetur Apona Livio suo tellus,
Stellaque nec Flacco minus.*

Nec est, quod tabulam hanc suspectæ veritatis quisquam opinetur, quoniam apud Panvinium, Sigonium, Gruterum, Goltzium, aliosque Romanorum Fastorum Scriptores L. Arruntius Stella cum L. Iulio Marino nunquam inter Consules enumeretur. Solebat enim Populus Romanus anni principio Consules nominare, donec hunc ordinem Iulius Cæsar primus turbasset. Hique Ordinarii dicebantur. Qui vero iis procedente anno variis de causis subrogabantur, extraordinarii, sive Suffecti appellabantur. Idem fortassis Arruntio contigit, quem sub xiv. Cal. Novembris in hac tabula Consulem videmus. Fuit etiam in alia tabella Fulvii Vrsini :

SVB. L. ARRVTIO. STELLA
NAVIS. HARENARIA. QVAE
SERVIT. IN. AEMILIANIS
REDEMTORE.

L. MARCO. FELICE

Sed plura de hoc viro in Athenis no-
stris Patavinis, ubi pleniorum eorum
censum instituemus, qui literis incla-
ruere.

Annos vero per Consules enumera-
tos, uti sat notos, non est quod heic
memorem. Vnus pro multis testis mi-
hi Lucanus Pharsal. Lib. 1v:

————— *non erigit agros*
Nobilis ignoto diffusus consule Bacchus.

Hoc est vetustatis supra memoriam Vi-
num, quemadmodum notavit Theo-
dorus Pulmannus ad Poëtæ indicem.
Nos porro quæ minus obvia breviter
exponemus.

M. ACILIVS. PLACIDVS. L.
PETRONIVS FRONTO IIII VIR
I. D. S. C. idest *Iuri dicundo sacri con-*
sili

fili FERENTIN. Ferentinorum, qui
Tusciæ oppidum habitabant.

Est & Inscriptio apud Vulsinios in
Grutero p. CCC. LXXXV. I.

L. CANNVLEIVS
IN ITALIA. VOLSINIENSIVM
PATRIAE. SVAE
ITEM. FERENT. ET TIBVRTIVM
ITEM. COLONI. ITALICENSIS. &c.

In Curia ædis Mercurii. Mercurius
quippe negotiis, tractatibus & contra-
ctibus præerat. Veteri monumento
in hanc rem nihil manifestius :

MERCVRIO. NEGOCIATORI
SACRVM
NVMISIVS. ALBINVS
E. X. VOTO

Mercurius à mercibus dictus, Festo
auctore, quem negociorum omnium
Deum existimarunt.

Nec insolens Curiae mentio in con-
ficiendis contractibus. Ita enim In-
scriptio Neapoli in ædibus Hadriani
Guljelmi:

C.DO-

18 I. P. TOMASINVS

C. DOMITIO. DEXTRO. II. L. VALERIO
MESSALA. THRASIA. PRISCO. COS
VI. IDVS. IANVAR
IN. CVRIA. BASILICAE. AVG. ANNIAN
SCRIBVND. ADFVERVNT
A. AQVILIVS &c.

Item in tabella ænea apud Anton. Au-
gustinum Archiepiscopum Tarraco-
nensem

C. VETTIO. &c.
IN. CVRIA. AVG. &c.
HONOREM. SIBI. A. NOBIS. OBLATVM
LIBENTL. ET. PRONO. ANIMO
SVSCIPERE
ET. SINGVLOS. VNIVERSOSQ. NOS
REMQ. PVBLICAM. NOSTRAM
IN. CLIENTELAM
DOMVS. SVÆ. SVSCIPERE
DIGNETVR

Scribundo adfuerunt, ut testes, qui
in omni publico & privato contractu
intererant.

Quod universi. V. F. P. id est. Vni-
versi Ferentini populi.

Pomponium Bassum. Præcipuus hic
Nervæ

Nervæ Trajani Imperatoris. domesticus, cui potissimum Italiæ res demandatæ fuerant, ejusque auctoritas spectatur à titulo *Clarissimi* Viri. Quem Viris Consularibus olim Romæ peculiarem, suis magnatibus per immensam annorum seriem Serenissima Respublica Veneta summo splendore integrum vindicavit.

Ab Indulgentissimo Imperatore. Hoc in primis titulo Principes populi auram videntur captasse, nominisque famam sectati. Sic enim Nerva in edicto ad Plinium Lib. x. sub Epist. 66. *Necessarium pariter credidi ac latum, obviam dubitantibus indulgentiam meam mittere.* Neque ab eo degenerem se præbuit nepos, qui hoc monumentum meruit.

IMP. CAE. DIVI

TRAIANI. PARTHICI. F

DIVI NERVAE NEP.

TRAIANO. HADRIANO

AVG. PONT. MAX.

TRIB. POT. III. COS. III

IMP. II. PP

RHODANICI

INDVLGENTISSIMO. PRINCIPI

Hanc laudis partem retulerunt &
Imperatores posterī.

MAXIMO. PRINCIPI

INDVLGENTISSIMO

DOMINO. VALENTI. TRI

VMPHATORI. SEMPER. AVG.

Municipio nostro. Q. D. E. R. F. P. D. E. R. I. C.
Hoc est : *Quid de eare fieri placeret, de*
ca

care ita censuerunt. Ita in multis tabel-
lis hac verborum formâ utebantur
contrahentes.

Municipiorum autem genera fuere
duo. Aliis enim civitas Romana cum
suffragio, aliis sine suffragio commu-
nicata erat: sic & Coloniarum. Agel-
lius lib. xvi. cap. xiii. ait: *Munici-
pes esse cives Romanos ex municipiis, le-
gibus suis & suo jure utentes, mune-
ris tantum cum populo Romano honorarii
participes.*

In clientelam amplissima, domus sua.
Hinc palam fit non solum hospitali-
tatis jus exercuisse, qui advenas &
peregrinos excipiebant, sed in pri-
mis qui populos in clientelam suam
& mutuam confœderationem recipie-
bant. Quod recte ad municipia inte-
gra sese extendebat, quorum con-
fœderatio ad memoriam diuturnio-
rem & sociorum splendorem tabellis
æneis inscribebatur. Quam consuetu-
dinem antiquissimam indicat Hebræo-
rum cum Romanis fœdus, ejusmodi
tabel-

tabellis inscriptum Machabæorum lib.
 I. C. VIII. *Et hoc rescriptum est, quod re-*
scripserunt in tabulis æreis, & miserunt
in Ierusalem, ut esset apud eos ibi memo-
riale pacis & societatis. Ejus generis
 Romæ in monte Cœlio sub ruderibus
 ædis S. Erasmi anno M. D. LXI. tres
 erutæ tabellæ, quas mihi visum est
 oculis subjicere.

VALE R I O . P

P R O C V L O . V . C .

POPVLONI

PRAESIDI. PROVINCIAE. VAL. BYZAC

D. D. NN. CRISPO. ET. CONSTANTINO. IVNIORE.
NOBILISSIMIS. CAESS. COSS. IIII. KAL. SEP
MVNICIPES. MVNICIPI. T. AELI. HADRIANI. AVG. C. VI
LITANI. Q. ARADIVM. RVFINVM. VALERIVM. PROCVLVM
C. V. LIBEROS. POSTEROSQVE. EIVS. SIBI. LIBERIS. POSTE
RISQVE. SVIS. PATRONOS. COOPTAVERVNT. TESSERAM
QVE. HOSPITALEM. CVM. EO. FECERVNT
Q. ARADIVS. RVFINVS. VALERIVS. PROCVLVS. LIBERI
POSTERIQVE. EIVS. MVNICIPES. MVNICIPI. T. AELI. HA
DRIANI. AVG. CIVILITANI. LIBEROS. POSTEROSQVE
EORVM. IN. FIDEM. CLIENTELAMQ. SVAM. RECEPERVNT
IN. QVAM. REM. GRATVITAM. LEGATIONEM
SVSCEPERVNT. INSTEIVS. RENATVS. ET. APOLLONIVS
GALLENTIVS. DVOVIRI. T. AELIVS. NIGOCINVS. ET. AELIVS
FAVSTINVS. AEDILES. L. AELIVS. OPTATIANVS. CAMMARI
NVS. FLAVIVS. SECYNDINVS. DOMITIVS. OPTATIANVS
AEMILIVS. NENIGONIVS. AEMILIVS. T. TRACIVS. STA
TILIVS. SECYNDIANVS. EX. P. P. ET. VNIBERSVS. ORDO

FELICITER

DD. NN. CRISPO. ET. CONSTAN
TINO. NOBB. CAESS. IT. COSS
X. KAL. MAI
QVOD. Q. ARADIVM. VAL. PROCVIVM
V. C. PRAESIDEM. PROV. VAL. BYSAC
FAVSTIANENSES. PATRONVM. COOP
TARENT. CVM LIBERIS. POSTERISQVE
EIVS. SIBI. LIBERIS. POSTERISQVE
SVIS. TESSERAM. HOSPITALEM
CVM. EO. FECERVNT. VII. SE. IN. FIDEM
ATQVE. CLIENTELAM. VEL. SVAM
VEL. POSTERORVM. SVORVM
RECUPERET. ATQVE. ITA. IN. HAC
RE. SPLENDDISSIMVS. ORDO
EIVS. CIVITATIS. FAVSTI
ANENSIS. LEGATIONEM PRO
SECVTIVS. EST.

Hæc tabella ænea est apud Achil-
lem Maffcum, lata uncias XII. alta
vero XXI. ita ut tympanum septem,
reliquum vero quatuordecim digito-
rum spatium occupet.

Alteræ apud eundem in ænea
tabula :

D D. NN. CRISPO. ET. CONSTANTINO
NOBILL. CAESS. IT. COSS

V. IDVS. APRIL

DECVRIONES. ET. COLONI. COLONIAE. AELIAE. AV
GVSTAE. MERCVRIALIS. THAENIT. CVM QVIN
TO. ARADIO. VALERIO. PROCVLO. V. C. PRAESIDI
PROVINC. VAL. BYZAC. HOSPITIVM. CLIENTE
LAMQVE. FECISSENT. ET. SIBI. LIBERISQVE. SVIS
POSTERISQVE. EORVM. COOPTASSENT. QVINIVS
ARADIVS. VAL. PROCVLVS. V. C. PRAES. PROVIN. VAL
BYZAC. A. DECVRIONIBVS ET. COLONIS. COL. AELIAE
AVG. MERC. THAENIT. HOSPITIO. CLIENTELAQVE
SVSCEPISSSET. LIBERISQVE. SVIS. POSTERIS
QVE. EORVM. IN. QVAM. REM. LEGATOS. IRE
DIXERVNT. VNIVERSOS. ORDINIS. VIROS
CENSSENTIBVS. CYNCTIS. AGENTIBVS
CVRIAM. Q. VALERIO. MARVILLO. ET. C. HOR
TENSIO. CONCILIO. DVOVIRIS

Tabula hospitali incisa hoc decreto. Hypallage, pro decreto hoc tabulæ hospitali inciso.

Sed & hospitium facere priscis erat pactum inire de certis negotiis, veluti optime ostendunt tabellæ Brixienfes. Locus autem in quo hospites negocia-
bantur, *ξενων* appellabatur, Suida teste. Id etiam de privatis hominibus insinuat Symmachus Lib. ix. Ep. 118.

Hospitem tuum Faustinum Senatus amplissimus in societatem recepit, tanta apud nos testimonii tui antiquitas est, ut differri qua velis, instar injuriæ sit. Et luculentius Cicero in Verrem Act. ult. de Senatu Syracusano: Decernunt statim ut fratri meo hospitium publice fieret, quod is eandem voluntatem erga Syracusanos habuisset, quam ego semper habuissem. Id non modo tum scripserunt, verum etiam in are incisum nobis tradiderunt.

Recte qui conventibus ejusmodi intererant, *Egerunt.* unde in tabella prima Brixienfi *Agente.* Actio namque
con-

de Tesseris Hospitalitatis. 27
contractum significat. *Egerunt autem*
Legati. Sic etiam Brixienfis.

C A P. I V.

Hospitalitatis origo, nominisque
ratio, ubi quid Hospitium, &
Hospes explicatur.

Vix homines ex rudi illa vita veluti
è somno experrecti, cælum, stel-
lasque aspiciunt, quin alias terras
etiam, aliorum hominum genus, alia
loca tenere putent, quorum mores,
vitamque investigare exoptant, pa-
triæque pertæsi hinc vagari, atque cu-
piditate discendi & diversa videndi,
alibi diversari tentant. Hinc spon-
taneo exilio ad longinqua loca pro-
ficiscuntur, ubi exteri & peregrini
primum hospitio, tum affinitate in-
digenis se jungentes, invicem cliente-
lam se poscentes, hospites esse inci-
piunt. Cumque naturæ & rationis
ductu homo sit animal sociabile, so-
cietas hinc, sodalitas, contubernium,

amicitia, fœdus, hospitalitas ex huiusmodi commercio exortæ. De hospitalitate in præsens sermo noster erit. Hæc enim amicitia quædam hospitio contracta, vel liberalitas & quædam animi propensio in hospitibus recipiendis. Ita Cic. Officior. II. *Recte etiam à Theophrasto est laudata hospitalitas, est enim, ut mihi quidem videtur, valde decorum, patere domos hominum illustrium illustribus hospitibus: idque etiam Republicæ est ornamento, homines externos hoc liberalitatis genere in urbe nostra non egere.*

Igitur qui à patrio cælo errant, hospitio indigent, vel diverforio. Vnde hospitium est consuetudo, qua alios in nostram domum accipimus. De cuius necessitudine Budæus: *Hospitium est familiaris quædam amicitia, vel mihi hospitandi apud illum, vel illi apud me.*

Si vero locus indicatur, hospitium domus est, quæ gratis liberaliterque venienti hospiti patet. Cicero Famil. IX: *Hoc idcirco nosse te volui, ut scires, hospi-*

hospitium tibi ubi parares. Et ad Atticum 11. Te in Arpinati videbimus, & hospitio agresti accipiemus.

Hinc illæ locutionum formulæ. Hospitium cum aliquo facere, hospitio conjungi: hospitium esse alicui cum aliquo. Cicero Famil. XIII: Avitum mihi hospitium cum Lisone, Lisonis filio. Ibidem: Cum Demetrio Mega mihi vetustum hospitium est: familiaritas tanta cum Siculo nostro. Idem pro domo sua: Quo cum mihi amicitiam Respublica conciliavit, hospitium voluntas utriusque conjunxit. Horatius etiam Sermon. Lib. 1. Satyra v. Excipere hospitio.

Hospitii significationi etiam hospitis convenit. Hospes porro ampliori significatu etiam alienum notat apud Apostolum ad Eph. cap. 11. v. XIX. Quemadmodum Peregrinum apud Persium Sat. 11. & Terentium in Andria Act. 1v. Sc. VI: Nunc me hospitem lites sequi, quam hic mihi sit facile atque utile, aliorum exempla commonent. Et Cic. Acad. 1. Nam nos in nostra urbe

peregrinantes, errantesque tamquam hospites, tui libri quasi domum deduxerunt; ut possemus aliquando qui & ubi essemus, agnoscere. Idem Cicero ad Att. Est enim aliquid advenientem non esse peregrinum atque hospitem.

At hospes proprie dicitur, qui vel alterum hospitio excipit, vel ipse excipitur. Priorem modum indicat Cic. pro Dejotaro: *Quamobrem hoc nos primum metu C. Caesar, per fidem & constantiam, & clementiam tuam libera, ne residere in te ullam partem iracundia suspicemur. per dexteram te istam oro, quam Regi Dejotaro hospes hospiti porrexisti. Alterum ad Familiares Lib. ix. Non multi tibi hospitem accipies, sed multi joci.*

Sed & hospita genere fœminino profertur, ut *hospita mulier*; quod etiam ad inanimata transiit: unde *hospita aquora* Virgilio, item *flumina & inhospita recta* apud Ovidium.

Ab hospite præterea *hospitalis* & *hospitalitas* Græcis *ξενία* derivatur. Est-
que

que hospitalis, liberalis, & facilis ad recipiendum hospites hospitio. Itemque ad hospitium pertinens. Qua ratione tam in persona, quam extra personam est. Ostendemus infra etiam Iovem hospitalem appellari, ut qui hospitii præses sit. Cic. Verr. Act. 1. *Homo qui semper hospitalissimus, amicissimusque nostrorum hominum existimatus esset, noluit videri ipsum illum Rubrium invitum in domum suam recepisse.* Idem in Offic. 2. *Theophrastus quidem scribit, Cimonem Athenis etiam in suos curiales Laciadas hospitalem fuisse.* Et T. Livius lib. 1: *Exceptus benigne ab ignavis consilii, cum post cœnam in hospitale cubiculum deductus esset &c.*

Ejusdemque originis HOSPITALIA, ædes publicæ egenis excipientis, *hospitia* non inepte possunt appellari; quæ vulgo *hospitalia*, Græcis *xenodochia* dicuntur. De diversorio tamen intellexit Vitruvius lib. VI. cap. x. *Præterea dextra ac sinistra domuncula constituuntur, habentes proprias januas,*

triclinia, & cubicula commoda, ut hospites advenientes, non in peristyliis, sed in ea hospitalia excipiantur. Qua ratione Suidas Xenodochium publicus locus hospitibus recipiendis destinatus.

Quæ vero viatoribus, peregrinisque mercede patent, *Cauponæ* ac *diversoria* vocantur. De quibus nos inferius.

C A P. V.

Hospitalitatis usus & finis præcipuus, humana vita conservatio.

Hospitalitas necessaria est, quandoquidem homo homine eget in hac vita, & hospitalitas est ea liberalitas, qua quis peregrinos & extraneos solet hospitio recipere. Quid vero optabilius amicis se mutuo colentibus, & quid splendidius ac suavius, quam extraneos intra suas ædes ad communem mensam trahere? Hinc regius character existimata est humanitas & hospitalitas, gemmisque pretiosis præferenda. S. Chrysostomus
Homil.

Homil. de Elem. & Hosp. Hospitalitatem exerce, continenter orationi incumbere, videbis hac fore auratis vestibus potiora, gemmisque pretiosis & monilibus longo intervallo præstare. Messis hæc copiosa eidem Tom. vi. Orat. in D. Petrum & Eliam: Hospitalitatis semen vidua sparsit, & statim florentem atque copiosam hospitalitatis messem collegit. Itaque sumptus in hospitem jure laudatus à Plauto:

In mala uxore si quid sumus, sumptus est:

In bono hospite atque amico quæstus est quod sumitur.

Plato etiam Lib. de Legum Latione 1. hospitii necessitudinem esse necessariam significat hisce verbis: Fortassis etiam omnibus pueris, postquam sibi jus cum civitate aliqua hospitii necessitudinem esse audierint, hoc modo benevolentia quadam à teneris statim animum subit, ut qui hospitii jus jactant, veluti alteram patriam illam, post suam civitatem habeant.

Hospitalitatis porro usus & necessitudo non solum inter præsentes, sed ad posteros etiam, veluti hereditarium quoddam bonum transiit; & quænam illius vel contrahendi, vel etiam renovandi & instaurandi ratio fuerit, Homerus docet sub Diomedis atque Glauci persona, qui in ipso prælio paternam hospitii necessitudinem renovarunt. Nam Diomedes cum interrogasset Glaucum, quonam esset oriundus, & Glaucus exposuisset: statim paternum illum esse hospitem affirmavit.

*Certe mihi hospes paternus es antiquus:
Oeneus enim olim nobilis eximium Bellerophontem*

Hospitatus est in aula, viginti dies detinens.

Hi vero etiam sibi mutuo dabant xenia pulchra;

Oeneus quidem balteum dedit phœniceo colore lucidum,

Bellerophontes autem aureum poculum utrinque cavum,

Et

de Tesseris Hospitalitatis. 33

*Et illud ego reliqui proficiscens, in adi-
bus meis.*

Postea antiquam hospitii necessitudi-
nem inter se pacti sunt. Pergit enim
Vates:

*Manusque mutuas apprehenderunt,
fidemque dederunt*

Et acceperunt.

Id optime Virgilius *Æn.* xi expressit:

*Nec vos arguerim, Teucri, nec fœdera,
nec quas*

Iunximus hospitio dextras.

Inde symbolum hospitalitatis dextra
fuit, veluti suo loco monuimus.

Hospitii vero usus & necessitudo an-
tiqui instituti erat, non modo inter
privatos, sed etiam inter populos: ne-
que id quidem modo, sed etiam inter
singulos, privatosque homines & civi-
tates, quæ sancte religioseque eam co-
lucre.

Sic Populum Romanum cum aliis
vel populis, vel regibus, vel etiam pri-
vatis hominibus Senatusconsulto sci-

mus hospitium contraxisse. Quo alludens Virgilius *Æn. vii.*

Ipsē modo Aeneas (nostri si tanta cupidō est,

Si jungi hospitio properat, sociusque vocari)

Adveniat.

Propterea hospitium persæpe pro amicitia usurpatur, & apud Hyginum *in hospitium venire* inviolabilem fere significat amicitiam, quandoquidem hospitii jus sanctum erat. Ejus autem amicitiae erat nota pignusque tessera, de qua suo loco plenius. Etiam *in hospitium & honorem recipere*, idem significat.

Plato denique sapientissimus summum hospitalitatis finem, ad quem omnia referenda, ipsum Deum statuit; & in Lib. v. de Legibus, cum ipsis peregrinis sanctissimum nobis pactum commerciumque intercedere. Omnia namque vel ipsorum peregrinorum, vel civium peccata, atque delicta adversus

versus peregrinos commissa, in ipsum potissimum Deum, ceu ultorem ac vindicem redundant. Nam peregrinus sociis atque cognatis destitutus, hominum pariterque atque Deorum misericordia magis videtur dignus.

C A P. V I.

Dii hospitales enumerantur.

A Rectum itaque fuit olim hospitii vinculum, atque adeo etiam divini numinis reverentia sanctum, ut hospitii disceptationi Jovem inter alios superstitiose religiosa primum praeferret antiquitas, Jovem hospitalem eum appellans & invocans, quasi hospitii praesidem & vindicem, cujus in tutela hospites esse credebantur. Plautus in *Poenulo* Act. v. Sc. i.

Deum hospitalem ac tesseram mecum fero.

Ita Romani Jovem *Xenium*, id est hospitalem appellabant. Idque sine du-

bio Græcorum auctoritate. Ait enim
Homerus Od. ζ.

——— οὐδὲ γὰρ Διὸς ἴσσην ἄρ' αὖτις.
Ξείνοι.

Ab enim Iove sunt omnes hospites.

Hinc fides Iovis hospitalis Cic. ad
Qu. Frat. *Non faciam ut illum offen-*
dam, ne imploret fidem Iovis hospitalis.
Et pro Dejotaro: *Si te palam interemis-*
set, Iovis quidem illius hospitalis numen
non unquam celare potuisset. Apulejus
lib. III. *Sed proh Iupiter hospitalis &*
fidei secreta numina. Eadem mente Vir-
gilius Æneid. I.

Iupiter (hospitibus nam te dare jura
loquuntur)

Hunc latum Tyriis que diem, Troia que
profectis

Esse velis, nostrosque hujus meminisse
minores.

Ita Jupiter ultor & vindex suppli-
cum atque hospitem apud Plutar. in
Amatorio. Jovis autem hospitalis fœ-
dus tangit Apulejus Metam. lib. VI I.
de

de equis verba faciens : *Nec Hospita-*
lis Iovis servato fœdere , rivalem sum-
mo furentes persequuntur odio. Huc per-
tinet Lycaonis fabula , qui cum ho-
spitio susceptos hospites necaret , à
suscepto Jove , postquam ei epulas hu-
manas apposuisset , versus in Lupum ,
exemplo suo ostendit hospitii jura non
esse violanda . Ideoque Jupiter ab
Ovidio hospes appellatur , ejusque ara
venerationi fuit :

Ante fores horum stabat Iovis hospitis
ara.

Homerus certe variis in locis Jovem
tutorem hospitum de prædicat. Od. 5.

Et tu senex multa passus , postquam te
ad me duxit fortuna

Ne mihi mendaciis gratificare , neque
mulceas.

Non enim ob id ego te honorabo , neque
diligam ,

Sed Iovem hospitalem veritus , teque
ipsum miseratus.

Et

Et in ix. Odyſſeæ :

*Jupiter autem ultor eſt ſupplicumque
hoſpitumque*

*Hoſpitalis, qui hoſpitibus ſimul vere-
cundis opitulatur.*

Idem in Odyſſeæ ꝑ :

*Jupiter tibi det hoſpes & immortales
Dii alii*

*Quodcumque maxime vis, quoniam
me benignus hoſpitatus es.*

Et alibi :

*Hoſpes, non mihi ſcis eſt, neque ſi vilior
te veniat,*

*Hoſpitem contemnere, ab enim Jove
ſunt omnes*

*Hoſpitesque pauperesque : munus au-
tem exiguumque charumque*

Templa etiam Jovi hoſpitali dicata
inſinuat Historia Machabæorum Lib.
II. cap. VI. *Antiochus in Hieroſolymis
templum Jovi Olympio dedicavit, & in
Gariſim, prout erant ii, qui locum inha-
bitabant Jovis hoſpitalis : adeo miſeros
Hebræos tyrannis premebat !*

A Jove

A Jove etiam fulmina hospitalia ex-
orta prodit Barnabas Brisslonius Lib. i.
de Formulis p. 127. ubi varia enume-
rat fulminum genera. Quænam fue-
rint, explicat Seneca Lib. 11. Natural.
Quæst. *Hospitalia fulmina quæ sacrificiis
ad nos Jovem arceßant, & (ut verbo co-
rum molliori utar) invitant.*

Venus præterea, veluti amoris ma-
ter, hospitali titulo honestatur. Cicero
pro Cælio: *Huic facinoræ tanto tua mens
liberalis, conscia, tua domus popularis, mi-
nistra, tua denique hospitalis illa Venus
adjutrix esse non debuit.*

Minerva quoque hospitalis dicta,
auctore Pausania Lib. 111. *Quo in loco
Parca sunt, ibidem est hospitalis Jupiter,
& hospitalis Minerva.*

Castori & Polluci pariter hymnus
dicebatur *ξενίοις*, quod hospitaes ef-
sent, & placida numina, ut Scholiastes
Pindari docet in Olympiis.

Hinc *Theoxenia* festum erat, ut
Pindari Scholiastes tradit, in quo multi
hospites confluebant, & hilariter exci-
pie-

42. I. P. TOMASINVS

piebantur Ode. III. *Olympia* alii dictum hoc festum volunt, quod Herculi, Castori, Polluci, & hospitalibus Diis fuerit sacrum, ut refert ibidem interpretres, quia cum essent tutelares Deiludorum præfecti ab Hercu'e, videbantur excipere hospites advenientes ad ludos.

Lares item. His accedunt Dii Viales, qui præfunt viis, quos invocare solent qui peregre proficiscuntur, & ad viam se accingunt, quos in libro de Donariis attigimus.

Apollo quoque Theoxenius, id est hospitalis Deus à Pellenensibus vocatus cultusque fuit, apud quos ejus Dei Templum, ad quod certamen Theoxenia nomine celebratum fuit; ubi victoriæ ejus præmium fuit argentum, teste Pausania, sive ut Pindari interpretes volunt, chlæna vestis.

Q
man
lib. v.
de Ti
Legat
ac De
Vrbe
tum
factum
lib. xx
legati
cum p
dioru
actione
neque
mene
maxim
quod n
nostra
sic elo

CAP. VII.

Hospitalitatis religio.

QVanta esset vis hospitii, quanta religio & necessitudo apud Romanos, indicat nobis T. Livius noster lib. v. ab urbe condita cap. xxviii. de Timasitheo Liparenfi loquens, qui Legatos Romanos hospitio exceptos, ac Delphos usque deductos, retro in Urbem sospites reduxerat. *Hospitium* (inquit) cum eo *Senatusconsulto factum est*, donaque publice data. Et lib. xxxvi. de bello Syriaco Princeps legationis expositis initiis amicitiae cum populo Romano, meritisque Rhodiorum: nihil, inquit, nobis tota nostra actione, Patres Conscripti, neque difficilius, neque molestius est, quam quod cum Eumene nobis disceptatio est, cum quo uno maxime regum, & privatim singulis, & quod magis nos movet, publicum civitati nostrae hospitium est. Ultima in Verrem sic eloquentiae Parens invehitur, tanquam

44 I. P. TOMASINVS

quam hospitii violatorem : *Pater ad-
erat Dextio Tindaritanus*, homo nobilissi-
mus, hospes tuus : cuius tu domi fueras,
quem hospitem appellaras : eum cum illa
auctoritate & miseria videres præditum,
num te ejus lacrymæ, num senectus, num
hospitii jus, atque nomen à scelere aliquam
ad partem humanitatis revocare potuit ?
Sed quid ego hospitii jura in hac tam im-
mani bellua commemoro : qui *Sthenium
Termitanum*, absentem hospitem suum, cu-
jus domum per hospitium exhausit, & ex-
inavit, absentem in reos retulerit, causa
indicta, capite damnarit : ab eo nunc hospi-
tiorum jura atque officia quaramus ? *Cæsar
de Hædus Lib. i.* Quibus præliis, calami-
tatibusque fractos, qui & sua virtute, &
Populi Romani hospitio, atque amicitia
plurimum ante in *Gallia* potuissent, coactos
esse *Sequanis* obsides dare nobilissimos ci-
vitatibus. Et de *Germanis Lib. vi.* Hospi-
tes violare fas non putant : qui quaque de
causa ad eos venerunt, ab injuria prohibent.
sanctosque habent ; iis omnium domus pa-
tent, victusque communicatur. Immo sa-

cro-

cro sanctum hospitium fuisse, ejusque violati nefas, indicat Libro de bello Hispanico A. Hirtius Panfa : Eodemque tempore transfuga nunciavit ex oppido, Junium, qui in cuniculo fuisset, jugulatione oppidanorum facta, clamasse, facinus nefandum, & scelus fecisse, nam eos nihil meruisse, quare tali pœna afficerentur, qui eos ad aras & focos suos recepissent, eosque hospitium scelere contaminasse.

C A P. VIII.

Hospites adorandi ritus unde fluxerit.

IMmo ea paulatim crevit hospitum veneratio, ut apud Scythas, alioquin barbaros, pro Diis haberentur. Lucianus in Toxari, sive de Amicitia refert. Toxarim Scytham hominem Mnesippo Atheniensi, exprobranti sibi, quod Pyladem & Orestem peregrinos atque etiam hospites pro Diis colerent, respondisse. *Quod hospites erant, non Scythæ, id vero nihil obstat, quo minus boni viri judicentur.* Ho-

Hospites autem esse venerandos merito putabant veteres, tum ne inhumani viderentur, tum quia si Dii aliquando sub peregrinorum habitu ad mortales accederent, tectis ne prohiberentur. Magna itaque religione hospites adventantes recipiebantur. Sic Jovem apud Licaona Ovidius introducit.

*Et Deus humana lustris sub imagine
terras.*

Et VIII. Metam. de Jove & Mercurio:

Iuppiter huc, specie mortali, cumque parente

*Venit Atlantiades, positis caducifer alis:
Mille domos adiere, locum requiemque
petentes;*

Mille domos clausere sera.

Homerus pariter sapius Deus oberantes finxit. Quod quidem convenit cum illo D. Pauli à S. Chrysostomo in sermone de Lazaro receptum. *Sectamini hospitalitatem; per hanc etiam quidam inscientes hospitio exceperunt Angelos.*

gelos. Ingressi igitur hospites excipientes supplices adorabant. Id manu fiebat ad os illata; qualiter apud Juvenalem à facie *jactare manus*. Sic Minucius Felix in Octavio: *Cacilius, simulacro Serapidis denotato, ut vulgus superstitiosus solet, manum ori admovens, osculum labiis impressit*. Nam is erat adorationis ritus apud veteres. Apuleius in Apologia: *neque habet adorandi gratia manum labris admovere*; hinc labratum osculum, & labrata oscula. Sic numina sua, sic Imperatores suos adorabant, & Imperatorum imagines haud minus quam Deorum simulacra. Aliquando etiam manu ad os relata solebant sacram Principis purpuram contingere, capite demisso. Adorationis etiam mos erat, adorantes primum manum porrigere, deinde statim ad os referre; quanquam & primum alii contra faciebant, & manum osculari, deinde eam versus illum, quem adorabant protendere consueverant; unde *oscula jacere, & basia jactare*. Cornelius Tac. Lib. i.

Hist.

Hist. cap. xxxvi. *Nec deerat Otho protendens manus, adorare vulgum, jacere oscula, & omnia serviliter pro dominatione. Ita etiam manu venerari, & manu salutare, ut de Nerone Tacitus: postea genuflexus & cætum illum manu veneratus est. Sic aurigæ flagello populum venerabantur, cum flagellum ipsum osculabantur. Sic amici tangunt dextram, Virgil. lib. viii.*

Compellare virum, & dextra conjungere dextram.

Vbi videndus est Servius: dextræ enim conjunctio amoris & hospitii signum, & propterea hospitibus dextra porrigebatur. Cic. pro Dejotaro: *Per dexteram te istam oro, quam Regi Dejotaro hospes hospiti porrexisti.*

Virgil. xi.

*Nec vos arguerim Teucris, nec fœdera,
nec quas*

Iunximus hospitio dextras.

Quod factum fortassis, vel quia dextra validior est sinistra, vel quia supplican-

tes

tes & miseros, quibus favemus, dextera
erigere solemus. Semper enim dexte-
ram porrigere, est auxilium præstare.
Dextera etiam antiqui se mutuo ve-
nerabantur : per dexteram jurabant,
tanquam fidei & virtutis auxilium; &
alicui dexteram injicere, est in familia-
ritatem admittere.

Nec solum hospites adorabant, sed
excipientes quoque, ut mos est Ana-
choretarum, iis pedes lavare consuê-
runt. Ita in Vitis Patrum Lib. II. *Cum*
aliquem sibi adesse senserunt servi Dei,
continuo procurrunt obviam, & velut
Angelum Dei excipientes adorant, pe-
des lavant, ad orationem invitant, men-
sam ponunt, atque omnia secundum di-
vinum mandatum complent charitatis
officia.

Inter alia B. Apollonii documenta
de hospitalitatis studio hoc erat : ut ad-
ventantes fratres *quasi Dominum susci-*
pimus advenientem. Addit enim : *hō-*
spes fui, & suscepistis me. Sic enim Abra-
ham suscepit eos, qui homines quidem
C vide-

videbantur, Dominus in eis intelligebatur.

Immo Hospites adorat Apollonius, osculo excipit, eorumque pedes lavat, velut in ejus vita memoratur: *Vbi autem appropinquare jam cœpimus, audita voce psalmi, etiam ipse Sanctus Apollonius procedit in occursum. Et ut vidit nos, statim prior adoravit usque ad terram, & surgens osculo nos suscepit. Vbi autem ingressi sumus Monasterium, oratione prius (ut moris est) data, pedes nostros propriis manibus lavit, & cetera quæ ad requiem corporis pertinent adimplevit. Hac autem facere ei moris erat omnibus adveniantibus. Adorando genua tangebant, quia genua misericordiæ dedicata erant, ut ait Plinius: unde vota ad genua Deorum ponebantur, ac signabant, quemadmodum de Veterum Votis ac Donariis Cap. v. uberrime differuimus.*

C A P. I X.

*Hospitalitas à quibus & in quos
potissimum exercebatur.*

Hospitalitas, nectar, ac pabulum
humanæ conditionis, & Clarissi-
morum Virorum delictum, pleno jure
ab omnibus, & in omnes exercenda. Hi
vero hospites, aut erant domestici, aut
incogniti. Qui domestici, erant amici
externi, in quos Martialis allusit Lib.

III. Epig. IV.

*Vnus erit (mibi crede) satis, cui non eris
hospes.*

Hi vero magnis honoribus excipiebantur. Nam ut eorum erat fortuna & nobilitas, armis, fistulis, buccinis, atque tympanis procul admodum ab urbe, partim peditatu, partim equis, & curribus honorifice iis obviam ibant incolæ, eos expectantes in amplissimo loco, ubi summa comitate & verbis eos salutare, & in urbem ea pompa introducere, eosque ad proprios lares,

congregatis amicis deducere consueverunt. Cui officio, si Legati erant, seligebantur etiam à Senatu viri graviores, qui iis omnia hospitalitatis officia prolixè deferrent, conviviiisque magnificis, ac muneribus exciperent.

Amici præterea hospites habebant tesseras hospitales vel symbola.

Sin autem hospites erant incogniti & peregrini, horum quatuor erant genera. Primum nempe peregrinorum, puta mercatorum & negotiatorum, qui lucri gratia undique convolant, nihil maris pericula vel asperas vias timentes. Alterum eorum, qui orbis delicias ut lustrent, vel discedendi causa, longe à patria & parentibus veluti exules spontanei regiones diversas peragrant, ut sunt hodie Germani, Galli, Flandri ac Belgæ, qui propter virtutes sponte exulant. Vel qui sacrorum causa, & ad ludorum spectacula publica convolant. Tertium eorum, qui publice à populo, vel à Principe missi, legationis causa aliunde

de ac
fortun
Hi m
atque
ejccti
pe tel
habet
Iliad.

Ste

Sic Æ

Pa

Præter
cicban
Græce
five ra
genua.
tangeb
phiciter
supplic
habere
tes ver

de Tesseris Hospitalitatis. 53

de accedunt. Quartum eorum, qui fortuna, aut calu aliquo adveniunt. Hi maxime hospitio sunt excipiendi, atque humaniter tractandi. Qui enim ejecti à fortuna, domestici calus nempe tesseras, supplex vitta & ramos habebant. Inde Homerus Libro 1. Iliad.

Stemmata habens manibus Phabi vibrantis ab alto.

Sic Æneas Lib. vi 111. Æncid.

Paciferaque manu ramum pratendit Oliva.

Prætendere autem ramum, quod faciebant hospites peregrini, est apud Græcos *οἰκίαν ἐξείναι*; nam coronam sive ramum prætendentes tangebant genua. Petron. Arb. *Infelicissimus puer tangebatur genua cum fletu, petebaturque suppliciter.* Solebant enim veteres, cum supplicabant, præ manibus coronam habere, sive Lauri, sive Oliva. Hospites vero supplices sedebant ἐν ἱερῶν,

54 I. P. TOMASINVS

hoc est, in foco, ante cineres, ut videre est apud Homerum, ubi Ulysses ante cineres in foco sedet, quod non placet tandem Minoi socio Heroi Eche-
neo :

Ἀλκίνο', εἰ μὲν τοι τὸδε κάλλιον, εἰδὲ ἔοικε,
Ξείνον μὲν χαμαὶ ἦδ' ἐπ' ἐσχάτῃ ἐν κοίτῃσιν,

*Alcinoë, non sane tibi hoc honestum,
neque convenit*

*Hospitem quidem humi sedere ad fo-
cum in cineribus.*

Scripserat enim Homerus supra.

ὣς εἰπὼν, καὶ ἄρ' ἐξείλ' ἐπ' ἐσχάτῃ ἐν κοίτῃσιν
Πᾶρ πυγί.

*Sic fatus resedit ad focum in cineribus
juxta ignem.*

Atque hinc etiam dicta ἐσχάτῃ ab ἀρῶν, hoc est a precibus. Ibi enim preces ejecti hospitesque, sive miseri fundebant, ad misericordiam commoven-
dam, unde aram tenere, se ara tueri apud Latinos, & Iuvenalis Sat. x.

*Et ruit ante aram summi Jovis, ut vi-
tulus bos.*

Loquitur vero Poëta de Priamo, qui ad Aram Jovis à Neoptolemo est obtruncatus. Qui vero sic ante focos in cineribus sedebant supplices, (hospites ignoti videlicet & ejeti, quibus loqui vetitum observat Apollonii Rhodii Scholiastes Lib. iv.) si postea cognoscabantur, adlevabantur & in sella sedebant. Hom. Lib. vii. Odys.

*Manu prehensum Ulyßem, prudentem
vario consilio*

*Levavit à foco, & in sedem locavit
splendidam,*

Filio cedere jussu virili Laodamante

Qui ei proximus sedebat, maxime vero ipsum amabat.

Ad hæc solemnitatem ludorum innuit Dionysius Halicarnasseus in excipiendis hospitibus per dies festos Libro vii.

Hospitum beneficentia patriæ desiderio postponitur, Halic. Lib. v. Etrusci à Cumaniis cæsi, atque in agros Romanos profugientes, cum in Urbem plausu ris

comportati omnibus humanitatis officiis fo-
verentur, abjecto patriæ desiderio apud
benefactores remanent. His Senatus lo-
cum in Vrbe ad edificandum dedit, vallem
inter Palatinum & Capitolinum colles,
quatuor ferme stadiis protensam; qui us-
que ad nostram ætatem vicus Tuscus Ro-
mana lingua vocatur.

CAP. X.

Ius Hospitalitatis.

Hospitalitatis apud veteres jus eo
in pretio fuit, ut sanguinis id-
nexui præferrent. Hoc autem sale &
mensa contrahi solitum. Mutuis quo-
que muneribus inter se homines co-
pulabantur, vel coram, vel per in-
ternuncios. Hinc Virgilius Lib. IX.
Æneid.

*Euryalus phaleras Rhamnetis, & au-
rea bullis*

*Cingula, Tyburti Remulo diuissimus
olim*

Quæ

*Quæ mittit dona, hospitio cum junge-
ret absens*

Cædicus.

Cædicus nempe Remulo, cum absens cum sibi hospitio vellet jungere, misit phaleras & cingula bullis aureis, hoc est clavis, insignita. Et hoc quidem jus velut hereditarium à parentibus ad posteros traducebatur, cujus vel contrahendi, vel renovandi & instaurandi quænam ratio fuerit, apud Græcos Homerus docet, sub Diomedis & Glauci persona, quos in ipso prælio paternam hospitii necessitudinem renovasse antea monuimus.

Sic hi media in acie à mutuo conflictu sibi temperant. Teucer vero Trojanus, licet cum Priamo esset sanguine junctus, non dubitavit cum Trojanis pugnare, seque popularium sanguine coinquinare. Cætera hospitalitatis jura Homerus sub fabularum involucris descripsit. Quam sacrum ac inviolabile voluerit hospitii jus indica-

vit Aurelius Imperator in Epistola militari ad Vicarium suum, ubi leges militum decernit: *in hospitibus caste se agant.* Ideoque violatum hospitii jus punivit severissime, ut notat Vopiscus. *Solus omnium militem, qui adulterium cum hospitis uxore commiserat, ita punivit, ut duarum arborum capita inflecteret & ad pedes militis deligaret, eademque subito dimitteret, ut scissus ille utrinque penderet.* Philippus etiam Rex Macedonum, improbissimo militi, ingratiissimo hospiti, stigmata inscribi iussit, ingratum hospitem testantia, quemadmodum prolixè narrat Seneca de Beneficiis Lib. IV. cap. XXXVII.

Iuris autem hospitalis caput erat Hospites ab aliena vi atque injuria defendere, præeuntibus etiam animantibus iis, quibus vis nulla rationis. Nimirum homines hospitalia servare jura ex avibus cognoscunt: quid religionis hospitibus sit deferendum, quod obsequium deputandum. Nec quidquam in libris veteris novique fœderis magis

in-

inculcatur piis animis, quam jus hospitalitatis. Atque in primis gentium Doctor I. ad Timotheum I I I. hospitales jubet esse Episcopos, quorum est Christi exemplo anniti, ut non solum verbo, sed exemplo aliis prælucceant. Quod ejus officium luculentius exaggerat Barbosa de Officio & Potestate Episcopi, Parte prima, T. I I. Concl. IX.

Immo Servatorem Christum extremi Iudicii sententiam iis benignam pronunciaturum memorant sacræ literæ, qui hospitalitatis munus in egenos exercuere.

CAP. XI.

Hospitia quamobrem primitus instituta.

VT peregrinantes & advenæ susci-
perentur, splendidum ac heroi-
cum arbitrabantur, patere domos ho-
spitibus; quin etiam ad urbium com-
mendationem atque ornamentum per-
tinere, exteros hoc liberalitatis gene-
re, ut ait Cicero de Officiis lib. 11. in
urbe nostra non egere. Cui simile est
illud Pontani. *Est autem non modo pri-
vatorum civium, verum etiam urbium
ipsarum summa laus, privatas domos pate-
re peregre venientibus.* Est enim species
publicæ humanitatis, ut hospitio pere-
grinus non egeat. Cujus in sacris lite-
ris atque profanis exempla passim
obvia. Nec sine spe præmii: *Tanta
namque, eleganter inquit S. Ambrosius
Officior. lib. 11. c. XXI. est apud Deum
hospitalitatis gratia, ut ne potius quidem
aqua frigida à præmiis remunerationis*
immu-

imm
recepti
des qu
scis,
scipias
Christi
sicut
nisi
me.

G
unqu
cula
nam
virgin
libera
caver
fes, v
pulso
Ne
bus &
sed pl
circa
ra; n
suble
teros

immunis sit. Vides quia Abraham Deum recepit hospitio, dum hospites quarit? Vides quia Loth Angelos suscepit? Quid scis, an & tu cum suscipis hospitem, suscipias Christum? cum in hospite sit Christus, quia Christus in paupere est, sicut ipse ait: In carcere eram, & venistis ad me, nudus eram & operuistis me.

Gillas Agrigentinus, omnium qui unquam fuere liberalissimus, spectacula edendo, epulas apparando, annonam in caritate rerum subministrando, virgines dotando, domum suam adeo liberalitatis officinæ & hospitalitati dicaverat, ut quingentos equites Gelenfcs, vi tempestatis in prædia sua compulso, propria impensa aluerit.

Nec hospitia publica solum hospitibus & peregrinis recipiendis erecta, sed plerumque ad exercenda maxime circa advenas & egenos pietatis opera; ne dicam ad urbium splendorem. sublevando nempe cives, qui aliter exteris recepturi essent, ubi loca merce-

naria defunt. Optimo proinde consilio ea non raro ædificata Principum beneficentia, ad sui nominis perennitatem, & pietatis studio, quo nec Turcarum Imperatores destituti. Immo sæpius in conscientiæ sublevationem, dum præter Principes, cives quoque opulentiores, hæredibus orbati, extremo vitæ articulo facultates suas hospitali extruendo legant. Quo nullum mortalibus factum dignius: omnes quippe in hoc Mundo peregrinamur. *Nec enim juxta Apostolum ad Hebræos cap. xiiii. habemus hic manentem civitatem, sed futuram inquirimus.* Unde D. Bernardus in Sermone de S. Benedicto Abbate: *Peregrinus ad patriam suspirat, ad patriam tendit, vestitum & victum habens, non vult aliis onerari. Beatus plane, qui suum sic agnoscit, sic deplorat incolatum, dicens Domino: Quoniam advena ego sum apud te, & peregrinus sicut omnes patres mei.*

Hæc autem locorum privilegia & immunitates Episcoporum est strenue
tueri,

tueri.
Nec e
peregr
extru
res, H
modi
res in
adver
cupat
sunt.

Hosp
b

E
ivatu
pieban
quod
tem p
ta ju
spitib
bas p

tueri, mandato sacrorum Canonum. Nec ejusmodi loca tantum advenis & peregrinis Christiana pietate fuerunt extructa, sed Ordines præterea militares, Hospitaliariorum nomine, ad ejusmodi locorum tutelam instituti. Plures insuper Religiosorum Societates, advenis, ac peregrinis suscipiendis occupatæ, plurimis in locis hodie supersunt.

C A P. XII.

Hospitia antiquorum, quæ publica, vel privata, declarantur.

EX honestissima & humanæ vitæ consona hospitum receptione derivatum est loci nomen, in quo recipiebantur, *hospitalis* & *hospitale*, quod est hospitis, sive quod ad hospitium pertinet. Hinc apud Græcos certæ quædam erant ædes peregrinis hospitibus recipiendis destinatæ, de quibus Plato in Libro de Legibus etiam præ-

64 I. P. TOMASINVS

præcipit, quæ ab illis ξειοδοχεῖα, ξειῶνις, καλαγωγὰ καλαγῶρια καλαλύματα.

Tales quoque Romani domus habuerunt, in peregrinorum usum extractas, quas hospitalia vocarunt. Vitruvius supra à nobis advocatus Lib. vi. cap. x.

Hinc hospitale cubiculum apud Livium Lib. i. *Exceptus benigne ab ignavis consilii, quum post cœnam in hospitale cubiculum deductus esset.* Et Lib. i i. *Alii profecti domos, nuntii hostialium beneficiorum, multos Romæ hospitium, urbisque charitas tenuit.* Symmachus Lib. i i i. Epist. xiv. *Deos enim facio testes, has domus, quarum alteram postulasti, jamdudum à me hospitibus esse decretas.*

Cretenses etiam, ut testis est Athenæus Lib. iv. cap. ix. passim per totam suam Insulam binas habuerunt semper in illis Syssitiis extractas domos, unam quam ἀνδρείον appellaverunt, alteram κοιμητήριον in qua hospites diversari, atque dormire solebant. Ad Constantinianæ ætatem celebre fuit hospitale

S. Sam-

S. Sa
staura
tum
Iustini
hospita
C. m
quod
tu tu
que gr
tera p
collap
Iustini
ficcini
to am
ronius
rologi
tem f
consti
vella l
hujus
nas, q
pus
nius e
rianus
hospita

S. Samsonis, ab eodem Imperatore instauratum, postquam ab incendio exustum fuit, ut Procopius de *Ædificiis Iustiniani Imperatoris* Lib. I. *Erat hospitale, in quod recipiebantur languidi & infirmi, superioribus annis à religioso quodam viro, cui Samson nomen erat, exstructum: restabant quaedam vestigia, neque gregarius militibus satis commoda; cætera perierant, una cum templo exusta & collapsa. Instauravit illud nobile hospitale Iustinianus, structura splendore magnificentius, & mansionum multitudine multo amplius. De hoc incomparabilis Baronius, in notis ad Romanum Martyrologium Die xxvii. Iunii. Hoc autem fuisse primarium, sub quo alia constituta essent, quæ in eadem Novella leguntur. LIX. cap. III. Porro hujus hospitalis presbyter fuit Menas, qui tunc temporis erat Episcopus Constantinopolitanus. Baronius etiam ad Annum 530. Iustinianus hospitia duo edificavit unum pro hospitibus peregrinis, alterum ut in eo requie-*

quiescerent & refocillarentur pauperes & ægroti, & hac in via, qua ad Templum itur Hierosolymis. Cui nihil cedit quod ponit Jo: Leo Africanus Lib. III. pag. CXIII. in descriptione civitatis Fessæ. In hoc oppido ducenta fere hospitia, atque inter hæc maxima, quæ in eminentiori urbis parte summo Templi sunt viciniora. Horum quodlibet triplicem habet contignationem: cubicula autem centum & viginti, aut etiam plura. Est & cuique suus fons cum secessu, & aqueductus elegantissimus, qui sordes omnes efferunt. Neque unquam maiora ædificia me vidisse memini. Simile quid innuit Lucianus de Syria Dea. In sacra civitate (sacrorum causa peregrinantem) publicus hospes excipit. Certi enim uniuscuiusque civitatis hospites ibi sunt, & quod ex patria cuiusque venit, id denno apud se recipit.

In Regno Chinarum hospitia disposita per vias, quæ singula exercitum quotidie possunt excipere, narrat Marcus Polus lib. II. c. xx. quod adducit
Majolus

Majolus
gener
& jun
cipu
loqui
Com
cepi
rator
pro
Quo
riam
com
truct
Qu
vans
simul
solenn
mann
serte
in Sa
adven
Ver
suetud
Princi
hospit

Majolus in Colloquio **xxiii**. Cujus generis in Oriente multa, ubi homines & jumenta simul in eodem stabulo accipiuntur. Quod etiam sæpe ex colloquiis Illustrissimi Equitis Simonis Contareni, D. Marci Procuratoris, accepi, qui bis ad Othomanicum Imperatorem Oratoris munere functus erat pro Serenissima Republica Veneta. Quod non minus ad Imperatorum gloriam pertinet, quam ad peregrinorum commodum, etiamsi cultu minori exstructa sint.

Qualia in Westphalia etiam observans Lipsius, ubi jumenta & homines simul hospitantur, istum gentis morem solenni Epistola false vellicavit: cui Dommannus I. C. magnæ auctoritatis diserte admodum respondit. Nec aliter in Saxonia inferiori passim in pagis advenæ excipiuntur.

Verum ad privatos etiam hæc consuetudo transiit. Immo apud Reges & Principes partes palatii præstantiores hospitibus adsignantur, quæ Etrusco
idio-

idiomate *Foresterie* vocantur. Quam comitatem imitati fuerunt alii, suis in ædibus, maximeque viri passim religiosi, qui in unoquoque cœnobio cubicula hospitibus splendidiori supellectili destinarunt. Ea quoque extraneorum Virorum Clarissimorum imaginibus exornata tradit Pausanias Lib. VI. qui ait : *Hospitii gratia Suphiati, Lampi, & Aristarchi effigies dedicaverunt.*

Immo in quibusdam etiam trans-euntium hospitem memoriæ exsculptæ leguntur. Sic in ædibus Comitum S. Bonifacii, Patavii Vir splendidissimus Co. Hercules, quum tres Cardinales hospitio excepisset, pari fortuna ad summum Ecclesiæ fastigium evectos, in majori triclinio iis monumentum decreverat, quod fati injuria intervertit. In superliminari Palatii familiæ Contarenæ ad Brentam, qua Patavio Venetias itur, superest hodie tabella aurata hoc Elogio :

HENRICVS VALESIVS REX
CVM E POLONIÆ REGNO QVOD EIVS
SVMMÆ VIRTVTI MERITO FVERAT
DELATVM IN GALLIAM
CAROLO FRATRE IX REGE
VITA FVNCTO
AD PATRIVM ET AVITVM IRET
HAC ITER FACIENS
VLTRO AD HAS ÆDES DIVERTIT
TOTA FERE ITALIA COMITANTE.
ANNO SALVTIS M. D. LXXIIII.
VI. CAL. SEXTIL.
TANTÆ HVMANITATIS MEMOR
FEDERICVS CONTARENVS D. M. PROC.
FVNDI DOMINVS M. P.

70 I. P. TOMASINVS

Nec factum destituitur vetustatis
exemplo. Nam & in Tusculano Bri-
xienſi hoc extat monumentum :

IMP. CAESAR, PRO. SALVTE

DIVAE, CORNELIAE

VIVENTE. M. TVLLIO.

ET. L. CRASSO. ET. PETRONIO.

SCEVOLA... VIR.

HOSPES. ERAT. CAESAR.

CORNELIAE. Q. PATER.

CAP.

C A P. XIII.

De prima Hospitum exceptione.

INter officia hospitalitatis primum erat *δοσιμὸς*, hoc est salutatio atque exceptio, sive invitatio peregrinorum blanda & humana, partim verbis, partim gestibus quibusdam constans: ut interiores animi affectus demonstrarentur, nec ferrent peregrinum procul à foribus esse; sed ei obviam irent, & exciperent advenientem hac formula: *Salve hospes*. Deinde apprehensa dextera in domum ducebatur: onera, si quæ gestabat, ei mox levabantur. Jumentis pariter prospectum fuit. Prima potissimum cura fuit, hospites de via plerumque fessos molliter collocare: atque in Orientalibus regionibus, sicut ex sacris literis monui, hospites lavare & ungere. Quod hodieque apud Turcas fieri, auctor mihi eruditissimus Joannes Veslingius, celebris Anatomicus Patavii, diu in Ægypto moratus,

tus. Lavabantur autem pedes, ut pulvis in via contractus detergeretur. Ita Ulyssi apud Homerum. Et quidem priscos hospitibus præbuisse aquam calidam, ad abluendum corpus ac pedes; gelidam manibus, indicat illud Martialis:

—— *Calida gelidaque minister.*

Et Horatius Serm. Lib. I. Sat. IV.

Sæpe tribus lectis videas cœnare quaternos;

E quibus unus ariet, quavis aspergere cunctos,

Præter eum, qui præbet aquam.

Item Serm. Lib. II. Sat. II.

—— *nec sic, ut simplex Nevius, unctam*

Convivis præbebit aquam.

Ubi præbere aquam, est convivio excipere. Convivator enim ad hoc balneum calefaciebat. Quod Lyricus Carm. Lib. III. Ode. XIX. *Aquam temperare ignibus.* Et qui domi non habebat

bebat
balnea
parata
vium l
& adv

L. O
RVF
SC
BIS.
S. C.

QVI.
M
HOSPI
Sed ele
rollum

C. A

COLO
ADVE

IAVAT
GRA

bebat balnea, conducebat hospitem ad
balnea iisdem magnificentiâ publice
parata : Sic legimus Romæ L. Octa-
vium lavationem gratuitam hospitibus
& adventoribus instituisse.

L. OCTAVIO. L. F. CAM
RVFO. TRIB. MIL. LEG. IIII.
SCYTHICAE. PRAEF. FABR.
BIS. DVOMVIRO. QVINQ. EX
S. C. ET. D. D. AVGVRI. EX. D. D.

CREATO

QVI. LAVATIONEM. GRATVITAM
MVNICIPIBVS. INCOLIS
HOSPITIBVS. ET. ADVENTORIBVS &c.

Sed elegantius ex Lapide apud Zaga-
rollum :

C. AVRVNCEIVS. ....

COTTA

COLONIS. INCOLIS. HOSPIT. ....

ADVENTORIBVS. SERVISQ. ....

EORVM

LAVATIONEM. EX. SVA. PECVNIA

GRATVITAM. IN. PERPETVOM

DEDIT

Parabantur etiam vestes aliquando, si iis indigerent, deinde epulæ, ut refo-
cillarentur; inter quas moris erat, illos
blandis verbis ad cibum & potum ca-
piendum adhortari. In mensa vero sal
& vinum primas tenebant. Salis enim
confortio res contrahi solitæ. Hinc
Æschines in oratione de perperam
obita legatione: civitatis salem publi-
camque mensam ait se plurimi face-
re. Sal enim ante cibos apponeba-
tur, veluti amicitia symbolum, ut
testis est Eustathius in Iliad. & Cæ-
lius Rhodiginus Antiq. lect. lib.
xii. c. i. Sic apud Germanos ac-
ceptus à propinante cyathus adiimit
omne jus agendi injuria. Quod autem
sal hospitale agnoverit divinum Eu-
stathius, apparet ex supplicationibus,
in quibus quædam scribit ex sale com-
posita. Post cœnam, vel prandium
sine tædio rogabantur, cujus rei cau-
sa venirent, aut quam re indige-
rent. Ita Dido Æneam excepit apud
Virgilium Lib. i. Æneid.

Mul-

Mu
I
Nu
m
Nu
q
Imm
g

Hospit
ver

A D
spi
miora c
meri O
bus, ut
scrent.
Alii l
dicata.
amicos
honorar

*Multa super Priamo rogitans, super
Hectore multa:*

*Nunc quibus Aurora venisset filius ar-
mis;*

*Nunc quales Diomedis equi, nunc
quantus Achilles.*

*Immo age, & à prima dic hospes ori-
gine nobis.*

C A P. XIV.

*Hospitum, ac Legatorum peregre
venientium, itemque exu-
lum tractatio.*

AD maiorem urbanitatem erga ho-
spites solebant veteres dare publi-
miora domus loca. Didymus ad Ho-
meri Odyss. id factum notat hospiti-
bus, ut melius exciperentur ac quie-
scerent.

Alii habebant cubicula hospitibus
dicata. Et qui hospites expectabat,
amicos & agnatos invitabat ad eos
honorandos. Ædes suas pretiosa su-
D 2 pel-

pellectili ornabat, vasisque argenteis & imaginibus, ut omnia fulgerent. De tergendâ domo in adventu hospitis Iuvenalis :

Verre pavimentum : nitidas ostende columnas.

Hæc omnia infra, ubi de moribus Græcorum & Romanorum. Excipiebantur etiam ruri, sed non invitis agri dominis. Quem morem fuisse veteribus ostendit Columella rei Rusticæ Lib. XII. cap. III. ubi meminit eorum, quibus ad hospitem adventum utitur. Id tamen villico non fuisse usque liberum sine domini licentia, constat ex eodem Lib. XI. c. I. *Hospitem nisi ex amicitia domini quam rarissime recipiat.* Monitum salutare, ad rei familiaris incrementum. Hospites igitur non excluderunt prisci, sed parasitos : In quam rem Cato de Re Rust. cap. v. de Villico : *Parasitum ne quem habeat.* Libertum sane advenientes hospitio excepisse, refert Merula apud Varro-

nem

nem Lib. III. cap. II. *Scriba librarius libertus ejus, qui apparuit Varroni, & me absente patrono hospitio excipiebat. Hospitabantur in hortis, & in eos invitabantur. Quod Seneca lepide significat in Epistola XXI. Hospes hic bene manebis, hic summum bonum voluptas est, paratus erit istius domicilii custos, hospitalis, humanus, & te polenta excipiet, & aquam quoque large ministrabit.*

Hospitalitatem etiam suam in hortis sic memorat Martialis Lib. IV. Epigr. LXIV.

*Hoc rus, seu potius domus vocanda est,
Commendat Dominus; tuam putabis:
Tam non invida, tamque liberalis,
Tam comipatet hospitalitate
Credas Alcinoi fidos Penates
Aut facti modo divitis Molorchi.*

Alcinoi pietatem, qua Ulysses hospitium excepit, multis deprædicat Homerus Odyss. 3. Herculem vero à Molorcho hospite exceptum Tibullus monumentis reliquit.

Inter peregrinantes autem præcipui sunt Legati, alique illustrioris fortunæ, dignitatis, & auctoritatis viri, tum Politici, tum Eccl. siastici, quibus merito inter alios omnis generis honores sunt deferendi. Viris autem Illustribus undique occurrunt vel clientes, vel amici, vel ipsi oppidorum Domini, hodieque urbes ipsæ splendidæ, ac profusæ iis tractandis: Legatis cum primis festiue, & majori civium comitatu, quibus in lætitiæ significationem obviam itur, eoque magis, quo fuerint Legati Principum amicorum. In eorum gratiam deliguntur à Senatu viri nonnulli celebriores, & illi potissimum, qui cum advenis illis vel moribus, vel vitæ genere atque professione sunt quodammodo conjuncti; adsunt etiam Consules & Præsides. Hi publico nomine illos honorifice salutant, omnia illis humanitatis atque hospitalitatis officia deferunt ac pollicentur. In urbem introductos in ædes splendidas conducunt, ubi

ubi una cum illis epulantur, illosque honestis humanisque colloquiis exhilarare student. Quod si forsitan apud aliquem civem divertunt, illuc munera publica mittunt, inter quæ vinum honorarium. Eundem morem apud Romanos fuisse, Isidorus indicat: *Honorarium vinum, quod Regibus & potentibus honoris gratia offertur.* Hinc publico convivio excipiuntur, & si diutius morantur, ludi quoque & choreæ illustrium matronarum, ac omnis generis spectacula in illorum gratiam eduntur. Per urbem, ædificia, aliaque visu digna, spectatum magno comitatu deducuntur. Coronabantur etiam prisco more capita Legatorum verbenis. Nimirum talis Legatio inter ipsos hostes erat veluti quædam pacis sequestra. Quamquam & Legatos olea velatos, sicut & pacem petentes legimus. Virgil. VII. *Æneid.*

Centum oratores augusta ad mœnia re-

gis

*Ire iubet , ramis velatos Palladis
omnes.*

Neque enim Legati statim negotia tractabant , sed per aliquot dies antea munuscula dividebant, accipiebantque, ut fecit Jason in patriam reversus. Nam teste Pindaro per quinque dies versatur circa negotia , tandem die sexta consanguineos de re, ob quam venerat, admonet. Sic etiam Bellerophon apud Homerum à tempore , quo exceptus erat, post aliquot dies literas tradit Regi Solymorum. Apud eundem pariter Glaucus & Diomedes colloquuntur ; quod à viris doctis non est observatum , suntque alia hujus rei exempla apud Homerum.

Romanorum erga Legatos Hospitalitas profecto insignis fuit , tantaque liberalitas in excipiendis , ut per urbanum Quæstorem publicum hospitium & munera , quæ Lautia dicebantur , sæpe etiam commeatus large & hospitaliter , & vestimenta publico
nomi-

nomi
comp
tim
Cap.
cleme
cum
vos r
tinus
juven
septim
plene
Si
landu
Perfec
viam
nem
fuitq
condi
ipfi,
præbe
Re
de Leg
los don
tribus
b. n. a. I.

nomine præstarent. Quod pluribus comprobare possumus, & præsertim ex Valerio Maximo Libro v. Cap. i. *Ante omnia humanissima & clementissima Senatus acta referam. Qui cum Carthaginiensium Legati ad captivos redimendos in Urbem venissent, protinus his nulla pecunia accepta, reddidit juvenes, numerum duum millium & septingentorum quadraginta trium ex- plentes.*

Sic etiam Senatus, cum ad gratulandum sibi Prusiam Bithyniæ Regem, Perseo defuncto, venire audisset, obviam illi Publium Cornelium Scipionem Quæstorem Capuam misit: cen- sivitque ei domus Romæ quam optimè conducere, & copiarum non solum ipsi, sed etiam comitibus ejus publice præberentur.

Refert Livius Lib. xxx. cap. xvii. de Legatis Massiniæ, *Legatus in singulos dona ne minus quintum millium, comitibus eorum millibus æris, & vestimenta bina Legatis, singula comitibus data.*

Severus Imperator, ut constat ex Flavio Vopisco, Legatis septuagenos videnos aureos dedit, eosdem præmiserit, facta potestate, si qui vellent remanere, ac secum Romam redire.

Quæ munera Legatis & Hospitibus Illustribus missa Xenia & apophoreta vocabantur, etiam si aliis placeat Legatis Lautia: Xenia quæ à privato privatis hospitibus & amicis offeruntur vocari. Hinc Martialis Lib. xiii. Xenia nuncupat carmina amicis loco Xeniorum missa.

Hac licet hospitibus pro munere distichamittas,

Reges Persarum è Legatis unicuique talentum Babylonicum argenti dabant. Talenta vero fuisse duas phialas argenteas; item armillas & acinacem & torquem: hac autem universa mille Daricis æstimata, & præterea stolam Medicam, quam Doryphoricam appellant. Auctor Ælianus Lib. i. cap. xxii. *Varia Historia.*

Legatos etiam largioribus poculis in-

invita
pisco.
rum,
ipsis p
ab his
de m
eo dis
bibat.
Ne
Legat
Nequ
norib
Tu
piendi
public
pum in
illis pr
quibu
quiden
natus a
Ext
inopes
mum l
interdu
si grav

de Tesseris Hospitalitatis. 83

invitare solebat Bonosus ex Flavio Vopisco. *Nam si quando Legati Barbarorum, undecunque gentium venissent, ipsis propinabat, ut eos inebriaret, atque ab his per vinum cuncta cognosceret.* Unde merito Aurelianus Imperator de eo dixit, *Non ut vivat natus est, sed ut bibat.*

Nec Italæ Principibus quidquam Legatis splendide excipiendis deest. Neque enim discedunt ab iis, nisi honoribus & donariis onusti.

Turcarum quoque Imperator excipiendis Oratoribus Serenissimæ Reipublicæ Venetæ, & aliorum Principum insigni magnificentia utitur, dum illis preciosas auro pictas vestes tribuit, quibus ornati comparent, quandoquidem nemo nisi Regis munere ornatus admittitur.

Extorres quidem rerum consilii que inopes sub tectum recipere, non minimum humanitatis officium censetur: interdum tamen id periculi plenum, si gravissimis Principum commina-

tion
tem
jus
teres
te Ja
ctan
cap.
In
litte
suet
tio
sthe
mih
sticar
quip
dom
que
fibi
mal
Q
veru
tate
tus
post
man

tionibus vetitum. Saturnum errantem atque inopem Janus exceptit. Cujus rei argumenta sunt nummi veteres, in quibus est cum duplici fronte Janus, & in altera parte navis. Lactantius auctor de falsa relig. Lib. I. cap. XIII.

In Æthopoia Theodori Cynopolitæ, cujus notitiam Latinamque consuetudinem Eximio Viro Leoni Allatio grata debet posteritas, ad Demosthenem verba sunt Æschinis. *Quid mihi hospitia exhibes, qui rerum domesticarum hospitem reddidisti?* Extorris quippe fuerat ille. Proinde se rerum domesticarum peregrinum ait, fortique animo illudit ejus operam, quem sibi adversum fuerat expertus, tanti mali causam.

Quinimmo non solum hospites, verum & hostes non temnenda comitate acceptos auctor Cornelius Tacitus Annal. XIV. cap. XXIV. *Nec multo post Legati Tigranocerta missi, patere moenia afferunt, intentos popularis ad jussa;*

simul hospitale donum, coronam auream tradebant.

Sed crescente Imperio Romano, cum undique sociorum Legati ab exteris Romam confluerent, sublato immoderato sumptu in iis excipiendis, decretum est, quod Legati Regum, Municipiorum & Coloniarum ad ædem Saturni diverterent, ibique apud Præfectos ærarii nomina darent & literis adscribi deberent, & quum commodum foret noscendis singulorum postulatis Senatus daretur, & post exposita mandata singuli ad suas Provincias mitterentur. Cur vero ad Saturni templum? Aliqui factum putant, quia Saturnus, cum esset peregrinus, hospitibus gauderet. Alii ut eorum nomina in publicas tabulas referrentur. Apud ædem Saturni erat ærarium publicum.

Legatis vero externorum Principum, seu alterius gentis, antequam admitterentur, exploratores, seu aliquis ex minoribus Magistratibus obviam

mit-

mit-
quire
Urbe
natu
bant
bant
Be
Urbe
Deos
in V
ædes
Eryc
extru
ret.
tra m
fana
Urbe
rum a

mittebatur, qui & quæ peterent inquireret; poſtea in æde Apollinis extra Urbem, aliquando in æde Bellonæ Senatu habito, eorum poſtulata noſcebantur, quos, ſi videbatur, admittebant.

Bellonæ enim templum ideo extra Urbem conſtructum erat, quia quos Deos vi ſua veteres obefſe putabant, in Urbem diutius non admifere. Sic ædes Vulcani & Martis: Sic Veneris Erycinæ extra Collinam magna mole extructæ fuerunt, ne libido invaleſceret. Vitruvius Lib. I. cap. VII. *Extra murum Veneris, Vulcani, Martis ſana ideo collocari, uti non inſueſcat in Vrbe adoleſcentibus, ſeu matribus familiarum venerea libido.*

CAP. XV.

De Omine in Hospitum adventu.

ITa religiose prisca hospitalitatem coluere, ut etiam bona auspicia malis depellendis ex adventu hospitum arriperent. Cujusmodi ad quartanam profligandam apud Plinium Valerianum, vel quod verisimilius, posterioris ævi compilatorem empiricum, variæ superstitionis heic plenum. Lib. III. cap. VI. legitur : *Panem & salem in linteo de Lyco liget, & circa arborem licio alliget, & juret per panem & salem : crastino mihi hospites venturi sunt, suscipite illos. Hoc ter dicat.* Quem locum hæcenus corruptum sic restituit Ioannes Rhodius : *Panem & salem in linteo licio deliget, &c.* Panem & salem mensis sacrum fuisse constat ex Plinio, qui Lib. XXXI. cap. VI. ait, *veteres salem cum pane & caseo esitasse.*

Istius

Istius autem religionis adhuc vestigium est apud Germanos, qui jurant per salem & panem. Nec prætereundum quod Maximus Planudes in Vita Æsopi narrat, ob hospitalitatem linguam ipsi solutam.

C A P. XVI.

Apparatus Hospitalitatis circa Viatores: ubi de Tesseris, & Symbolo.

VNiuscujusque fortunæ ac conditioni respondebat apparatus in excipiendis hospitibus. Omnia vero humanitatis plena sumptibus honorificis fiebant. Hospitii majestatem præ cæteris insigniter augebant præciosa ædium supellex, virorum clarissimorum comitatus, & munera accedentibus oblata. Quæ omnia breviter tangit Vitruvius Lib. vi. cap. x. ubi de Xeniiis: *Nam cum fuerunt Græci delicatiores, & ab fortuna*

una opulentiores, hospitibus advenientibus instruebant triclinia, cubicula, cum penu cellas. Primoque die ad cœnam invitabant, postremo mittebant pullos, ova, olera, poma, reliquasque res agrestes. Ideo pictores ea, quæ mittebantur hospitibus, picturis imitantes, Xenia appellaverunt. Ceterum mos erat tesseram dare hospitibus semel receptis dimidiatam, quam quicumque attulisset ad hospitem, continue agnoscebatur, hospitio receptus, tanquam amicus & vetus hospes. Quod jus necessitudinis, quoniam ad posteros transibat, tesseram hospitiæm diligenter observabant. Plautus in Pœnulo: Act. v. Sc. II.

Ego sum ipse, quem tu quæris.

POE. *Hem quid ego audio?*

AG. *Antidama gnatum me esse.*

POE. *Si ita est, tesseram*

Conferre si vis hospitalem, eccam attuli.

AG. *Agedum huc ostende, est par probe, nam habeo domi.*

POE.

POE. O mi hospes , salve multum,
nam mihi tuus pater,

Pater tuus ergo hospes Antidamas
fuit,

Hac mihi hospitalis tessera cum illo
fuit.

A G. Ergo hic apud me hospitium tibi
præbetur.

Tabulas vero hospitales , tesserae
divisæ loco , etiam geminas fuisse fa-
brefactas , aperte monstrant in ædi-
bus Farnesianis , quæ servantur Græci
idiomatis æneæ. Quas Benedictus He-
gius apud Georgium Gualterum in
Siciliæ monumentis sic Latine red-
didit.

SVB SACERDOTE
 NYMPHODORO PHILONIS F.
 CVM SENATVS ADESSET
 PRAESIDE TRIBV
 HYLLEORVM PRAETORE
 DIOCLE DIOCLIS F.
 SCRIBA HADRANIONE ALEXANDRI F.
 DECRETVM DIE BIMESTRIS CARNEI EXEVNTIS
 OMNINO DE PVBLICO HOSPITIO
 DEMETRIO DIODORIE SYRACVSANO
 PLACVIT POPVLO SENATVQVE
 POSTQVAM NVNCIAVERE LEGATI
 ROMAM PROPECTI
 PASION PASIONIS F. COFETIS N.
 ET THEODORVS THEODORI F. XENIAEN.
 DEMETRIVM DIODORI F. SYRACVSANVM
 MVLTIO AC MAGNO EMOLVMENTO FVISSE
 NOSTRO POPVLO
 ET MAGNORVM COMMODORVM AVCTOREM,
 ACRAGANTINIS VERO CVM PATRIVM EST
 ET ACCEPTVM A MAIORIBVS BONIS VIRIS
 ET DEFENSORIBVS NOSTRI POPVLI
 DIGNOS HABERE HONORES
 QVOD FELIX FAVSTVMQVE AC SALVTARE
 POPVLO ACRAGANTINORVM
 DECERNI PVBLICVM HOSPITEM ET AMICVM
 DEMETRIVM DIODORIE SYRACVSANVM
 VTCVNCTIS CLARVM SIT POPVLVM ACRAGANTINVM
 SCIRE GRATIAS REFERENDI DIGNAS
 BENEFACERE STVDENTIBVS
 HOC AVTEM DECRETVM IN TABVLAS
 AENEAS DVAS INCISVM
 VNVM SVSPENDERE IN HOC BVLEVTERIVM
 AT ALIVD DARE
 DEMETRIO DIODORI F. SYRACVSANO
 MONVMENTVM
 ERGA POPVLVM BENEVOLENTIAE
 QVAESTORES SVMPTVS QVI PRAESCRIPTI
 ET QVICVNQVE TANDEM NECESSE SVNT
 ET SVMPTVS FACERE
 INQVE RATIONES REFERRE
 EIVS SENTENTIA
 IN CONCILIO OMNES

Altera de publico hospitio, & benevolentia Diodoti F. Syracusano, & Nepotibus suis.

S V B S A C E R D O T E
I C E T A I C E T Æ F.
ARCHONTIBVS DEEREO, ET COTETÆ
PLACVIT SENATVI
ET POPVLO MELITÆORVM,
QVONIAM DEMETRIVS DIODOTI F. SYRACVSIVS
SEMPER BENEVOLVS EXTITIT
ET PVBLICIS NOSTRIS NEGOTIIS
ET SINGVLIS CIVIBVS
AVTHOR BONI
SAEPENVMERO FVERIT
BONAE FORTVNÆ CENSERI
DEMETRIVM DIODOTI F. SYRACVSANVM
HOSPITIVM ESSE
ET BENEFICVM
POPVLI MELITAEORVM
ET NEPOTES EIVS
VIRTVTIS EIVS ET BENEVOLENTIAE
QVAM CONTINVO
EXHIBET IN NOSTRVM POPVLVM
HAEC VEROPVELICA HOSPITALITAS INSCRIBATVR
ENEIS TABVLIS DVABVS
ET VNA DETVR
DEMETRIO DIODOTI F.
SYRACVSANO.

Tessera porro, quam nos Itali *Taglia* vocamus, *κάλαμος* dicitur à Græcis, & *καλάμη*, quæ palea proprie. Ad ξ Odyss. Didymus :

ἐστὶ δὲ καλάμη ἡ ὑποσάθμη τῆ ὑπολειπομένης σίτου.
est calame, quod residuum frumenti remanet, unde *romper la paglia* dicunt pueri apud Italos, quod est amicitiam scindere.

Erant enim tesserae frustilla lignea, auctore Turnebo Advers. lib. xxix c. xxvi. certâ insignita & notata formâ, quæ dabantur iis, quibus facultas petendi erat frumentum publice : & à verbo Græco *πίναξ* dictum putatur.

Tessera quoque lignum erat complanatum, in quo numeri describebantur : quod & *Talus* dicitur, unde tessera pro Talis sæpius usurpata, qui tesserae Lusoriae vocabantur.

Apud veteres *teserarum novem* reperiuntur genera. Tessera nempe *Frumentaria*, *Nummaria*, *Militaris*, *Hospitalis*, *Comitalis*, *Theatralis*, *Convivalis*, *Lusoria*, & *Negotiaria*.

Fru-

Frumentaria, ut nuper monui, est
signum, quo exhibito unusquisque
frumentum pro portione accipiebat à
Principe. De qua Juvenalis Sat. vii.

*Summula ne pereat, qua vilis tessera
venit*

Frumenti.

Et Persius Satyra v.

— *scabrosum tessera far
Possidet.*

De divisione frumenti & tesseris Suetonius in Aug. c. xl. *Ac ne plebs frumentationum causa frequentius à negotiis advocaretur, ter in annum, quaternum mensum tesserarum dare destinavit.* Et cap. seq. *Frumentum quoque in annonæ difficultatibus ipse levissimo, interdum nullo pretio, viritum admensus est, tesserarumque nummarias duplicavit.* Gratis enim ex Clodii rogatione frumentum populo dividebatur. Hinc Isidorus: *Tesserae sunt, quibus frumenti numerus designabatur.* Quod quidem sæpe Imperatores honoris causa facere solitos ex numisma-
te

te Nervæ * patet, in cujus adversa parte est modium, mensura frumenti, in quo spicæ frumenti hoc titulo :

PLEBEL VRBANÆ. FRUMENTO
CONSTITVTO. S. C.

Et Maximini aliud, in quo Imperator spectatur cum Tessera, & hac inscriptione :

LIBERALITAS. AVG. S. C.

Panis gradilis † & civicus olim distribui-

* De hoc Nervæ numismate ita differit Ant. Augustinus. *Antiq. Rom. dial. 11. Observatum est, inquit, rarius tritici spicæ in huius nummi spectari, quam illi ad sit papaver, ideo forsitan quod qui hoc vescitur absque cura & metu inquietudine somnum capere possit. Nisi velimus ideo papaver in nummo exprimi, quod deoret Cererem Deam, quæ raptam à Plutone Proserpinam filiam dum quarit, somno oppressa quievit.*

† Modum distributionis panis gradilis, seu congiarii representat præsens hoc Nervæ numisma, cujus dilucidationem ex Antonio Augustino mutuati sumus. *Sunt, inquit, & numismata ubi tabulatum altius, quo gradibus ascenditur, cui insidet Imperator monetam largiens, vel tesseram, quod signum veluti reciprocum erat, quantum cuique largiendum, quasi scedula subscripta atque obsignata, qua Quæstor inspecta singulis tantum numeraret. Adstat Imperatori vir dextra quadratam tabellam manubrio tenens, in qua utrimque puncta; conicere licet in huius tabellæ notari punctis aliunde notu, quantum æris, vini, aut frumenti singulis distributum. In angulo tabulati spectare licet hominem; aliam quadratam tabellam tenentem, alteri*

tributus pariter per tesseras in Foro de gradibus, quibus Valentinianus & Valens Imperatores infigi iussere titulum æneum, qui panis modum & nomen percipientis continebat, ut videre est in Theodosii Codice Lib. xv. de annonis Civicis.

Lib. xv. de annonis Civicis, similiter vinum & oleum de publico accipiebatur. Quam consuetudinem ab Heraclio Imperatore sublatam crudite monuit Caudius Salmasius *in notis ad Flav. Vopiscum*. Memoria dignum, quod Balduinus de Constantini Imperatoris legibus refert Leonis Imperatoris dictum, qui Eulogio Philosphi, quum tesseram frumentariam dari iussisset, & quidam murmurarent eam militibus dandam esse, exclamavit. Utinam is sit aliquando temporum meorum status, ut

alteri persimilem quam in Liberalitatis nummis videri diximus, quæ hucine fortasse instar populorum aut Imperatoris imaginem, donum acciperet, aduocabat. Hætenus Antonius Augustinus, antiq. Roman dial. 11. à quo dissentit Cl. Oudanus, antiq. Rom. dial. v qui per tabellas supradictas non tesseras, sed ipsam mensuram, quæ frumentum continerebatur, denotari autumat,

ut militum quoque stipendia in literarum magistros transferre possem.

Hujus procul dubio census est calculus ex gypso, sua magnitudine à me cum aliis delineatus, in Pinacotheca Ioannis Rhodii, utrinq; ANTONINI AVG.

titulo spectabilis, 'quam ab athleticis non multum abesse indicavit L. Pignorius, nondum tamen explicuit.

Hujus autem Tesseræ, quæ, non tam dignitatum titulis, quam singulorum meritis data, erat civica, in hæredes emolumenta jure sanguinis transferre licuit, vel extraneis vendere, veluti Iacobus Gutherius ostendit de Offic. Domus Aug. Lib. 11. cap. xi. De qua Paulus Iurisconsultus civis noster L. Titia Seio. LXXXVII. D. de Leg. 11. *Titia Seio Tesseram frumentariam comparari voluit.* Id est annonam civilem. Nec aliter intelligendus est Lipsius Elect. 1. c. viii. quando affirmat Tesseræ Frumentariæ olim venditas.

Tesseræ Nummariæ, qua summa nummorum præscripta repræsentari solet, causam Dion indicat: *Per multos Domitianus, dum imperaret, bonis atque fortunis injuste spoliaverat, quibus per vim ablata restitui dumtaxat ea voluit, quæ in aula reperta fuissent. Ad sustentandum civium vitam decies & quin-*
qua-

quagies centena millia nummum erogavit,
& quosdam Senatorii ordinis delegit, qui
agros emerent, eosque egenis dividerent.
Commune fere Imperatoribus tesseras
Frumentarias & Nummarias populo
dare.

Hunc morem secuti nostri cives
Patavini sunt, dum publice pauperibus
ad charitatis subsidia, in executionem
piorum legatorum, ad festum
Sanctissimi Natalis, & Paschatos, nummi
ærei circulares, suis signata notis,
vulgo *Bolle*, distribuuntur: quos quicunque
dispensatoribus adfert, modo
panem, modo farinam, modo vinum,
modo denarios accipit.

Tessera Militaris, quæ aliquando
pro signo dabatur euntibus ad bellum.
Virgilius Lib. VII. *Æneid.*

—— *It bello tessera signum.*

Et Livius Lib. VII. *Ceteris omnibus
dari tesseram jussit.* Hinc Luctatius
Gram. ad Lib. VII. *Thebaidos Statii,
tesseram bellorum signum ut hospitalem*
E 3 *tessera*

tesseram diximus. Polybius *πλάτειον* appellat, quod taleola esset, vel tabella lata inscripta: sed & *ξύληριον* ab eodem vocari videtur. Itaque ut ut mutata forma & interpolata multis fortasse modis, nomen tamen retinebat. Sed ea voce tandem figura senum laterum censerī cœpit, quæ teste Macrobio in Somn. Scip. Lib. 11. cap. 11. Græco nomine cubus dicitur. Quin & tesseras, quas spargebant Imperatores, sphaeria, idest globulos, vel pilulas Dion in Nerone & Tito appellat.

Itaque Tessera militaris, qua in alveolo ludi consuevit, Isidoro teste, quadra ex omnibus partibus, Græce *τέτρας*, præceptum notat Ducis, quo exercitus vel ad aliquod opus, vel ad bellum movebatur. Vnde Tesserrarii, Vegetio auctore, erant, qui Tesseras per contubernia militum nunciabant. Ita Servius ad VII. Æneid. *In bello tessera signum*, symbolum bellicum, quod ad pugnas exeuntibus datur,

rar, confusionis evitandæ causa. Eam-
que Vegetius duplicem facit, Vo-
calem & Mutam. Vocalis ea est,
quam hodie circitores flagitant vul-
go *il Nome*. Tesseram nempe disci-
plina militaris postulabat, symbolum
bellicum, & signum Tribuno datum
ab Imperatore, quo socii milites di-
gnoscebantur ab hostibus. Cyri Ma-
joris tessera fuit, Xenophonte lib.
III. auctore, *Iuppiter belli socius &
Dux*; Minoris, *Iuppiter Servator, &
Victoria*. Eam fuisse in castris D. Cæ-
saris narrat Appianus Lib. II. *Vene-
rem genitricem*. Aliquando *Felicitatem*,
auctor est Hirtius, & *Victoriam*.
Apud Neronem *Optimam matrem* re-
fert Suetonius in ejus Vita cap. IX.
*Primo Imperii die signum excubanti Tri-
buno dedit Optimam matrem*. Pompe-
jus Magnus elegit signum *Herculem
invictum*; & alter juvenis *Pietatem*. In
Antonii & Marii exercitu *Lar Deus*
signum fuit, Servio teste ad VII.
Æneid. In exercitu Syllæ *Apollo*: quod

idem sibi elegit Brutus in Philippis, ut ex Plutarcho in ejus vita patet. C. Caligula Cassio tanquam molli signum dedit *Priapum & Venerem*, ex Suetonio cap. LVI. Severo Septimio placuit, *Laboremus*, & Pertinaci, *Militemus*. Aurelianus, ut refert Flavius Vopiscus, signum exercitui apposuit, *Manum ad ferrum*. Antiochus, cognomento Soter, adversus Galatas exercitum ducens, signum dedit, *Bene Valete*. Refert Cedrenus: *Quinto anno seditio facta est, cui à ressera nomen est Nica, idest vince*. Vegetius Lib. III. cap. v. scribit; nonnullis fuisse tesseram, *DEVS NOBIS CVM*. Quam nostro quoque seculo postremis Germaniæ bellis integro exercitui à Ducibus & Regibus commendatam novimus.

Mutæ apud Turnebum Adversarior. Lib. xxx. cap. xxxv. duæ memorantur tesserae belli & pacis: scilicet lignea frusta, vel tabellæ lignæ, quibus nomen pacis & belli inscriptum erat.

erat. Sic Pomponius de Origine Iur. Lib. II. *Q. Fabius ad Carthaginienses missus Legatus, cum essent duæ tesserae posita, una pacis, altera belli, arbitrio sibi dato, utram vellet Romam referre, utramque sustulit, & ait: Carthaginienses petere debere utram vellent accipere. In hunc fere modum Gellius Lib. x. cap. xxvii. Q. Fabius Imperator Romanus dedit ad Carthaginienses epistolam, ubi scriptum fuit, Populum Romanum misisse ad eos hastam & caduceum, signa duo belli aut pacis. Et paulo post: Marcus autem Varro non hastam ipsam, neque ipsum caduceum missa dicit, sed duas tesseras: in quarum altera caduceum, in altera hastæ simulacra fuerunt incisa. Indis vero anchora erat pro caduceo, ex Philostrato in vita Apollonii Lib. III. cap. III.*

Tessera itidem hospitalis, sive hospitii fuit, quam hospites, eorumque liberi secum ferebant, ut facilius à veteribus & paternis hospitibus agnoscere possent. Quæ præsentis potissi-

munum est instituti. Luctatius loco pridem memorato: *Veteres, quoniam non poterant omnes hospites suos noscere, tesseram illis dabant, quam illi ad hospitium reuersi ostendebant proprio hospiti. Vnde intelligebantur hospites.*

Huius formam Euripidis Scholiaſtes in Medea optime deſcribit. Qui hoſpites invicem fieri volebant, ἀπαλαγον, hoc eſt talum quendam diſcindebant in duas partes æquas; unam ii, qui hoſpitium præbebant ſibi retinentes; alteram dantes ei, qui hoſpes fieri ſolebat: & ſi contigiffet de cætero, uti alter alterius hoſpitium ſubiret, producentes dimidium tali renovabant jura hoſpitalia.

Tales ſunt binæ ex oſſe, annorum ſitu veluti petreſactæ, ſublutei coloris, junctæ, forma rotunda, & parte interiore hoſpitum nominibus inſcriptæ, in muſeo amiciffimi noſtri Ioannis Baptiſtæ Caſalii, nobilis Romani; cui plurimum debemus, & obſequium perenne de inſigni humanitate, qua nos il-

le-

de Tesseris Hospitalitatis. 107

le prosequutus est, cum Urbani viii.
Summi Pontificis beneficentia Episco-
patu Æmonix ornaremur.

P O L Y N I C E S
A S C A N I O . F .

C L A P H Y R
A N D R A E . M . I . F .

POLYNICES
ASCANIO.F.

CLAPHYR
ANDRAE.M.I.F.

Ipsius vero hospitii symbolum, sive tesseram apud Lingones fuisse dexteram narrat Cornelius Tacitus Libro XVII.

Tesseræ Hospitali non immerito accensebitur, quam domestica plerunque suppeditavit necessitudo, Amatoria, in monumentis Danicis Libro XXVII. à Clarissimo Viro D. Olao Wormio virgulæ eroticæ titulo accurate descripta. *Bacillus*, inquit, *est quadratus * trium pollicum longitudine, latitudine tertia parte pollicis, latera quatuor characteribus insignita habens, ex pruno sylvestri, ut videtur, fabrefactus.* Literas arbitratur esse amatorias, ita scriptas, ut amantium nomina peculiaribus intricata notis non omnibus sint obvia. Eas peculiari tabella delineatas ita legit ille:

*Bynassa vuet kierefta mina ff
Thenkefol inde Landum.*

Latine sonant:

Nomen

* Hanc tesseram pag. 112. daturi sumus.

*Nomen meum novit amicissima mea
Ex amoris hac tessera Landum.*

Tesserulas insuper Comitibus adhibitas à suffragatoribus, dum honores distribuerentur, Varro testis de re rustica Lib. III. cap. v. *Cum hac loqueremur, clamor fit in campo. Nos athleta comitiorum una, cum id fieri non miramur, propter studia suffragatorum, & tamen scire vellemus quid esset, venit ad nos Pantuleius Parra. Narrat ad tabulam, cum diriberent, quendam deprehensum tesseras conjicientem in loculum, eum ad Consulem tractum à fautoribus competitorum.*

Sortitionis hanc fuisse speciem non obscurum est ex eodem Lib. cap. xvii. *Latius tabulis sortitio fit Tribuum, ac cepti sunt à præcone renunciari quem quaque tribus fecerint adilem.*

Theatralem non inconcinne dictam censeo tesseram munus, cujus frequens in ludis mentio. Sic de Ludis Stellæ Martialis Lib. viii. Epigr. lxxvii.

*Nunc veniunt subitis lasciva numis-
mata nimbis:*

*Nunc dat spectatas tessera larga se-
ras.*

Nimirum ludos tam celebres fieri iussit in gratiam Principis Stella, ut tessera lignæ, aut sphaerulæ è loco superiore in theatrum & propalam spargerentur, quibus signa inscripta erant ferarum, vel aliarum rerum, quas editor cupiebat populo largiri. Tesseras autem, seu globulos populus rapiebat, cum jactarentur, & quod quisque in tessera signum habebat, illud accipiebat ab Imperatore: ut si tessera esset inscriptus cervus, equus, domus; domum, equum, cervum à Cæsare, vel munerario accipiebat, ut auctor est Dion Lib. XLIX. & LIX. tesseras ejusmodi globosas eruditissimus Joannes Galvanus I. C. & Professor publicus Patavinus aliquando vidit.

Huc faciunt tessera spectaculis destinata, cujusmodi elegantissimam,
vidi-

vidimus ex ossè tesseram apud Joannem Rhodium, quam ad ludum gladiatorium excogitatam significat fuscina cum palma, cui servile nomen gladiatoris jam rude donati, verius ad spectaculum, quam ad pugnandum conducti esse inscriptum loquitur res ipsa:

PILOMVSVS. PERELI

Adversa parte:

SPECTAVIT.

Binas hujus generis tesseras mihi communicavit humanissimus & nobilissimus Vir Cassianus à Puteo Eques, quarum utraque spectatorum nomina tempusque ludi refert, altera vero etiam Consulis titulo insignita.

MANLIVS

MARTIALIS

SP. K. IAN.

TICIVOPVCEIAR

BB A I I P I X X I

P I T R I G I Y I K I

I P B I I P I I I I

I I P I I I I I I I

PILOMVSVS. FERELI

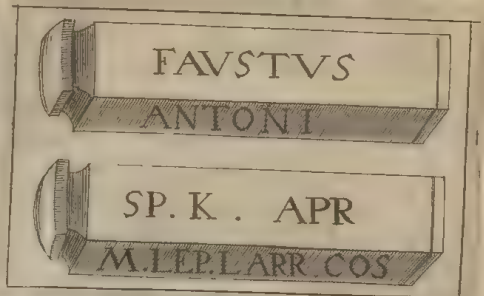
SPECTAVIT

M A N L I V S
MARTIALIS
S P. K. I A N
T. CATIO. P. CAELER.

F A V S T V S
A N T O N I
S P. K. A P R
M. LEP. L. ARR. COS.

Hujus

114 I. P. TOMASINVS

Hujus etiam generis erudito Antoni Augustini de Numinis opere * Dialogo 11 delineantur.

Quæ autem viri est in augendis literis ornandisque amicis voluntas eximia, libro jam typis descripto, hujus ordinis vitream fulvi coloris addidit aliam, qua spectaculi fortassis argumentum literis tam Romanis exhibetur, quam Græcis; nimirum FERVS SCYTHA, sive Thrax: ad eorum sine dubio temporum rationem, quibus variis gentibus urbs florentissima patebat. Hoc enim videtur indicare ARTAC CEIΔΩ: quod caractere Romano rudior artifex ARTAS, &

* Tesseræ hæc in editione Antæcripiensi frustra quaesiveris, quales autem hæc in editione Italica quæ hinc anno M. D. C. L. prodit invenimus, tales nunc hic eas damus. Harum quæ medium obtinet locum sic legitur à Felice Ursino, Philodamus Dosseni ante diem decimum Kalendas Novembris spectatus M. Terentio, C. Cassio, ex quibus reliquis autem facile est intellegere. Nonnumquam sibi volunt, non talem gladiatorem tali die & Consule ultimum sui spectaculum dedisse, & rude donatam esse. Erat autem rudis tessera quædam ebrietas, cui nomen gladiatoris etate imbecilli infundebatur, quam quis accipiebat, is ab omni periculo necessitate eximebatur.

FELIX

MVNDICI

SP K APR

C·SENTIO

PHILODAM·DOSSE

A·D·X·K·NOV

S P E C T

M·EREN·CCAS

PILARGVRVS

LVCILI

SP·A·D·VII·ID·AP

CN·PO·MCRA

& τ, similitudine deceptus, minus recte expressit. Nec alia ratione HERCVLES FVRENS. HERCVLES OETAEVS, TROAS, Senecæ aliorumque Comicorum Inscriptiones plurimæ, vel nostri seculi consuetudine oculis rem totam chartis passim affixis subjiunt. Verum de hoc eruditiores amplius cogitent, nobis id coniecisse satis est. Mihi sane non displicet interim doctissimi Viri Lucæ Holstenii sententia, tesseram hanc Syrorum aliorumque Orientalium fuisse populorum, qui Romæ clandestina sacra peragebant.

Ejusdem ordinis aliam apud Franciscum Angelonum Virum Clarissimum, & antiquitatis optimum æstimatorem, ex ebore quadrilateram, Romæ in ejus nobilissimo museo, conspicere licuit, in qua SP. vetustate detritum.

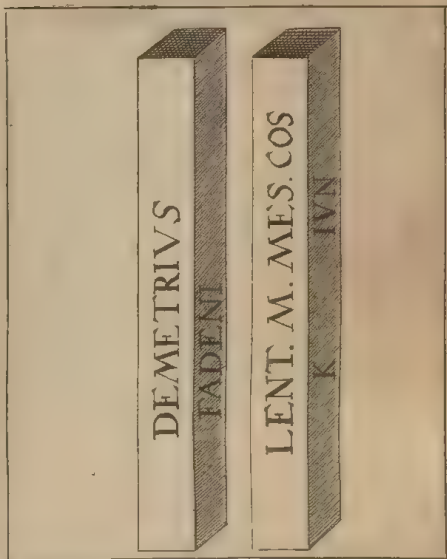
D E M E T R I V S

F A D E N I

D. LENT. M. MES. COS.

.... K. IVN

Con-

Convivales etiam fuisse tesseras li-
quido constat ex Ælio Lampridio
cujus hæc sunt de Antonino Helio-
gabalo : *Sortes sane convivales scriptas
in cochlearibus habuit tales, ut alius ex-
hiberet decem camelos, alius decem mu-
scos,*

scus, alius decem libras auri, alius decem
struthiones, alius decem ova pullina, ut
veræ sortes essent & fata tentarentur:
quod quidem & ludis suis exhibuit, quum
& ursos decem, & decem glires, & de-
cem lactucas, & decem auri libras in sor-
te habuit. Primusque hunc morem sor-
tis instituit quem nunc videmus. Sed vere
ad sortem scenicos vocavit, quum & ca-
nes mortuos, & libram bubula carnis ha-
beret in sorte; & item centum aureos, &
mille argenteos, & centum folles aris, &
alia talia, quæ populus tam libenter ac-
cepit, ut eum postea imperare gratula-
retur.

Tesseram tandem Lusoriam, cujus
antea memini, a talis nihil diversam
ostendit Martinus Delrius Com. Herc.
Fur. De his Ovid. Lib. 11. artis amat.

Seu ludet, numerosque manu jactabit
eburnos;

Tu male jactato, tu bene jacta dato.

Et Martialis Lib. xiv. Epig. xv.

Hic

*Hic mihi bis-feno numeratur tessera
puncto :*

*Calculis hic gemino discolor hoste
perit.*

Jaciebant porro hosce talos in fritillum, id est firmum pyrgum, turriculam, orcam, vel pyxidem corneam. Qualem vidi in museo Equitis Francisci Gualdi Romæ ex ære. In hunc sensum D. Augustinus de Civitate Dei, introducens ædituum ludentem tesserris pro se & Hercule, ita ut una vice pro se luderet, & alia pro Hercule; & si Hercules lucraretur, promittebat de pecuniis suis copiosam parare cœnam Herculi, & illi nobile scortum adducere. Si vero ipse lucraretur, vincens Herculem, de expensis templi ipsi cœnam & scortum deberet. Plana in hanc sententiam Julii Capitolini verba in Ælio Vero: *Post convivium lussu est tesserris usque ad lucem.*

Sed & contractibus peculiares Mercatorum tesserae erant. Quem modum

nunc

nunc Mensarii observant, qui vulgo *Banchieri*, ut possint, tesseriis ostensis, mercaturam in alienis regionibus exercere. Huc facit Iulius Pollux Onomastici Lib. ix. cap. vi. Rodolpho Gualthero interprete: *Symbolum tenue quoddam numisma, semisepta scilicet nummi pars, parvi admodum precii: quo vendens & emtor comprehenduntur & confirmantur.* Pollucem notat quidem Isaacus Casaubonus, quod symbolum non sit certæ pecuniæ nomen, sed annulus, aut quidvis aliud arrhæ loco. At vero Pollux non ait pecuniæ nomen, verum symboli loco nummum fuisse divisum. Annulus autem tesserae convivali magis accedit, quoties ea communi sumptu paratur; veluti ex Terentio notum est: quod etiam in Athenæo Lib. iii. cap. xxxi. animadvertit Casaubonus ipse.

Tesserae autem in contractibus usus loco pecuniæ etiam Symbolum dicebatur. Quod inter Iurisperitos ita definit Constantinus Harmenopolus

F Lib.

Lib. I. Promptuarii Iuris Civilis, titulo octavo. *Symbolum est commentarium, seu descriptio conventorum & contrahentium, siue pactorum, inter se mutuo contrahentium & convenientium.* Mistione enim voluntatum personarumque conveniunt & contrahuntur Symbolæ: & hæc conventio, seu pactum vocatur: quidque de ea re sit scriptum nominatur Symbolum. Symbola itaque jure dicta sunt pacta inter diversos populos, quibus totum jus commercii inter ipsos continebatur. Cujusmodi sunt explicatæ operis initio tabulæ.

Symbolum apud varios authores etiam pro eo sumitur, quod loco pecuniæ tradebatur, nec enim ea semper parata exhibebatur. Veteres etiam, ut ait Isidorus, quando aliquid sibi promittebant, stipulam tenentes frangebant, quam iterum jungentes suas sponsiones agnoscebant. Vnde sæpius idem quod Tessera.

Symboli autem diversi sunt modi.
Plau-

Plautus imaginem ceræ impressam,
& in similem usum relictam symbo-
lum intelligit: idque genere mascu-
lino. Sic enim ille in Pseudolo, act. I.
scena I.

*Ea causa miles hic reliquit symbo-
lum*

*Expressam in cera ex annulo suam
imaginem,*

*Vt qui huc afferret ejus similem sym-
bolum,*

Cum eo simul me mitteret.

Idem in Bacchidibus act. II. scen. III.

*Eo præsente homini extemplo ostendit
symbolum,*

*Quem tute dederas ad eum, ut ferret
filio.*

Alii Symbolum dicunt, ubi suam
quisque escam ad commune convi-
vium, aut particulam, aut æs con-
fert. Qua similitudine quidam Sym-
bolum Apostolorum dictum arbitran-
tur, quod quilibet eorum suum fidei

articulum, ut vocant, contulerit, veluti hodie amici, dum aliquid conferitur, Symbolo petuntur. Quod ad locupletiolem hujus vocabuli intelligentiam addo, non ut istorum opinioni subscribere videar. Nec aliter intelligendum Terentii illud ex Eunucho, Act. III. Sc. IV.

*Hæc aliquot adolescentuli cœimus in
Piræo*

In hunc diem, ut de symbolis essemus.

Symbola enim tesserulæ sunt, quæ quisque Symposiarchæ dabat, quo tanquam sigillo & pignore fidem suam obstringebat, ad condictam cœnam, die, horaque certis venturus, & onus impensarum laturus. Hinc Plautus in Sticho: act. III. Sc. I.

— eo condixi, in symbolum

Ad cœnam.

Et postea suo more ludens, facit seruum

vum dicentem amicam suam symbolam pro se daturam.

Eadem (inquit) symbolam dabit.

Dabantur & symbola hospitibus.
Euripides in Medea :

Hospitibus mittere symbola, ut tibi benefaciant.

Nimirum xenia & munuscula hospitibus dari solebant. Ita Iason Medeam rogat, ut de thesauris ea sumat, quibus conciliet sibi amicos, cui usui non raro conferebat annulus. Vnde pro symbolo etiam veteres Grammatici exponunt. Amicos autem peregre abeuntibus imaginem suam donasse indicat Seneca Epistola x l. quam sine dubio circumferebant in annulo. Quod de Boccacio & Petrarcha olim in literas retulimus. Scribonius Largus Compos. c lxxi i. refert se pro magno munere ab hospite suo Zopyro, Gordiense Medico, hydrophobiae remedium accepisse. At similitudine

Symbola quoque dicuntur signa occultarum & sacrarum rerum. Quo significato Dionysius Areopagita. *Dicimus autem quid aliorum symbolorum sancti primi patres, &c.*

Symbolum item augurium, signum, seu vaticinium significat genere masculino.

Tesseris hifce merito accensetur P A G A N I C A , cujus nulla in hunc diem fuisset notitia, nisi eam priscae cruditionis condus Lucas Holstenius , D. Petri Canonicus, pro singulari humanitate sua, quum operæ extremam addidisset manum, nuper è monumento, quod Fulginii est apud amicum, Roma submisisset. Tabula vero est ænea, tres uncias alta, quinque ferme lata : cui superstat feminæ vultus. Quam hoc loco integram eo libentius exhibeo, ut antiquitatum cultores perspiciant, quam religiose tesseræ fuerint institutæ.

TESSERAM. PAGANICAM
L. VERATIVS. FELICISSI
MVS. PATRONVS. PAGANI
S. PAGI TOLENTINES
HOSTIAS. LVSTR. ET. TESS
ER. AER. EX. VOTO. L. DD
V. ID. MAS. FELICIT.

Libertum vero fuisse L. Veratium
susplicari licet ex alio monumento,
quod Romæ vidit Smetius L. VERA-
TI FELICIS memoria conspicuum.
cui forsan cum Tolentino municipio
commercium fuit, quod hostiis ac
voto Tesseræ adhibitis ad maiorem si-
dem stabilivit.

CAP. XVII.

Hospitalitatis securitas & immunitas.

NEc solum Hospites humaniter excipiendi & tractandi, verum etiam ab aliorum vi, atque contumeliis acriter sunt defendendi: quod ipsum quoque Homerus docet. Sic Telemachus cum Minervam hospitio excepisset, separatim illi epulas instruxit, ut ne quid illi à procis molestiæ exhiberetur. Quam de Vlysse patre suo sibi ignoto idem sollicitus fuerit, ne convitiis impeteretur à procis, facile indicat, dum illum jubet apud Eumæum pastorem commorari.

Sic Troia capta Antenori & Æneæ à Græcis libera in aliis terris hospitii commoditas permittitur, Livius mihi testis: *Iam primum omnium satis constat, Troia capta in ceteros savitum esse Trojanos; duobus Ænea, Antenoreque & vetusti jure hospitii, & quia*
paci,

pacis, reddendaque Helena semper auctores fuerant, omne jus belli Achivos abstinuisse.

De Germanis Cæsar Com. Lib. vi.
Hospites violare fas non putant; qui quaque de causa ad eos venerunt, ab injuria prohibent, sanctosque habent: iis omnium domus patet, victusque communicatur. Ista igitur priscis Germanis cæterisque Celtis, unde religio, nisi ex eodem fonte, ex quo Lotus hauserat; satius esse filias virgines improborum illusionibus, atque injuriis objicere, quam peregrinos hospites. Vnde etiam non modo Celtis, sed & aliis gentibus hospitum corpora fuere sacra. Hospitii jus minime violandum suo docuit exemplo Lycaon, qui cum hospitio susceptos advenas necasset, susceptoque Iovi epulas humanas apposuisset, in Lupum mutatus fuit.

CAP. XVIII.

De conviviiis quibus hospites excepti: ubi de tricliniis, de mensa, & sella hospitali; item de coronis.

CVM Hospites jam ablutis pedibus mensæ admovebantur, ipsis aqua abluendis quoque manibus asfunde-
batur, sed frigida. Calida enim pedibus, frigida manibus dabatur. Vnde cum Hercules apud Oeneum cœnaret, & Eunomus puer illi manibus aquam calidam infudisset, quæ pedibus infundi debuerat, præpostero officio iratus, sive ludibundus Hercules talitro, complicato in ictum digito, eum interfecit; quod Scholiastes in Trachiniis Sophoclis recitat. Cæterum in lectis collocati manus lavabant. Hinc in marmoribus accumbentibus præsto sunt servi cum malluvio & aqua. Deinde unguenta barbæ dabantur & capiti.

Para-

Parabantur autem Triclinia vel è simplici ligno, vel pretioso, aut testudinum sectis laminis, ebore, argento, atque auro ornata. Lecti apppositi summa pompa, supra quos interdum unus ex hospitibus vel duo cubabant. Mensæ itidem, eodem splendore fabrefactæ, rotundæ vel quadratæ erant, supra quas mantilia injiciebant. Dabaturque eis vestis cœnatoria, sive convivalis. Quomodo in marmoribus Romanis qui in lectis accumbunt, aut seminudi, aut unica tantum veste tecti videntur. De hac procul dubio Horatius Sermon. Lib. II. Satyra VI.

—— *purpurea porrectum in veste
locavit*

Agrestem.

Ne igitur pretiosam vestem, stragulum lutulentis aut sordidis calceis inquinarent, soleas deponebant. Item calceos foccosque, ex Most. Plaut. sc. 2. act. 1. In marmoribus Romanis convivis accumbere parantibus à servis solæ demuntur.

*In Viridario Cardinalis
Mondati*

ACCUBITVS

muntur. Hospites in mediū lecti ultimum locum, tanquam in digniorem collocabant. Tunc ministri tricliniares obsonia ferebant.

Ministrabant autem pueri & * puellæ, nunc à lateribus, nunc à pedibus; nam triclinia in medio cœnationum sternebantur. Erat hic Structor, qui obsonia scindebat, erant Eleatri, Pincernæ, aliaque ad ornatum convivii.

In solennibus autem conviviis fercula coronata fuisse constat Athenæo auctore, lib. v. in iis ludis quos apud Daphnen Antiochus edidit; fuerunt

con-

* De Pueris & puellis ministrantibus præter marmor quo tibi hic dedimus, insignis locus apud Virgilium *Æneidos* 1:

*Quinquaginta intus favulae, quibus ordine longo
Cura penum struere, & planius adolere Penates.
Centum aliae, totidemque pares ætate ministri,
Qui dapibus mensas onerent, & pocula ponant.*

Seneca libro 1 de tranquillitate vitæ, cap. 1. *Træ-*
fringit animum apparatus alicujus pedagogi diligenti-
us, quam intra larem vestita, & auro culta mance-
pta. & æmen servorum nitentium. Suetonius in
Tiberio: Sexto, inquit, Claudio libidinoso ac prodigo
sens: eam ea lege condixit, ne quid ex consuetudine
mutaret, aut demeret, neque nulli puelle ministrantibus
cœnaretur.

convivia, in quibus exhibiti sunt vivi anseres, lepores; damæ cum aureis coronis. Qui ferculorum luxus, quandoquidem dispositus fuit per nomina cœlestium signorum. Quippe singulis impositus fuit cibus unicuique convenientissimus. Petronii locus est. *Repositorium rotundum duodecim habebat signa in orbem disposita; superque proprium, convenientemque materia Structor imposuerat cibum; superque Arietem, cicer arietinum; super Taurum, bubale frustum; super Geminos, testiculos acres; super Cancrum, coronam; super Leonem, sicum Africanam, &c.*

Accedebant ad convivii apparatus coronæ, * quæ ex rosis, vel floribus contextæ, caput hospitem exornabant, in gaudii & lætitiæ signum. Quæ postea coronæ convivales factæ sunt auræ

* Ita est, genio indulgentes Romani, in signum lætitiæ coronas capiti aptabant: sed si Athenæo aliisque fides, nonnulli easdem collo, alii brachiis aptabant, ut interceptis vaporibus ebrietati modum statuerent. Affirmat id ex antiquo marmore Lipsius cujus hic sub, eum exemplar est.

aureæ & gemmatae, talesque pro dignitate discumbentibus, & cuique pro meritis & fortuna datae, videlicet, minores aut majores, leviores aut ponderosiores. Quod sane discrimen probe intellexit Piso superbus, vix Tiberio cedens, nedum Germanico. *Ejus enim audita est vox in convivio* (inquit Tacitus Lib. 11. cap. LVII. Annal.) *cum apud Regem Nabataeorum corona aurea magno pondere Caesari & Agrippina, leves sibi & ceteris offerrentur, principis Romani, non Parthi Regis filio eas epulas dari, abiecitque simul coronam, & multa in luxum addidit.* Luxus coronarum notatus in convivio Ptolomæi Philadelphi, ex Athenæo Lib. v. Nam quæ alibi vix ad unicum coronæ contextum potuissent, ibi ingenti copia congesta sunt in eas coronas, quæ singulis convivis datae. Ipsarum quoque coronarum tanta copia, ut humi sparsæ præbuerint speciem prati gemmantis.

Indorum, qui apud Regem epularentur, mos fuit, ut essent coronati. sic

Apol-

Apollonius ab Rege hospite suo *ἐν τῷ
σώματι* ad locum convivii, ut solent
Indi, deductus fuit. Nec tantum ho-
spitibus præsentibus tales coronæ in
conviviis dari solitæ, sed si quando
magnus hospes tectis excipi non po-
terat, ei nihilominus mittebantur; ac
tunc censebantur inter HOSPITA-
LIA DONA *ὅσα φίλοι ξείνοι ξείνους δίδουσι.*
qualia amici hospitibus dant.

Certe tanto luxu necti cœperunt
hæ coronæ, ut tandem factæ sint do-
na Regum. Hujus generis fuerunt il-
læ, quas Persæ miserunt ad Agcsilaum.
De hoc genere forte fuit circulus ille,
sive torques aureus circa collum, quem
Rex Ægypti Josepho dedit, præter re-
gium annulum & sacram vestem.

Ex iis coronis sibi quisque ab ho-
spite donatam aut capiti aut cervici
imponebat. Neque enim, inquit Plu-
tarchus, Symposiacacon 11. convivis di-
stribui debent, sed æquum est hanc
sibi unumquemque sumere, quæ sibi
sit complacitura. Interdum hæ pecto-

ri applicabantur, quæ est sedes cordis. Ovidius :

Ecce nurrum Regis fufis per colla coronis

Inveniunt posito pervigilare mero.

Hæ coronæ cumulabantur unguentis : idest aut ipsum hospitum caput conspergebatur & humescebat unguento, aut ipsæ coronæ, aut caput tantum, non item coronæ. Sidonius Apollinaris.

Et madefcentes nardos capillo

Circumfusa florum ferta siccarent.

Sic Horatius lætatur se huic voluptati indulfisse cum Pompeio Varo Lib. II. Carm. Od. 7.

Pompei meorum prime sodalium ?

Cum quo morantem sæpe diem mero

Fregi, coronatus nitentis

Malobathro Syrio capillos.

Accessit Abydenorum mos, ex quo proverbium, *ἀβυδνὸν ἐνφένειν*. Hi nempe cum quempiam hospitem convivia

vio
ron
lan
Lib
fed
gue
ped
sira
ut q
part
tia
bat
moe
las
tend
iv.
M
Et F
F
Und

vio excipiunt, post unguentum & coronas circumferunt infantes ad osculandum. Observavit quoque Plinius Lib. XIII. cap. III. non solum caput, sed etiam pedes quandoque fuisse unguentis illitos : *Vidimus etiam vestigia pedum tingi : quod M. Othonem monstraſſe Neroni principi ferebant. Quæſo ut qualiter sentiretur, juvaretque ab ea parte corporis ?*

Cæterum hæc jucunditas & lætitia ad hospites exhilarandos cumulabatur hilaritate cantuum. Hinc cæmœna qualibet agresti convivales illas qualescumque delitias diutius extendebant. Quippe Propertius Libro IV. Eleg. VI.

Ingenium potis irritat Muſa poëtis.

Et Horatius Lib. II. Epist.

———— *pueri patresque ſeveri
Fronde comas vincti cœnant, & carmina dictant.*

Unde Socrates apud Platonem describens

bens epulas, quæ celebrantur in urbibus : *Convivia agitabunt ipsi & ipsorum liberi ? Vino indulgentes, coronati, & in Deorum honorem hymnos canentes, & alii cum aliis suaviter conversantes ?* Hunc cantum prisca Græci *οικονομ* vocabant, nempe propter obliquum circuitum & positum lectorum, de quo legendus est Clemens Alexandrinus pædog. Lib. II. cap. IV. Ex quo more apud Græcos natum proverbium. *Canere ad myrtum.*

Introducebantur etiam Psalmi & Tibicines. Item cantibus inferebantur fabulæ simplices & convivales : etiam laudes hospitum canebantur, vel præclarissimorum virorum.

Sic etiam hospitibus festa & ludos proponebant. Homerus hoc observat in Ulyssæ & Alcinoë in Odyss.

C A P. XIX.

De loco hospitum in mensa.

Politiorum ingeniorum curiositate dignum, quo loco prisci hospites cœnantes collocarent. Gellius Libro I. cap. XIII. id egregie insinuat, ubi officiorum gradus & ordines. *Conveniebat autem facile, constabatque ex moribus populi Romani, primum juxta parentes locum tenere pupillos debere, fidei tutelaque nostræ creditos: Secundum eos proximum locum clientes habere, qui sese itidem in fidem, patrociniumque nostrum dediderunt. Tunc in tertio loco esse hospites; postea esse cognatos affinesque. Massurius autem Sabinus in libro Juris Civilis III apud Gellium, antiquiorem locum hospiti tribuit, quam clienti. In officiis apud majores ita observatum est, primum tutela, deinde hospiti, deinde clienti, tum agnato, postea affini. Heraclides in Politicis, Cretensium hospitalitatem commendans*
alium

aliu[m] ordinem describit. Eorum quæ in conviviiis apponebantur partem peregrinis & hospitibus primam dedisse, post hospites principi quatuor portiones præbuisse, unam quam etiam reliquis, alteram principalem, tertiam familiæ, quartam utensilium.

Lecti autem sternebantur in Tricliniis varia forma, sed plurimum quadrati, paulo longiores statura hominis; ita lati, ut quatuor, aut quinque in eis commode cubare possent. Quamvis autem forma varia essent, in eodem tamen triclinio pares erant omnes. Medii autem lecti ultimus locus apud Romanos dignior fuit, quem medium locum, ut præcipuum, dominus convivii occupabat. Sic Virgilius de Didone *Æneid. I.*

———— *aulais jam se Regina superbis*

Aurea composuit sponda, mediamque locavit.

Pom-

S
am quæ
tem pe-
dedisse,
portio-
am reli-
ciam fa-

in Tri-
m qua-
homi-
nque in
Quam-
eodem
omnes.
us apud
medium
us con-
de Di-

gina su-

diamque

Pom-

Pom
dem
C
vassie
rem
ejus
ria &
res
inte

D
H
Inas
vii
rus p
tes, q
temp
rue.
Mor
Ody
In

Pomponius Mela notat Scythis eandem fuisse consuetudinem.

Quem Romanorum modum servasse verisimile est Christum Servatorem nostrum, non minus ac reliquos ejus gentis ritus, cui tunc parebant Syria & Palæstina. Unde concinne pictores ipsum in medio triclinii extrema inter Apostolos cœna locant.

C A P. XX.

De cultu mulierum in hospites.

HOmeri tempore puellas & mulieres hospitum pedes lavare solitas, observavit Athenæus Lib. I. cap. VIII. Gymnosoph. *Introduxit Homerus puellas & mulieres, quæ lavant hospites, quasi neque inflammationem, neque intemperantiam patiantur, quia bene vixerunt. Antiqua autem hæc est consuetudo.* Moris hujus mentio apud Homerum Odyss. III.

Interea Telemachum lavit pulchra Polyarte.

Item

Item Libro VII. de Ancillis Menelai. Addo virgines non solum lavisse, sed ablutos unxisse pretiosis unguentis. Idem Odyss. III. *Porro postquam lavit, & unxit pingu oleo.* Petrus Nannius Miscellan. Lib. IV. cap. II. tam religiosos olim Gentiles in excipiendis hospitibus indicat, ut etiam Regum filiabus honestum fuerit hospites in balneis lavare. *Certe olim insignem fuisse apud Gentiles pietatem in hospitibus excipienda, vel inde patet, quod honestum sit habitum, si filiae Regum hospites in balneis lavarent, ut non uno loco apud Homerum invenimus.* Justinus Lib. VII. *Tigrus esse & fœdus hospitii indicat apud Persas, si filii & uxores in convivium hospitibus adhiberentur.* Et Marcus Polus scribit, in Provincia Chamus, mulieres cum hospitibus cubare, quod id gratissimum conjuges Diis existiment. Et in Halicarnasico legimus, Babiloniis esse legem omnibus modis execrandam. Nempe omnibus mulieribus indigenis commune, semel

semel in vita ad Veneris Templum
desidentibus, cum externis viris con-
suetudinem habere. Cæterum cum
pleræque sint divitiis tumentes, quæ
sui copiam facere recusent, hæ vehi-
culis camcratis subvectæ, pro Templo
consistunt, relicta interim à tergo ma-
gna famulitii turba. Porro cum semel
illic confederint, non prius domum
regrediuntur, quam hospitum aliquis
pecuniam mulieri in sinum injecerit,
& cum eadem à Fano seorsum abducta
consuetudinem habuerit. Hospitem
autem illum, qui pecuniam obtulit,
dicere oportet: *Tanti ego tibi Deam
Militam imploro*. Neque mulieri etiam
permittitur aliquem repudiare, sed qui-
cunque is est, qui pecuniam objecerit
primum, hunc illa sequitur, citra de-
lectum. Postremo ubi jam congressa
fuerit cum externo mulier, dein expia-
ta domum revertitur.

Hunc morem abluendi apud He-
bræos viguisse, ut virgines & puellæ
servorum pedes lavarent & tergerent,

G

patet

patet Regum 1. cap. xxv. vers. xli. ubi vocata casta Abigail à servis David: *Ecce famula tua sit in ancillam; ut lauet pedes servorum Domini mei.* Ad quem locum pulchre Abulensis Quæst. xv.

In primitiva etiam Ecclesia mulieres nobiles hospitibus suis manibus pedes abluerunt. Vnde Paulus in 1. ad Timotheum v. vers. ix. *Vidua eligatur non minus sexaginta annorum, qua fuerit unius viri uxor, in operibus bonis testimonium habens, si filios educavit, si hospitio recepit, si Sanctorum pedes lavit.* In quem locum præter Theophilaetum Ioan. Chrysostomus Sermone xiv. eleganter disserit.

Christus itaque hospitio à Phariseo receptus jure conqueritur Luc. vii. *Aquis pedibus meis non dedisti, hæc autem lacrymis rigavit pedes meos, quasi cum argueret hospitalitatis veterem legem non observasse.* Vbi Dionysius Carthusianus merito videndus. Abluit igitur Christi pedes Magdalena & unxit eos unguento.

C A P. XXI.

*Osculum Hospitibus accedentibus,
& abeuntibus datum.*

A Pud antiquos frequens osculandi
usus fuit, qui pro veneratione &
obsequio habebatur, immo fidei, ob-
servantiæ, amoris & amicitiae sym-
bolum erat. Idque sæpius in sacris
litteris tam veteris, quam novi testa-
menti manifestum. Ita Moyses Socero
suo obviam progressus, seque incur-
vans, cum osculatus est Exod. xvi i i.
Esau fratrem suum Iacobum redeun-
tem ex Mesopotamia osculo excepit
Gen. xxxiii. Iacob salutat Rachelem
osculo, Gen. xxix. Raguel Tobiam,
Tob. vii. Iacob Patriarcha suos ex Io-
sepho nepotes, quos illi adduxerat,
osculatus & amplexatus fuit, Gen.
xlvi i i. Luc. xv. Pater filio prodigo
redeunti osculum præbuit. Sic autem
prisci Christiani osculo frequenter
utebantur, pignore fraterni amoris &

benevolentia in Christo. Hinc D. Paulus ad Romanos cap. xvi. *Salutate invicem in osculo sancto.* Imitatus S. Paulum Ignatius Ep. vii. quæ est ad Tarsenses, inquit, *Salutate invicem osculo sancto.* Ita abeuntem Paulum *procumbentes super collum Pauli osculabantur eum.* Sic Abbates & Religiosorum Rectores, cum discedebant ab his, quibuscum erat summa necessitudo, suis invicem pectoribus exosculatis multis cum lacrymis divellebantur. Ita Eunapius Sardianus in vita Proæresi, omnes ad ejus pectus lambendum, ut fieri solebat imaginibus, accessisse, aut ad pedes & manus corruisse, narrat. Et apud Nicephorum Lib. v. cap. iii. Leonides pater Origenis, sæpe pectus pueri nudatum cum veneratione osculabatur. Patrium morem fuisse Persis, eos osculari, quos honoribus prof. qui vellent, inferiores vero salutando potentiorum genua tangebant, Herodotus Lib. i. Cognatos autem, ubi diutius absuissent,

sent
invice
Ita C
per os
sarium
Pædia
est Cy
Ita
fectur
more
soliti
Nero
lus: 2
quem
litation
Sic
modo
magn
honor
tur, P
sident
specie
ejus 2
osculab
Lib. x

sent, aut longius essent profecturi, se invicem osculari frequens usus erat. Ita Cyrus discessurus dicitur *cognatos per osculum oris ab se dimisisse*, lege Persarum, auctore Xenophonte Lib. 1. Pædiæ. Sic etiam pro more osculatus est Cyaxarem, cum ad se venisset.

Ita Principes Romani peregre profecturi, & mox Urbem repetentes, more diu recepto, Senatores osculo soliti fuerunt accipere, ac proinde in Nerone notavit Suetonius Tranquillus: *Neque adveniens, nec proficiscens, quemquam osculo impertivit, ac ne resalutatione quidem.*

Sic apud veteres primum manus, modo genua, modo vestes, aliquando magnorum virorum pectora & capita honoris & obsequii gratia osculabantur, Plutarchus in Vita M. Bruti: *Affidentem C. Casarem cinxerunt officii specie, omnes una orantes, manusque ejus tangentes, pectus & caput deosculabantur.* Ammianus Marcellinus Lib. xxviii. memorat, ex Senatoribus

*quosdam salutari pectoribus oppositis cæ-
pisse, & osculanda capita in modum tau-
rorum minantium obliquantes obtulisse.*

Osculabantur autem frontem Ve-
teres, tanquam Genio sacram, quod
majestati affinius est, ut blandimentis
genas suaviari.

Ne vero nimia familiaritate vilesce-
ret illud humanitatis studium, ut refert
Suetonius, Tiberius Cæsar quotidiana
oscula prohibuit edicto.

Sed crescente adulatione, ad ma-
nus & vestes, ad genua, & tandem ad
pedes devenere oscula. De C. Caligula
Suetonius *: *porrexit ad osculan-
dum sinistrum pedem auro & margaritis
insignem.*

Porro cum apud Persas adorandi
mos esset suos Reges, itemque apud
Medos & Indos, ut Herodotus, Plu-
tarchus in Alcibiade, & Valerius Max.
Lib. VII. cap. III. testatum relique-
runt, tandem quoque adorari expe-
tivere Imperatores, ut de Caligula
Sue-

* Frustra hæc quaesieris in Suetonio.

Suetonius cap. xx i i. & Dion in ejusdem vita. Et de Diocletiano Pomponius, & Eutropius de Gestis Romanorum qui post triumphum de Persis actum adorari voluit, pedesque sibi osculari, auro & argento calceamenta exornans.

Quid vero mores Ethnicorum referam? Fuit initio veteris Ecclesiæ frequens etiam consuetudo osculandi, quam admirabantur Gentiles ipsi. Tertullianum de Oratione cap. xiv. audiamus, qui docet Christianos peractis precibus solitos invicem accipere osculum, quod vocat signaculum orationis: *Alii jam consuetudo invaluit, jejunantes habita oratione cum fratribus subtrahunt osculum pacis, quod est signaculum orationis. Quando autem conferenda cum fratribus pax est, nisi cum oratio commendabilior ascendit, ut ipsi de nostra operatione participes jam audeant de sua pace fratri transigere?* Hinc forsitan in nostris Ecclesiis remansit singularis formula ad osculum sacrae imagini

imprimendum , PAX TECVM.

In Belgio, Flandria, Anglia, Gallia, non tantum amicos , sed & hospites advenientes & discedentes osculantur mulierculæ , & puellæ etiam , & hi vicissim illas. Cujus consuetudinis nec scii, si officium illud neglexerint , agrestes, parumque culti existimantur.

Viget etiam Venetiis hic frequens osculandi mos inter Patricios , dum ad Comitia accedunt , & dum ab iis discedunt, mutui amoris ac pacis symbolo. Addo , quod osculum non nisi ejusdem conditionis hominibus conveniat, ut in hac sapientissima Republica etiam hoc sit veluti æqualitatis argumentum.

C A P. XXII.

*De cultu veterum Iudæorum in
hospites : ubi de insigni Abrahæ
hospitalitate disseritur.*

VT à sacris literis exordium ducamus, vera hospitalitatis jura, ac illustrium virorum exempla, qui peregrinos & advenas, & inter hos sæpe Angelos invitarunt, in medium adferamus. Quis verò ignorat, ex iis Abrahamum hospitalitate cunctos superasse, immo veram hospitii normam nobis & omnibus splendide demonstrasse? Nullus enim tam benigne, tam prompte advenas & hospites ad suas domus traxit, quam Patriarcha Abraham, unde proverbium ortum, *Abrahæ tabernaculum figere*, pro eo qui hospitium summa humanitate parat. Hujusmodi Patriarchæ in hospites studium & ardor, non aliter quam venatoris in exquirendis hospitibus depingitur à S. Chrysostomo, hom.

mil. xli. in Genesin : Tantopere curabat Abraham hospitalitatem, ut nollet horum venationem cuique committere. Et S. Ambrosius Lib. ii. Offic. cap. xxi. *Abraha laudi est datum, qui ante januam suam speculabatur, ne forte prateriret peregrinus aliquis, & diligenter praterdebant excubias, ut occurreret, ut praveniret, ut rogaret, ne transiret hospes. Nimirum precibus tenebat hospites praterreuntes, compellabat ad mensam; ipse vero mensæ ministrabat. Quod sic explicat S. Petrus Damianus sermone cxxi. Quare homines Abraham hospitando, Angelos recepit & Deum. In quam sententiam S. Ambrosius Lib. ii. Offic. cap. xxi. Tanta autem est apud Deum hospitalitatis gratia, ut ne potius quidem aqua frigida à premiis remunerationis immunis sit. Vides quia Abraham Deum recepit hospitio, dum hospites quærit? Vides quia Loth Angelos suscepit. Quid scis an & tu cum suscipis hospitem, suscipias Christum? cum in hospite sit Christus, quia Christus*

in paupere eſt, ſicut ipſe ait, in carcere
eram, & veniſtis ad me, nudus eram &
operuiſtis me. Quodnam enim hoſpi-
taliſſimis majus præmium? Menſæ mi-
niſtrat tamquam ſervus Abraham, &
vires ab hoſpitalitatis gaudio haurie-
bat. Verba namque ſunt D. Chryſo-
ſtomi Hom. xli. in Genefin. *Mihi*
videtur præ gaudio alacritateque multa
imbecillitate ſua factus ſuperior, & ro-
batur quoddam accepiffe. Nec tantum ne-
ceſſariis recreabat hoſpites Abraham,
ſed etiam delitiis. Nam Gen. xxi. verſ.
xxxiii. plantavit nemus in Bersabea.
Ad quæ verba Abulentiſ: Locus ille erat
ſine arboribus, ideo Abraham, qui delecta-
batur in ſuſcipiendis hoſpitibus, plantavit
arbores, de quarum fructibus recrearen-
tur viatores, & earum uſu delectarentur.
Hoſpites item non corporeo cibo tan-
tum fovebat Abraham, ſed etiam cibo
ſpirituſuali, Gen. xxi. xxxiii. ubi Abu-
lentiſ: ibi hoſpites ad laudandum Deum
& gratias reddendas ei pro beneficiis in-
vitabat.

Berisit Raba Rabinus Cap. LI. affirmavit, Abrahami domum quatuor ostia habuisse, juxta quatuor Mundi cardines, ut ex omnibus orbis partibus hospites exciperet, quibus discedentibus, non sibi, sed Deo gratias agerent, imperabat.

Abraham suo etiam exemplo studuit, filios suos in hospitalitatis operibus exercere, Genes. xvi. *Tulit inde vitulum.* Nec aliunde hospitalitatem Loth didicit. Quantum vero profuerit Loth Abrahami in exercenda hospitalitate æmulum fuisse, explicat S. Paulinus Epist. ad Alethium, & S. Ambrosius Lib. II. Officiorum cap. XXI. Immo & Petrus Chrysologus Serm. XLII. dum ait: *Gehennalem ignem evadit hospitalitatis sectator, & urbem in refugium accepit Loth, qui domum hospitibus exhibuit.*

Gedeonis hospitalitas extollitur, qui Angelo, quem prius invitarat, quique procul dubio hominis speciem referebat, sacrificium, hoc est magnificum

cum convivium adornasse scribitur. Nam & hædum caprarum coctum, & ex modio farinae panes azymos confecit.

Hospitalitatis officia in adversis sollicitus repetit Iob cap. xxxi. v. xxxi i. *Foris non mansit peregrinus, ostium meum viatori patuit.* Origenes in eundem: *Talis fuit B. Iob, apud quem hospes nunquam foris mansit, cujus janua omni advenienti patuit, quem invalidi nunquam prætermiserunt, de iis quæ opus habuerunt: qui non dimisit pauperem exire de domo sua vacuum, ad cujus tonsuram ovium, omnium pauperum scapulae calefactæ sunt.*

Sed, quod majus est, Petri Damiani sententia, per hospitalitatem Abdias Prophetiæ gratiam consecutus est Lib. III. Reg. xviii.

Tobias insignis hospitalarius celebratur, quippe qui in tertio anno (ait scriptura) *profelytis & advenis ministraret omnem decimationem; & Angelo hospiti tertiam partem suarum rerum*

offerret. *Profelytis*, hoc est qui ad Judaismum convertebantur, & *advenis*, id est peregrinis, decimas debitas administrabat. Tres autem erant decimæ, quas solvere jubebantur Judæi. Prima Levitis & Sacerdotibus Numeri XVIII. Secunda in epulum sacrum conferebatur, cujus tum Levitæ, tum egentes participes fiebant. Tertia, quæ solo tertio quolibet anno solvebatur peregrinis, pupillis, & viduis.

Salomon, tanquam sapientissimus Rex, mira magnificentia, & sumptuoso apparatu peregrinis & adventantibus splendidas epulas apparari voluit, & ipsorum equis, camelis atque jumentis pabulum atque paleam subministrabat, idque non in uno loco, sed ubicumque opus erat.

Inter mulieres hospitalitatem sectantes Rebecca enumeratur, vidua Sareptana, & Sunamitis matrona, aliæque in sacris literis commemoratæ.

Atque ut tandem Hebræorum hospitalitatem brevi epilogo complectar; adeo

adeo
hosp
dum
horre
pli ex
per te
vagan
tur,
adeo
raro

Hosp
nib

S
fer
tum
res pr
isdem
spitali
Quod
solum

adeo hi à Patribus antiquæ legis in hospitalitatis cultum mirum in modum fuerunt edocti, ut etiam si post horrendum urbis Jerusalem, ac Templi excidium è patria sua extorres, & per totum dispersi, per aliquot secula vagam miseramque vitam persequuntur, mutuam inter se hospitalitatem adeo exercent, ut in hodiernam diem raro Judæum mendicantem videas.

C A P. XXIII.

Hospitalitatis ratio, variis nationibus peculiaris, iisque cultoribus Græcis & Romanis.

Sicuti Græci potissimum omnium fere liberalium artium atque virtutum moralium inventores & sectatores prædicantur, ac habentur, ita ab iisdem veluti cultioribus, omnia hospitalitatis officia profecta credimus. Quod nobis quidem insinuant, non solum varia & multiplicia nomina, adhuc

adhuc apud nos usitata, quæ ad hospitalitatis munera pertinent, sed plurima ejusdem gentis præcepta & exempla, quæ variis in auctoribus sparsim leguntur. Unus inter omnes hæc palmam tulit Homerus, qui omnia iusta legitimaque hospitalitatis officia egregie nobis expressit. Odysseæ quidem Libro I. Telemachi erga Minervam hospitalitatem describit; Libro III. Nestoris & ejus filiorum humanitatem in hospites celebrat; Lib. IV. de Menelai hospitalitate in Telemachum & Pisistratum agit. Lib. V. docet quomodo Calypso cum Ulyssem naufragum, tum Mercurium à Diis ad se missum hospitio exceperit. Nec minorem in Iliade similium nobis exemplorum copiam suppeditat; immo nobis omnia officia ostendit. Erat apud Græcos munus publicum hospites & peregrinos excipiendi. Et ii, quorum munus erat, peregrinis, præsertim Legatis, ligna & salem & similia præbere, *Parochi* vocabantur. Ideo Mini-

stris

stris Ecclesiarum recte hoc nomen
convenit, quia ipsi hominibus, qu
hospites & peregrini sunt in hoc mun-
do, mensam verbi Dei apponunt,
& Sacramentum Eucharistiæ admini-
strant.

Inter Græcos autem hospitalitatis
cultores præsertim enumerantur Cre-
tenses, de quibus supra diximus. In
quorum domo convivali binæ stra-
tæ erant mensæ *ξυναί*, id est hospi-
tales dictæ, propterea quod hospi-
tes, qui aderant, iis primo affide-
bant. Ita hospitem *ὁμολογούμενον*, hoc
est ejusdem mensæ communione con-
junctum appellat. Post has mensæ
erant repositæ; erant & sedilia hospi-
talia, & mensa tertia, quæ à dextra
ingredientibus occurrebat, quam Jo-
vis hospitalis mensam & hospitalē
vocabant. Quin etiam Heraclides eam
Cretensium erga hospites humanita-
tem fuisse affirmat, ut ad Magistratus
quoque gerendos illos sæpius voca-
rint. Simili consuetudine nostri Cives
Pata-

Patavini, cum olim penes ipsos omne jus esset, advenam summæ rerum præfecerunt quovis anno, qui in eos jus vitæ & necis haberet, & ab auctoritate hujusmodi Magistratum *Potestatem* appellarunt.

Megarenses & Corinthii de hospitalitate celebrabantur; immo memoriæ proditum est, illos, cum de imperio certaretur, captivos in bello velut hospites invicem humaniter tractasse, illosque sine pretio dimissos Dorixenos appellasse. Illis in cultu Jovis *Æm.* Quare etiam milites cum hostibus extra aciem familiaria jura servabant.

Celebris est Lacedæmoniorum liberalitas in hospites. Unde Cratinus apud Athenæum Cœnæ, Copis dictæ, mentionem faciens, inquit :

*Vere ut ferunt, quovis potest ibi ad-
vena*

*Convivium lautum, bonamque hinc
Cupidem*

Qui acceperit, sumpsisse &c.

Item

Item in Æolo, quæ & ipsa fuit convi-
vii Spartani species, Athenæus. Lib. iv.
non incolis solum atque civibus, sed
omnibus peregrinis hospitibus ad il-
lam aditum patuisse. Neapoli inter
Græcæ Reipublicæ Magistratus præ-
bendis hospitiiis fuisse Xenoparchos
memorat Julius Cæsar Capacius, Hi-
storix Neapolitanæ Lib. i. cap. viii.
Mitto cætera Græcanicæ hospitalitatis
exempla, quorum ingens passim farrago.
Melitenfes barbari in mari Adria-
tico naufragos summa humanitate ex-
cipiunt, inter quos D. Paulus fuit,
quem, accenso igne, refocillarunt. Item
Phasiani populi naufragium passis via-
ticum præbent, & rursus abnavigan-
tibus tres minas dant. Heraclides in
Polit. Et Xenophonte auctore lib. i i i.
& v. de Cyri expeditione Armenius
Cyro ejusque exercitui xenia misit, &
Trapezuntii Græcos hospitio accepe-
runt donis hospitibus datis bubus, fa-
rina, vino. Sinopenfes quoque Mile-
siorum coloni iisdem farinæ medimnos

ter

ter mille, vini amphoras MD. & Heraclienſes farinæ medimnûm MMM. Vini amphoras MM. Boves xx. Oves c. Xeniorum loco miſerunt.

Nec parcior apud Romanos hoſpitalitatis cultus, quam Græcorum, & cæterarum gentium; quarum cum imperio non modo artes & diſciplinæ in urbem, ſed una mores & conſuetudines invexerunt: immo ipſi ex peregrinis & advenis undique conſluentibus in unum coalucrunt, adeo antiqui hoſpitii jura merito præ cæteris obſervarunt. Inde Roma omnium patria dicta eſt, teſte Athenæo Libro i. cap. ii. Nam primo ut apud Græcos, ita apud Romanos erant publica & privata hoſpitia, ut hoſpitii neceſſitudo non modo inter privatos, ſed inter populos & Senatum contraheretur. Immo Romæ externis & peregrinis Magiſtratus dabatur Regius, Conſularis & Prætorius, ut Numæ & Tarquinii temporibus: Conſules multi externis ſub Imperatoribus, ut de L. Arruntio

Stella

Stella Patavino supra disseruimus, aliisque peregrinis & advenis viris. Itemque postquam Imperium Romanum creverat, Prætores duo creabantur, unus qui civibus, alter qui peregrinis jus diceret. Vnde ille Urbanus, hic Peregrinus vocatus. Quod factum fuit Anno conditæ Urbis **DXII**. De Præторе Peregrino inscriptio est vetustate mutila ad vicum Kornesd. Vlpia proximum, juxta sacellum.

C. CVRT.....
OLLIVS. TROGVS.....
IARVM. CVRANDARVM..
QVAESTORI. VRBANO...
INTER. TRIBVNICIOS. ADIV. DAD....
PRAETORI. PEREGRINO. IIIIL VIRO...

Et de eo qui inter peregrinos & cives jus diceret, extant prolixissimæ tabellæ in magno Gruteri de Inscriptionibus Opere, quas brevitatis studio hic omisi.

Ad hæc exteræ gentes & Transalpinæ nationes Senatorum jura in Urbe habuere,

buere, & inter Senatores admittebantur. Primi Hædui fuerunt ex Corn. Tacito Lib. xi. in oratione Claudii Cæsaris, *Primi*, inquit, *Hædui Senatorum in Vrbe jus adepti sunt. Datum id fœderi antiquo, & quia soli Gallorum fraternitatis nomen cum populo Romano usurpant.* Immo miro liberalitatis exemplo Tusculanos, Æquos, Volscos, Hernicos, bello victos, post victoriam civium numero Romani adscivere in tutelam, & veluti patroni, clientes in fidem accepere, cognationeque & hospitio junxere. Deinde temporibus latius hoc jus propagatum, ut in jus Latii & fraternitatis Romanorum ex Hispania, & ex toto orbe terrarum Viros claros adjunxerint. Sic Claudius Cæsar omnes Græcos, Gallos, Hispanos, Britannos, Sauromatas, civitate donavit, & togatos videre statuit. Quin etiam non modo in jura Civium, sed in Imperium sæpe externos Romani adsciverunt. Primus enim Trajanus exter-

nus,

nus, deinceps alii ad Imperium promoti fuerunt.

Quanta porro erga advenas quosvis Romanorum fuerit humanitas, inde quoque intelligitur, quod peregrinum antiquitus, teste Cicerone, Varro, atque Festo, hostem apellarint, ab hostiando, ut nonnulli volunt, hoc est æquando, propterea quod inter cives & peregrinos debeat esse æqualitas: ut sileam quæ de Legatis memoravi, quæque de hospitii contrahendi ratione Zanchus in Com. Sallustii, quum singula heic persequi arduum, & immensum foret. Vnum tantum addam ex Plutarcho in Vita C. Gracchi, quod Cornelia ejus mater fuit, *δὲ αὖ φιλοξενίαν εὐτραπέζου* quod Xylander reddidit: *ob hospitalitatem patebat mensa ejus.*

CAP. XXIV.

*De reliquarum gentium, & præsertim Germanorum & Gallo-
rum hospitalitate.*

ALii quoque populi in hospitalitate cultu nihil Græcis ac Romanis concessere. Calabri olim profusi adeo fuerunt hospitalitatis cultores, animum in hospites uberrimis declarantes donis, ut in proverbium abierint *Calabri hospitis dona*. Sic Horatius festive Epistolarum Lib. I. Epist. VII. ad Meccenatem:

Non, quo more pyris vesci Calaber jubet hospes,

Tu me fecisti locupletem. Vescere sodes. Iam satis est. At tu quantumvis tolle. benigne.

Non in visa scres pueris munuscula parvis.

Tam teneor dono, quam si dimittar onustus.

Vt libet : hæc porcus hodie comedenda relinques.

Irridet Poëta rusticam hospitalitatem, sed laude dignam. Leucanorum * etiam celebratur hospitalitas ab Æliano Lib. IV. Variæ historiæ cap. I.

Galli Diodoro teste tanta humanitate fuerunt præditi, ut advenas statim domi suæ ad epulas vocarent. Quin Celtiberos, Galliæ incolas, fama est æmulatione quadam invicem pro hospitum honore certasse.

Nec Gallis Germanos impares ostendit Diodorus Libro V. *Quod ad mores erga maleficos & hostes sunt crudeles, erga hospites vero mites atque humani. Peregrinis enim omnibus hospitium ultro obferunt, hospitalitatisque inter se officiis certant. Quos peregrini comitantur, eos laudant & Diis caros arbitrantur.* Idem autor de Gallis & Germanis.

* Leucanorum lex de hospitalitate ita se habebat. Si sub Occasum Solu venerit peregrinus, volueritque sub tectum alicujus divertere. & is hominem non siceperit, mulctetur. & pœna luat inhospitalitatis.

nis. *Ad convivia peregrinos quoque invitant, cœnaque finitatum demum qui sint, quidque p̄t̄itum venerint, sciscitantur.* Cornelius Tacitus de moribus Germanorum : *Convictibus & hospitiiis non alia gens effusus indulget. Quemcumque mortalium arcere tecto, nefas habetur, pro fortuna quisque apparatis epulis excipit. Cum defecerit, qui modo hospes fuerat, id est, qui exceperat, monstrator hospitii & comes, proximam domum non invitati adeunt; nec interest; pari humanitate accipiuntur. Notum ignotumque, quantum ad jus hospitii, nemo discernit. Abeunti, si quid poposceris, concedere moris, & p̄oscendi invicem eadem facilitas. Gaudent muneribus; sed nec data imputant, nec acceptis obligantur. Victus inter hospites comis &c.* Dum vero dicit Tacitus hospitia apud Germanos notis ignotis fuisse communia, summus eorum amor in peregrinos ostenditur, juxta piam S. Augustini sententiam. *Disce Christiane sine discrimine exhibere hospitalitatem, ne forte*

cui

cui tu domum clauseris, cui humanitatem negaveris, ipse sit Christus.

Thules insulæ, quæ nunc est Islandia, incolæ, advenas supra fidem humaniter excipiunt, quamvis omnia ibi horrida & inculta. Sufficit eam gentis esse charitatem, ut apud eos hospitii jus tam advenis, quam indigenis commune videatur. Idem reperitur Norvegiæ cultus, præterquam locis maritimis, quæ cum peregrinis moribus paulatim aviditas infecit.

Islandos etiam cum exteris commercium & negotiatio paulatim à prima barbarie, ac simplicitate revocavit. Neque enim nostris temporibus adeo sunt ridiculi, quam octoginta ab hinc annis, cum Dithmarus Blefkenius in ista regione viveret. Sic enim ille in descriptione Islandiæ: *Advenientes in portum, filias nobiles secum habent; hæ, postquam à nostris exploraverint, an domi uxores habeant, si non habent, pro pane aut biscocto, aliave levissima re noctem promittunt. Interdum parentes mensem*

unum, aut quamdiu manserint, concedunt filias, vel gratis. Ex eo concubitu si facta fuerit gravida, parentes majori quam antea filiam complectuntur amore, natamque prolem annos aliquot educant, donec aut pater revertatur, aut futuro genero in dotem addunt cum filia, qui minime, quod è Germano sanguine natum est, contemnit. Si quæ virgo cum viro Germano habuerit consuetudinem, in honore apud illos est, proptereaque à multis petitur prociis.

Helvetiorum hospitalitatem extollit Jo: Magnus Lib. xxiii. rerum Gothicarum & præsertim adhuc perdurat Tigurinorum, quæ est patria Guljelmi Stuchii, qui humanitatem in hospites descripsit libro peculiari de conviviis antiquorum.

Quæ vero humanitas Belgarum aliarumque gentium, quas Alpes ab Italia separarunt, hodierna die spectamus in juvenibus, virisque ad Gymnasium Patavinum confluentibus. Qui omnes suavissimis placidisque moribus orna-
ti,

ti, singularia beneficia erga hospites recipiendos exercent. Advenas enim juvant, si egeni; si opulentiores, iis obsequium præstant convivii ac muneribus. Abeuntes, variis encomiis, non invitis Musis, amicos hospites prosequuntur: interdum & isti, modo carmen, ut nuper politissimus noster Gabriel Naudæus, modo libellum integrum memoriæ causa reponunt. Ac, ne tot præclara nomina cum pagella ævi nostri cursu interirent, coronidis loco subdere libuit.

GABRIELIS NAVDÆI ex Italia
discedentis ΑΠΟΒΑΤΗΡΙΟΝ
AD AMICOS.

O *Mihi dilecta cur vitam ducere Roma,
Cur Latio sedem ponere fata negant?
Quid juvat ærias toties voluisse per Alpes,
Quid quater insanis vela dedisse Notis;*

174 I. P. TOMASINVS

*Innumeris quos fama viris ad sidera tollit
Incluta, si possis hac incolatarius ero?*

Hospitium, GALEOTE, tuum, PAGANINE, tuumque,

Atque tuum, DONI, linquere si propero.

*HOLSTENIOQUE brevem si cogor
ferre salutem,*

*Et pauca ALLATIO dicere verba
meo.*

Si vestros GADDI, NARDI, TOMASINE, COTVNI,

Trans eo festino quadrupedante lares.

*Si tua BALDE sagax complecti, vel tua
SERVI,*

Pectora non possum candidiora nive.

Sine quo ARGOLIVM, BERIGARDVM, TAVRELIVMQVE,

BENDANDVM, & PONAM stringere pro merito:

*Vix quoque facundi dextram si tangere
SCIOPPI,*

*Vixque Palatini GASPARIS ora
datur.*

*Si te grande meis, CASSI, decus addite
factis, Sed*

de Tesseris Hospitalitatis. 175

*Sed fugiens, vel te culte QVEREN-
GE peto.*

*Si neque mansurus, NICI, NOVARI-
NE, CASALI,*

*Cognita tot doctis limina vestra premo.
Denique si RHODIVM, VESLIN-
GVM, teque LICETE,*

*FERRARIVMQVE mihi, vix licet
aspicere.*

*Sed mea cum vigilant quarendis otia li-
bris,*

*Queis nova JULIADÆ Bibliotheca
nitet.*

*Hac ego cum vestris capiam solatia, magni
Phœbigena, absenti quæ dare Musa
solet,*

*Et fruar ingenii pulcro molimine, quando
Aspectu vestro non licet usque frui.*

CAP. XXV.

Hospitalitatis ritus Barbaris gentibus, Scythis nempe, Turcis, Indis, aliisque familiaris.

NVlla tam barbara gens, quin hospites agnoscat. Turcæ ipsi, Bartholomæo Georgevitio teste, habent xenodochia *Imareth* appellata, Regum testamentis condita, ubi datur cibus pauperibus atque peregrinis. Sunt qui dant oryzam, *Pimets* *Tsorba* dictam, cum carnibus; alibi *Boglidas as*, quod sit ex tritico pro opsonio: additur panis satis magnus: potus, quem præbent, est aqua. Cæterum pernoctandi ibi, aut dormiendi locus nulli conceditur, sed habent alium locum pernoctandi publicum *Char natsanne*, ubi gratis recipiuntur hospitio: non habent tamen lectos, sed in scæno, vel stramine sub tecto dormiunt.

Gothi & Suedi advenas non solum
beni-

benigne admittunt, sed cuncta ad liberalem convictum necessaria gratis subministrant: lis etiam inter populares oritur aliquando, in peregrinis recipiendis. Summæ laudis est, qui plures advenas liberali hospitio exceperit, quemadmodum ille publico odio dignus, qui cibum potumque negaverit peregrino. Sic fere Joannes Magnus Lib. iv. cap. 11. narrat Carolum Gothorum & Suecorum Regem decrevisse, ut Gothi inter se, & in advenas hospitalitatem observarent, & summo dedecori esset ei, quicumque viatorem tecto arceret, quod si quis facere tentasset & idoneis testibus ter negare hospitium convictus fuisset, immisso igne ædes suas comburi jussit, ut domibus propriis juste privaretur, qui eorum usum aliis inhumaniter denegasset.

Wandali in suscipiendis hospitibus alacres fuere, hospitium ultro offerentes: *quicquid ex agricultura, piscationibus, aut venatione conquirebant,*

totum in largitatis opus conferebant, confortiorem quemque, quo profusorem jactantes, ut autor Crantzius Lib. iv. Wandal. c. xxiii. Wandalorum Legibus erat sancitum, quod noctu furatus fueris, crastino die hospitibus disparties. Si quis peregrinum hospitio expulisse deprehensus esset, ejus domum & facultates vel diripere, vel incendio licebat consumere. Memorabile est, quod narrat Olaus Magnus Lib. xviii. Hist. Sept. In omnibus partibus Septentrionalibus insignis est in hospites humanitas, & omnia sua in eos copiose diffundunt, existimantes illum diem infelicitate periisse, quo non contingat peregrinis hominibus beneficium aliquod exhibuisse. Extant in hisce regionibus loca multa publica pro egenis hospitibus excipiendis, quibus locis Principes, vel supremus Magistratus variam mulctam applicat, utpote de rebus ad conscientiam pertinentibus. Item pecunias pro dispensationibus & mulcta illorum, qui aliquam

quam personam Ecclesiasticam temerarie offenderint.

Guagninus, in descriptione Moscoviæ, perhibet, eam fuisse in hospites benevolentiam, ut in Russiæ partibus populi mercatores ad se ex variis regionibus quæstus gratia venientes, libenter excipiant, quos in tuguriolis suis cum uxoribus relinquunt : ipsi vero interim venatum abeunt. Reversi, si uxores hospitum concubitu consuetudineque lætiores hilarioresque invenerint, munere aliquo hospitem donant, sin minus, turpiter convitiis laceffitum expellunt. Hic tamen mos hodie desit.

Cui non dissimile quidquam de habitantibus Provinciam Chamul, Marco Polo teste oculato Lib. I. c. xxxvi I. narratur. Uxores & puellas ad hospitum concubitum relinquunt, idque honori & gratiæ adscribunt, immo Diis gratum facere, ut advenæ talibus recreentur.

Inde *Thee* potu hospites venientes

& abeuntes excipiunt, ut Turcæ *Cava*,
 Jacobus Bontius apud Indos nuper
 Medicus de conservanda valetudine
 Cap. vi. autor est.

Apud Tednæstanos Africæ nullum
 in oppido diversorium pro hospitibus.
 Si quis illuc appulerit, ad notum ali-
 quem se conferat necesse est, quem si
 non invenerit, nobiles inter se sortiun-
 tur, quisnam ignotum hunc mercato-
 rem hospitio excipiat.

Sic Tegesdelti, oppidi Africæ in-
 colæ, custodibus portarum mandant,
 simul ac peregrinus quispiam appule-
 rit, inquirant ab eo, habeatne aliquem
 in civitate amicum: quod si habere se
 neget, ab iis ad hospitium deducitur.
 Testis est Cœl. Augustinus Curio, in
 Marochensis Regni descriptione.

C A P. XXVI.

*De hospitalitate Christianorum
primævi seculi.*

Christiani primævi seculi, à Ser-
vatore nostro edocti, adeo ad ho-
spitalitatem propensi erant, ut non so-
lum peregrinos ad hospitium coge-
rent, & pene traherent, veluti de di-
scipulis euntibus Emaus sacra testatur
historia, sed etiam domos suas in ho-
spitium advenientibus peregrinis di-
carent. Meminit hujus moris B. Au-
gustinus in Psal. LXXV. *Alii vovent*
domum suam esse hospitalem omnibus san-
ctis advenientibus; magnum votum vo-
vent. Cellulas proinde hospitales ha-
bebant. S. Paulinus Epist. x. ad Se-
verum. *Tugurium vero nostrum, quod*
à terra suspensum cœnaculo una porticu
cellulis hospitalibus interposita longius
tenditur, quasi dilatatum gratia Domini.
Erant enim evangelizantium præcepta
ut D. Ambrosius Lib. VI. in cap. IX.

Lucæ docet, *Quibus primo omnium datur pacis atque constantia generale mandatum, ut pacem ferant, constantiam seruent, hospitalis necessitudinis jura custodiant: alienum à prædicatore regni cælestis asserant, cursitare per domos, & inviolabilis hospitii jura mutare. Sed ut hospitii gratia deferenda censetur: ita etiam, si non recipiantur, excutiendum pulverem, & egrediendum de civitate mandatur. Quo mandato non mediocris boni remuneratio docetur hospitii, ut non solum pacem tribuamus hospitibus, verum etiam si qua eos terrena obumbrant delicta levitatis, receptis Apostolicæ prædicationis vestigiis auferantur.*

Quin etiam à calumniatoribus fidei Christianæ comprobatur antiqua Christianorum hospitalitas, ex Ioannis Gabrielis Bisciolæ Epitome Baroniana ad Annum LXXV. *Impostor quidam & nequam, fecte Christianus, ne egeret, atque adeo abundaret ex beneficentia Christianorum, describitur à Luciano per hæc tempora peregrinatus, sub nomine pere-*

peregr
Chris
hospit
In
rum
nas,
cingi
Ann
pluri
adhu
citu
noru
tem a
na,
(qua
in an
ampl
mius
Rom
Et
cccc.
Rom
quo
langu
bra f

peregrini; ex quo colligitur effusa largitas Christianorum, & effusissimum studium hospitalitatis.

Immo plures ex liberali Christianorum profusione in peregrinos & advenas, paganismum abnegantes, Christi cingulo honestantur. Baronius ad Annum cccxvi. Hic unus mihi inter plurimos occurrit, Magnus Pachomius, adhuc gentilis, hoc anno, militia in exercitu Licinii, adscriptus, qui cum esset annorum viginti, ob summam humanitatem ab una Thebarum civitate Christiana, hospitibus exhibita etiam gentilibus (quæ Oxyrinchus putatur) excitatus in amorem Christianæ religionis, eam se amplexurum professus est. Hic Pachomius hospitale construxit in portu Romano.

Et ex Baronio Tomo v. ad Annum cccc. Accepimus, quod Fabiola prima Romæ infirmorum hospitale erexerit, in quo agrotantes de plateis, ac corrupta languoribus atque inedia miserorum membra fovet, ut S. Hieronymus tradit

Epi-

Epistola xxx : cui etiam Epistola II.
T. I. inter corporis virtutes enumerantur, peregrinorum susceptio, & defensio pauperum.

Iotichius primus hospitalarius celebratur à Clarissimo Iuriconsulto Lapo de Castelliono, in Tractatu de hospitalitate, Tom. III.

Celebres hospitalitatis sectatores Martha & Maria Magdalena, quæ sapius Christum hospitem habuere. Aliæque sacræ mulieres, B. Virginis sociæ. Cultores S. Apostoli, & discipuli Domini, cæterique Christiani primi ævi, qui invicem summa charitate hospitabantur. Non enim veteres Christi fideles fuerunt soliti mendicare.

Constantinus tandem, Imperator Magnus, postquam Christo nomen dedisset, omnia pietatis munera magnifice exercuit. Templâ plurima mira maiestate & pretiosis donariis onusta extruxit : hospitales domus pro recipiendis peregrinis ædificavit : Et in Concilio Romano, quod ipso præ-

presente cum Helena matre Silvester Summus Pontifex habuit, sancitum est, ut redditus Ecclesiæ in quatuor partes dividerentur. Quarum una cederet Pontifici, altera Presbyteris, Diaconis & Clero; tertia Templorum & Ecclesiarum reparationi: quarta pauperibus, infirmis, & peregrinis. Hinc præceptum Clericis, ut sint hospitales; Hieronymus Papæ Damaso scribit: *Quidquid habent Clerici, pauperum est, & domus illorum omnibus debent esse communes, & quod ipsi Clerici susceptioni peregrinorum & hospitum invigilare & studere debent.*

Et quid quæso effecit summus ille Imperator, dum Urbis Romanæ majestatem Byzantium transtulit, illam Summo Pontifici cedens, nisi quod viro hospiti & fere extraneo, ad apicem Ecclesiæ divinitus everso, Imperium pro liberali hospitio magnifice concesserit? Munificentiam Principis in extruendis xenodochiis celebrant Orientalis Imperii historiæ. Eandemque
viana

viam instituisse Pulcheriam Theodosii sororem, Placillam Theodosii uxorem abunde testatur historiæ compendio Georgius Cedrenus, scriptor suarum rerum satis diligens. In immensum cresceret opus, si omnia Xenodochia, aliaque pietatis opera, peregrinorum commodis à Principibus extructa, enumerarentur.

Libet hic è multis hospitalitatis exemplis pauca è Sanctorum Patrum vitis in unum conferre. De Monachis in Nitria commorantibus Rufinus Aquilejensis presbyter: *Vbi peregrinos fratres advenire senserunt, continuo velut examen apum, singuli quique ex suis cellulis prouunt, atque obviam nobis lato cursu & festina alacritate contendunt, portantes secum quamplurimi ipsorum urceos aquæ, & panes, secundum quod Propheta corripiens quosdam dicit: Quia non existis filiis Israel obviam cum pane & aqua. Tunc deinde susceptos nos adducunt ad Ecclesiam, lavant pedes, & singuli quique linteis, quibus utebantur, abstergunt.*

De

De Abraamo Theodoretus Cyri
Episcopus narrat : *Advenientibus ho-*
spitibus erat & totus paratus , egregius
autem & selectus panis eis offerebatur , &
vinum odoriferum , piscesque & olera , &
quacumque sunt eis conjuncta. Quin
etiam ipse quoque meridie assidebat con-
vivantibus , eorum quæ apponebantur
partes unicuique offerens : & dans uni-
cuique calices , & jubens bibere , & eum
qui erat ejusdem secum nominis imitans ,
Patriarcham inquam , qui ministrabat
quidem hospitibus , sed non simul convi-
vabatur.

Sulpitius & Cassianus narrant de
Monacho in Syria , qui ante constitu-
tam horam peregrinos se reficere coë-
git : Percontantibus illis , cur ante con-
suetam refectionis horam prandere eos
cogeret , respondisse : *Ieiunium fratres*
semper est mecum , vos autem continuo
dimissurus mecum jugiter tenere non po-
tero. Item alterum Monachum , qui
nusquam solus escam sumere solitus
erat , referunt. Celebratur pariter
Theo-

Theodori Patriarchæ Hierosolymitani in hospitem benignitas à Ioanne Moscho.

Primum nempe vitæ Monasticæ præceptum erat obedientia Prælato, peregrino hospitalitas exhibenda: immo hospitalitas erat ipsa charitatis regula. Frater quidam venit ad solitariū (ex Græco incerto interprete Pelagio) & cum egrederetur ab eo dixit: *Ignosce mihi, Abbas, quia impediui regulam tuam. Ille respondit & dixit ei, mea regula est, ut recipiam te in hospitalitate, & cum pace dimittam.* Immo Anachoretæ in cretis degentes advenientem exceperunt sine jejunii obligatione: *Venerunt aliquando duo fratres ad quemdam senem: consuetudo autem erat seni, non manducare quotidie. Qui cum vidisset fratres, gaudens suscepit eos, & dixit, jejunium suam mercedem habet.*

Sic Moises Abbas, quum in ipsa hebdomada ante Paschatis ferias accederent fratres quidam ex Ægypto, pa-

ravit

ravit eis modicum pulmentum, & cum vidissent vicini fumum, dixerunt Clericis Ecclesiæ, *Ecce Moses solvit mandatum, & coxit apud se pulmentum.* Mitto innumera hujus vescendi exempla de Sanctissimis illis Anachoretis. Sed memoria dignum pro coronide sit id, quod Ruffinus de hospitalitate Oxyrinchæ civitatis in Thebaïde narrat. *Ipsi quoque Magistratus & principales Civitatis, & reliqui cives studiosè per singulas portas statuunt, qui observent, ut sicubi apparuerit peregrinus, aut pauper, certatim ad eum, qui præoccupaverit, adductus, quæ sunt necessaria consequatur.*

CAP. XXVII.

*Posterioris ævi apud quasdam
nationes hospitalitas re-
censetur.*

SEd ne prisca tantum miremur, no-
stris quoque temporibus nemo ne-
gaverit, apud fideles Christi cultores,
atque in primis Ecclesiasticos Prima-
tes, cæterosque Principes omnia anti-
quæ hospitalitatis jura servari ac vigere.
Nec dictu facile, num majori usquam
studio exerceatur, quam Romæ in pe-
regrinos, Religionis voto accedentes,
cum omni anni tempore, tum præci-
pue imminentibus Sacrosanctæ Resur-
rectionis Domini Christi feriis, qua-
rum veneratione frequentiores af-
fluunt ad Urbem advenæ. Ære pu-
blico variis in locis ii excipiuntur, ad
ædem nempe S. Ioannis Lateranensis,
ac Divi Spiritus; sed majori nunquam
& splendidiori apparatu, quam in cele-
bri S. Trinitatis Xenodochio: ubi è
Reli-

Religiosis primi, Summoque Pontifici sanguine juncti, peregrinorum commodis quocumque ministerio strenue invigilant, etiam sese ad pedum lotionem demittentes, præeunte nonnumquam Summo Pontifice. Horum exemplo Principes pari studio omnia pietatis officia in hospites exercent. Nec inferiore charitate id præstant matronæ, natalibus clarissimæ, recipiendo cujuscumque sortis feminas, quibus summa pietate, & insigni cultus apparatu ampla destinata sunt hospitia. Ecclesiæ insuper omnes Nationales Germanorum, Gallorum, Hispanorum, & aliorum, suos cives excipiunt, & per aliquot dies alunt. Adeo Romæ in excipiendis hospitibus cum magnificentia certat pietas: immo magna Christianæ Religionis ratio in ejusmodi exercitia sese jam diffudit per universam Italiam, Principumque ingenio, ac magnificentia crevit, ut communi sententia veterum Græcorum, ac Romanorum, .. alia-

aliarumque nationum exempla excedat. Quippe occurrunt passim per Italiae oras xenodochia in viis, in oppidis, in urbibus, publicis impensis, & privatim piorum hominum testamento extructa, & facultatibus aucta, maximeque superioribus seculis. Vt de aliis fileam. Patavii xenodochia olim quadraginta quinque summa religione aperta legimus, vero conditoris sui Antenoris exemplo, quem hospitalitatis eximiae cultorem accepimus. Adeo Patavini hospites amplecti consueverunt, ut Caroli V. Imperatoris tempore Bononiae in museo Achillini aureis literis scriptum videret Ludovicus Pasinus, Medicus clarissimus. PADVA LÆTA, GENTE REPLETA. VERVM PADVA ALIOS NVTRIT, SVOS DEVORAT. Quod commune aliis urbibus Provinciae, in quibus adhuc remanet nescio quid Gothicum, vel Longobardicum, nec raro civibus exteri praeferuntur. Vicentini tamen palmam
ferunt

ferunt præ cæteris, qui suorum non immemores, omni laudabili hospitalitate florent. Illuc enim accedentes summa comitate quoscumque literatos, aut virtute aliqua viros celebres excipiunt, & apud se retinent, eisque symbola certatim mittunt. Insignis etiam hospitalitas viget in tota Histria, cui desunt cauponæ. De qua nos fusius in Historia ejus Provinciæ.

Mitto Italos Principes opes suas in hospitibus recipiendis profundere. Quo splendore in primis Serenissima Venetorum Respublica facile primas tenet, dum à suis majoribus edocta sic omnia hospitalitatis jura præstat, ut in his tuendis servandisque non minima Patrum cura versetur, ne quid pompæ, aut majestati desit, in edendis spectaculis, largitionibus, muneribusque amplissimis, quibus magnatum animi conciliantur, Regumque & Principum favor stabilitur, si quando Principes advenæ excipiendi: sed in hac Vrbe in primis conspicua est

I

singul-

singularis omnium in pauperes pietas & munificentia. Senatores nempe primi ordinis xenodochiis præfunt, ea vigilantia, ut urbs Veneta vere peregrinorum hospitium, egentium receptaculum, & communis omnium adventantium patria perhibeatur.

Longum nimis foret, quosvis civitatum mores omnes recensere. Vnam tamen non prætermittam; pulcherrimam quippe omnique laude dignam Cēsenaë urbis in recipiendis hospitibus consuetudinem. Cum enim olim publicorum diversoriorum nullus pene heic esset usus, singuli illius civitatis Patres, quamprimum hospitem conspexissent, in domum suam excepere, tanta hospitalitatis contentione, ut sæpe res à rixis ad conflictum veniret. Decretum itaque, quomodo hospites exciperentur. Erecta enim fuit in foro columna, in cuius ambitu fixi erant tot annuli ferrei, notis distincti, quot essent nobiles familiar, cautumque fuit tol-

lenda

lendæ controversiæ causa, ut ad cujus annulum alligasset hospes equum, in ejus domum diverteret. Hollandarius auctor in Prodro-mo Nobilitatis. In quam rem plura Cl. Vir Fortunius Licetus, in Patavino Gymnasio primarius Medicinæ Theoricæ Professor, Libro de Annulis.

Viri eruditi Angelici Aprosii indicio, amœna est, dignaque posterorum memoria, Illustrissimæ Spinularum familiæ originatio, Episcopi Augustini Iustini-ani Annalium Genuensium Lib. II. ubi narrat anno M C II. Guidum, filium Belli, Vicecomitis, primum Spinulæ cognomen fuisse nactum, cum hospitibus frequentioribus liberaliter exceptis, varii generis vina promi juberet. *Spina* enim Italis dolii siphunculus est, & *spinolare* Liguribus est vinum è doliis haurire. Hac igitur antiquis gentilitiis insignibus, nempe tesserulis XXVIII. albis & rubris simul junctis instrumentum illud insigni hospitalitatis exemplo accessit. Quem

196 I. P. TOMASINVS

majorum morem secuti ejusdem Clarissimæ familiæ posterī.

C A P. XXVIII.

Hospitum discedentium ritus.

Commune erat apud cultiores gentes, læto animo hospites excipere, & ægre dimittere. Sed & discedentibus hospitibus in viam cibi dabantur. Ita dimittitur à Nestore. Lib. III. Odyss. Telemachus. Vertit hoc amicissimus noster Ioannes Argolus.

*Conda dedit mulier panem Bacchi que
liquorem,
Atque cibos, comedunt Reges quos
rite beati.*

Dulciaria præterea dabantur, præcipue pueris, quibus ipsi demulcentur. Homerus ἐγὼ δ' ὀππρὸς αὐτῷ δώσω πολλὰ μάλ'. *Dulciaria ego quidem multa dabo.* De qua re Scholiastes Apollonii Rhodii Lib. III. sic πέλαιοι, πέμματα bellaria, mattyx; unde mazapanis marsapane, cupe-

cupediæ unde *Cupeta* dulciarium, quo
Natalis Domini diebus vescimur, buc-
cellatus panis, *buccellai*, *ἐμπὸς ἀπλοῦ* à
Græcis dictus. Hinc Scholiastes ad
primam Eclogam Theocriti, & Didy-
mus ad β Odyss. ibique Eustathius,
de more vescendi veterum eleganter,
quamvis ad cibos militares sive Læce-
dæmoniorum ea prolata sint, neque
ad omnium veterum & Romanorum
usum omnino trahenda patet explica-
tione *ἀνεκχρηστέ* apud Scholiastem Theo-
criti. Dabantur etiam alia munera
nobiliora. Menelaus Crateram argen-
team discedenti Telemacho hisce ver-
bis obtulit :

*Ecce tibi cratera dabo, est argenteus
ille*

*Totus & aurato suffusus labra metallo
Vulcani labor, atque dedit quem ma-
ximus Heros.*

Sidonius mihi Rex. &c.

Sic etiam Helena illi munus suum ita
Latine tradit :

*Sic ea dicebat manibus pepulumque te-
nebat :*

*Hoc tibi care puer dona dabo pignus
amoris*

*Fida Helena , quem nupta sibi , cum
venerit hora*

*Ipsa feret quondam , interea sepone pa-
rentis*

*In thalamo , felixque mihi tua tecta re-
vise ,*

*Inque lares latos patriamque revertere
terram.*

Aureum cantharum Deum Materfo-
rori suæ Dexæ Syriæ hospitale munus
obtulit, Apuleio teste Metam. Lib. ix.

Nero Claudius Tyridati Armeniæ
Regi abeunti contulit festertium mil-
lies ; nimirum quinquagies centena
millia Carolinorum, ex supputatione
Adriani Junii.

Item cum dimittebantur hospites
ipsis ~~grata~~ tradebantur, quæ proprie A-
pophoreta Martiali, quod retro fer-
rentur, nempe domum. Xenia enim

com-

communia discumbentibus in hospio. Sic Martialis Librum xiiii. XENIA inscribit, quæ non solum hospitibus, sed etiam amicis dabantur, qui sæpe conjunguntur. Ita Cicero pro S. Roscio Amerino: *Fama & vita innocentis ab hospitibus amicisque paternis defenditur.* Martialis igitur, quia res mittendæ deerant, disticha conscripsit, quæ loco xeniorum & suis ipse amicis miteret, & ipsis mittenda suaderet,

—— *Hospitibus pro munere disticha mittas.*

Erant etiam quædam præcepta, quæ discedentibus dabantur, sive ad utilitatem, sive ad honoris speciem conferentia, xenia Græcis dicta. Puta cum discedenti amico, ut sibi caveret à vitio aliquo injungeretur: & prudentiores saltem dicebant: *TV MEMOR ESTO MEI.* Exempla habes *de veris narrationibus* apud Lucianum, ubi ipsi à Minoë tria præcepta observanda memoriæ mandantur.

Exemplum habes in Medea Euripidis apud ipsius Scholiaſtem, ubi diſcedentem Iaſonem Medea, ſicut Neopron adnotat, *ἐπιμνηστικὰ* ſalutaribus minis admonet. Nec inuſitatum fuiſſe videtur Scriptoribus Lectori ſui memoriam inſinuare. Ita namque in clauſula Alexipharmacorum Nicander interpretis Latini verbis : *Nicandri Poëtæ memor ſis : ſic fiet, ut Hoſpitalis Iovis legi non renitare.* Nec alia de cauſa inveni à Germanis, qui virtuti literisque operantes peregrinantur, libelli in quibus magnorum virorum ſymbole, ac veluti amicitix teſſeras reportant.

Diſcedentibus etiam tabellam hoſpitalitatis dabant, quam ſi alteram in ingreſſu oſtenderant, iis pariter novam in veteris amicitix renovationem conferebant. Locus eſt præclarus in Medea Euripidis citatus à Scholiaſte.

Hodie frequens & communis uſus eſt diſcedentibus viris claris, vel Legatis,
ac

ac Oratoribus Principes munera dare. Idem liberalitatis honor primum apud Summum Pontificem adolevit, qui non solum cuilibet Prælato sacras reliquias Sanctorum, ac numismata aurea, sed Oratoribus & Principibus, ac Illustrissimis mulieribus Romanis accedentibus, pretiosa munera donat.

Nec minus privati viri discedentibus amicis xenia tribuunt; item annulos, & suas imagines donant, viaticumque pro itinere porrigunt.

Si quem vero contracti hospitii pœnituisse, renunciare hospitium solebat, ne hospitii jus violaret. Sic in Verrem Act. iv. *Itaque vehementer iste Sthenio infensus, hospitium ei renunciat.*

Si quis autem jus hospitii violabat, tesseram hospitalem confregisse dicebatur. Plautus in Cistell.

Abi quare ubi iurijurando tuo satis sit subsidii,

Hic apud nos jam Alcesimarche confregisti tesseram.

* Restabat alia hospitum discedentium tessera cuius notitiam ex suppeditante Gregorio Turonense, Chiffetias in anafasi (Lilherici Regis, & nos supplendis quæ hic desiderabantur ex Chiffetio exhibemus.

In abaci, inquit, Antiquariorum frequens est mensura magnitudinis nummus ex ære flavo vel nigro, qui exhibet Augusti Casari & M. Agrippa æversa minus capta: in postica autem parte Crocodilum, animal Nilo familiare, palma arbori alligatum. Signavit illum COLONIA Gallia Narbonensi NEMAVSVS utriusque Principi honori, post Ægyptum captam. Nummorum ejusmodi partes dimidiæ dextra, quæ Augusti caput referunt, reperta sunt Roma, cum illi ageret amicus noster Clarissimus Menetrius, qui eas vocabat Arrhas, nulla architectæ explicatione; huiusque donavit fratrem meum Placippum (Lilicium, Abbatem Balernensem, flava una, nigraque altera, qui & terram accepit (idem nigram, sed sinistram. Agrippæ capite signatam & in hoc Belgio repertam) a Carolo Brooman, i. e. Bruxellense. Rei antiquariæ aspruæ studioso. Nummus dicitur hic ex libeo, usurpatum mea sententia, pro Arrharum sive tessera inter amicos absentes. & longe distans.

Amicitiam enim quæ est amicorum coniunctio, locus non dirimat, Qui manebat Roma, partem dextram servabat Augusti, capite signatam: qui peregre proficiscelatur, sinistram cum Agrippa effigie deseruit: quod existimaret Gentilis & etrus, LARESD EOS defunctorum animas esse, qui quæ opera fecissent in vita, eadem mortui inveniuntur. & paulo post. Sperabat ergo amicus, qui Roma manebat, Augustuli vultus, ut domestici Lari cultu, amicum abeuntem in professione sua felicem fore ac se vixissim fortunatum peregrinatur, quod Agrippa imaginem ut LAREM VIAM secum aestaret ac coeret. Sic ut nummus ille hyperintus qualiam esset amoris arrha, per quam corda absentium amicorum longe diffusa mutus complexus desiderio alere i-

CAP. XXIX.

*De mercenaria hospitalitate : ubi
de Caupona, Taberna, Sta-
bulo, & Diversorio.*

Ratione excipiendi hospites gra-
tuita jam satis perspecta , non-
nulla breviter de mercenaria dicen-
da , quam veteribus fuisse in usu sa-
tis constat. Cic. Lib. I. de Divina-
tione : *Cum duo quidam Arcades fami-
liares iter una facerent , & Megaram
venissent , alterum ad cauponem diver-
tisse , ad hospitem alterum : qui ut cœnati
quiescerent , concubia nocte visum esse
in somnis ei , qui erat in hospitio , illum
alterum orare , ut subveniret , quod sibi
à caupone interitus pararetur.* Certi
enim homines lucri causa viatores
quosvis pro mercede excipiunt ; illis-
que tecti solius usum , vel etiam ali-
menta præbent. Hi à Latinis caupo-
nes, sive copones dicuntur. Alii so-
lum panem sine vino. Apud Cice-
ronem

ronem in Pisoniana *copa* videntur:
Panis & vinum de propola; & de copa.
Quod sic exponendum est: *Panis de*
propola, vinum de copa. Sed in veteri-
bus glossis *propola* sunt tabernarii, id-
est copones, qui *propola* apud Lucil-
lum omnes sunt coctores qui aliquid
promercale habent. Sicuti Macell'a-
rii, qui veluti publici coqui in foro
carnes vendebant; à laniis differentes,
qui crudas tantum venales habere so-
liti. De his Phædrus:

Pendere ad Lanium quidam vidit si-
mium

Inter reliquas merces atque obsonia.

Caupona idem cum taberna, quæ te-
ste Isidoro, erant ædiculæ plebeiorum,
parvæ & simplices in vicis, asscribus
& tabulis clausæ; unde & tabernarii
dicuntur, qui iis assistunt. Videntur
autem tabernæ etiam omnibus opifi-
cibus & negociatoribus suæ: de Co-
pona nunquam mentio. Est enim cel-
la vinaria, attamen frequens eadem

est taberna pro copona. Virgilius in
Copa:

Ebria famosa saltat lasciva taberna.

Ergo taberna eadem cum caupona.
Illud tamen magis generale nomen,
quam istud.

Pro diversorio etiam caupona usur-
patur apud Horatium Epistolarum.
Libro I.

*Sed neque, qui Capua Romam petit,
imbre lutoque*

Aspersus, volet in caupona vivere.

Diversorium locus est ubi viatores di-
vertunt. Aliqui putant fuisse dictum,
quod ex diversis viis eo conveniatur.
Cicero de Senectute: *Ex vita ista di-
scedo, tanquam ex hospitio, non tan-
quam ex domo. Commorandi enim na-
tura nobis diversorium, non habitandi de-
dit.* Diversari etiam est manere apud
aliquem hospitii jure, vel alio modo;
& diversor is, qui diversatur. Quod
quidem vel est publicum, ut taberna
meritoria, vel privatum.

Ali-

Aliquando inter tabernam & diversoria erat differentia : aliquando confunduntur. Nam & tabernæ plerumque viatores & adventores excipiunt : diversoria vinum vendunt civibus. Quin Latini pariter Cauponas & diversoria pro iisdem habent. Suetonius diversorias tabernas appellat in Nerone, quas copæ exercerent : *Quoties Ostiam Tiberi deflueret, aut Bajanum sinum praternavigaret, disposita per littora & ripas diversoriæ tabernæ parabantur, insignes ganeæ, & matronarum institorio copas inuitantium, atque hinc inde hortantium ut appelleret.* Sic legendum illum locum Clarissimus Virorum Claudius Salmasius de Usuris putat. Nam vulgo est, *insignes ganeæ.*

Diversoriis adjectum erat stabulum, quod erat receptaculum equorum & jumentorum, quod etiam pro caupona & hospitio accipitur, à stando. Apulejus Lib. I. *Ego vero, quod primum ingressui stabulum conficatus sum, accessi, de quadam annu caupona illico per-*
contor.

contor. Sed proprie animalium locus, qui semper cauponis & tabernis erat proximus. Quo modo aliqui explicanda verba D. Lucæ censent de B. Virgine cap. 11. *In stabulo eum reclinauit, quia locus in diversorio non erat ipsis.* Quod *Præsepium* reddit vetus Interpres pro *stabulo*, ut Græcum *φάτρην* pro eodem. Cum igitur non esset locus præ nimia multitudine divergentium in ipso diversorio, peperit Christum Maria, fasciis involvit, & reclinauit in stabulo diversorii, quo jumenta accipi solebant. Hinc à stabulo stabularii famuli, qui stabulo præfunt.

Antiquitus vero tam apud Græcos, quam apud Romanos cauponariam exercere ignominiosum fuisse, passim ex auctoribus constat. Hujus artis auctores Lydos tradunt, à quibus etiam aleæ, tesserarum, atque pilæ lusum deducunt, qui quidem in tabernis illis mercenariis maxime viget. Hinc Plato Lib. 11. de Legibus eâ interdicit
cives

cives suos. Plutarchus 11. Probl. Symposiac. xix. Italos caupones pravitatis & avaritiæ arguit. Sed horum mores hic perstringere non est locus.

Nostris temporibus iis nihil frequentius. Hinc undique tabernæ & caupones, sed diversæ: aliæ in Gallia, aliæ in Germania, aliæ in Belgio & Anglia: splendidæ enim & nobiliores sunt cæ, quæ in itinere Romano, & sub dominio Summi Pontificis, tumque Magni Ducis Florentiæ, ubi etiam statuta mercede hospites, & equi sine cauponæ querimonia excipiuntur, signis ad discrimen ubique præfixis, quibus viatores, earum memores, illuc redeuntes denuo invitentur.

CAP. XXX.

De supremo erga hospites officio.

Nihil religiosius apud Romanos, quam eorum sepulchra, quæ veluti sacra habebantur, in quibus fere semper vetitum erat alios condi. Singulos singulis tumulis reponi apud eos permansit consuetudo, quam ab Atheniensibus usurpatam ferunt. Postea mos adolevit, ut singulæ familiæ suos tumulos insignes haberent, qui locus conditorum vocabatur. Vidi Romæ in Vineâ nobilissimi Viri Joannis Baptistæ Casalii, ad viam Appiam, subterraneum conditorium, sive Hypogæum dealbatum & crustatum, in quo plurimæ concavitates in muro, & in unaquaque earum extabant duæ, vel tres ollæ fictiles, muro affixæ, repletæ cineribus, & ossibus semiustis, cum tabella trium palmorum inscripta, prohibente ne exteræ familiæ hic conderentur.

L. HO-

L. HOSTILIVS. FORTVNATVS. SIBI. ET
HOSTILIÆ. IANVARIÆ. FILIÆ. ITEM
LIBERTIS. LIBERTABVSQ. SVIS
POSTERISQ. EORVM. FECIT
EXTERÆ. FAMILIÆ. ADITVS. NON
DATVR. NEC. IVRE. QVIS. IN. HOC
MONVMENTO. OLLAS. EMET

Nec juxta sepulchrum novum propius
sexaginta pedes invito domino ædes
admovere licebat, eaque inviolabilia
habita, nec præscribi poterant, nec usu
capi, sicut nec publica. Si quis tamen
ossa cineresque in alienum sepulchrum
deferret, illa cruere loci dominus, &
sine Pontificum decreto alio transferre
non poterat. Ulpiani hoc est in *L. Osa.*
VIII. in princ. ff. de Relig. & sumpti-
bis funerum.

Legimus autem cujusdam monu-
mentum in pavimento Basilicæ Late-
ranensis, in quo auctor jubebat, ut si
quis EXTERVM CORPVS
INFERRE VOLVERIT, da-
ret Reipublicæ Ostiensi quædam se-
stertia.

ET.

.....
 .....
 ET. PORTENS. Q. Q. IMMQUE
 BISELLIARI....FECIT. SIBI
 ET. AVRELIAE VICTORINAE....
 CONIVGL. ET. FILIIS. SVIS
 ET LIBERTIS..
 LIBERTAE. POSTERISQ. EORVM
 IN. HOC. AVTEM. MONVMENTO
 QVISQVE. EXTERVM. CORPVS. INFERRE
 VOLVERIT. DABIT. REIPVBlicAE
 OSTIENS. S. H. L. M. N. IN FRON. P. L.
 IN AGRO. P. LXXIS,

Nec magis Romanos erga hospites
 defunctos suprema animi pietas desti-
 tuit, cum etiam publica monumenta
 pauperibus & servis, ubi condi pote-
 rant, ædificarent.

Plura nempe monumenta hospiti-
 bus benemerentibus posita legimus.
 E quibus libet hic duo recensere. Pri-
 mum Tarraconæ videtur.

D. M.

T. COR.... F....
DELEGATVS. VII. G
P. F. STIP. XXIIII
VIX. ANN. LVII..
FECIT.....
ALLIA. PARALI..
HENIS.....
HOSPITI. B....

Alterum ibidem, ex Verdesii schedis.

D. M.

VAL. ATTICO. R. F.
COS. LEG. XII. G
P. FE. STIP. XXIIII
VIXIT. ANNIS. XLI
FECIT. AELIA. PAR
THENIS. HOSPITI
BENEMERENTI

Quod

Quod munus utique per omnia tempora usitatum, etiam apud nostros viget. Patavii ad D. Laurentii ædem in marmore monumentum extat, quod Dominicus Molinus, Senator amplissimus, FRANCISCI, Serenissimi, dum hæc scribimus, Reipublicæ Venetæ Ducis frater, Laurentio Pignorio Amico & Hospiti posuit.

D. O. M.

L A V R E N T I O P I G N O R I O

P R I M V M P A R O C H O

D E I N D E T A R V I S I I C A N O N I C O

P I E T A T E A C M O R V M S A N C T I T A T E

S P E C T A T I S S I M O

V E R O C A N D O R I S E T P V D O R I S E X E M P L O

L I T E R A R V M O M N I V M

C V M G R A V I O R V M T V M P O L I T I O R V M

P E R I T I S S I M O

P E N I T I O R I S A N T I Q V I T A T I S N O N M I N V S

C E R T O Q V A M C V R I O S O I N D A G A T O R I

P A T R I A E A M I C O R V M E T S V I I P S I V S

M E M O R I A E

L V C V L E N T I S S I M I S S C R I P T I O N I B V S

P R O P A G A T O R I

M V S A R V M D E N I Q V E E T G R A T I A R V M

C O R C V L O E T O C E L L O

D O M I N I C V S M O L I N V S S E N. V E N.

A M I C O A C H O S P I T I

C A R I S S I M O E T I V C V N D I S S. P.

O B. A N N. M D C X X X I. I D I B. I V N I I.

V I X I T A N N. L I X. M E N S. V I I I.

Idem

Idem mos veterumⁱⁿ milites bello defunctos. Lacedæmonii, dum contra Mæsenios pugnant, ne milites qui bello ceciderant, insepulti manerent, tesseras in brachiis, in sculptis nominibus, habuere. Apud Athenienses singulæ tribus singulas habuere arcas, in quibus cadavera & dispersas reliquias militum suæ cuique tribui inquisita colligerent, & postquam in publicis sepulchris illa condidissent, ne essent inhonorati, insigni testimonio pietatis in defunctos, solemnī oratione eorum laudes recenscebantur.

Hoc autem loco non extra rem queri poterit, cur Judæi triginta argenteis, quos reddidit Judas Iscariotes, emerint agrum figuli, in sepulturam peregrinorum? Quia, cum essent precium sanguinis, eos in Corbona, vel Gazophylacio inter dona Dei recondi nefas erat Principibus & Sacerdotibus, inito propterea ab iis consilio statuerunt, ut emeretur illis ager figuli, quo peregrini, qui in urbe è vita discedant

debant sepulchroque carebant, in illo sepelirentur. Sub velo nempe typi significatur, precium sanguinis Christi, non Iudæis indigenis, sed peregrinis, id est gentibus in cum credituris, profuturum esse.

Optime Aloysius Novarinus in Matth. cap. xxvii. *Fraudulenter Principes Sacerdotum cogitaverant, & decreverant illius pecunie summam in vilissimæ & abjectissimæ rei usum expendere, in sepulturam scilicet militum aliorumque pauperum, & ignobilium gentilium, atque hac ratione Christi memoriam ad necem empti, & suam ipsorum impietatem emptione sepulturæ sepelire. Sed aliter Dei providentia factum, Ager quippe ille emptus, æternum monumentum factus est sceleris ipsorum. Si in carbonam pecuniam immisissent, non ita manifesta res facta fuisset; nunc vero prædio empto ad posteros rem universam vel aliud cogitantes transmiserunt, ut hinc cogitaremus, agre celari Sacerdotum & Principum scelera posse.*

Mirum est quod de hoc agro scribunt Brocardus, Nicephorus, Bredebachius, Saligniacus, & ex iis Andricomius in descriptione Hierusalem n. 216. pag. 173. Cum iussu Imperatricis Helena de hoc agro, quantum terræ plures naves capere poterant, Romam auctum, ac juxta montem Vaticanum in eum locum exoneratum sit, quem incolæ Campum Sanctum vocitant, licet calum mutarit, eandem tamen retinere vim quotidiana experientia docet. Romanos enim respuens, sola peregrinorum corpora ad sepulturam admittit: quorum etiam hic omnem carnis substantiam intra viginti quatuor horas prorsus consumit, ossibus tantum residuis.

C A P. XXXI.

De Inhospitalite.

SIcut hospitalitate nihil est juri divi-
no, naturali, atque gentium, con-
venientius, nihil cum universis civi-
bus, vel singulis hominibus gloriosius,
ornatius, jucundius; ita inhospitali-
tate nihil est tetrius & immanius;
nihil legi divinæ atque naturali ma-
gis contrarium & inimicum; nihil
quod & universæ civitati, & singu-
lis hominibus majus apud mortales
odium & invidiam, majoremque
ignominiam atque dedecus pariat.
Non defuere tamen, qui ferarum mo-
re, non hominum, ab omni huma-
nitate alieni erant, ut non benigne
hospites ad mensam admitterent, sed
mensæ apponerent. Dial. 2. Cæsa-
rius. In Hesperiiis regionibus ultra
Indos quidam habitant, qui hospi-
tes devorant, & advenas interficientes,
comedunt. Huc facit illud Theocriti

Scholiaſt. Idyll. i. ubi, dum explicat quid ſit *τεχνοσία* ἢ *Λυτρίων*, nempe Lytierſis cantus, hanc affert hiftoriam. Litierſes Celænas Phrygiæ habitabat, Midæ filius nothus, hic cum eſſet agricola, hoſpitio, atque cantu tranſeuntes excipiebat, atque metere ſecum coge-
bat; nocte vero amputatis ipſorum capiti-
bus cantilenas ad truncos canebat. Hercules poſtea monſtrum occidit, cadaverque projecit in Mæandrum, ex quo Phrygii meſſores adhuc Herculem laudantes, ut optimum meſſorem celebrant cantu, quem Apollodorus cantionem eſſe metentium ait. In lamentationibus enim cantus quemadmodum Ialemus, in hymnis Iulus, à quibus genera cantionum appellavére; ita & cantilena metentium Lytierſis ob id cauſæ eſt nuncupata.

Notantur Lacones ex eo, quia expellebant hoſpites; unde *Laconizare* pro hoſpites rejicere, proverbium extitit. Cicero in ſuis Inveſtivis in

Ver-

Verrem, inter alia crimina illi sæpe hospitii violationem exprobrat. Ut in Actione ultima. *Num te ejus lacrymæ, num senectus, num hospitii jus atque nomen à scelere aliquam ad partem humanitatis revocare potuit? Sed quid ego hospitii jura in hac tam immani bellua commemoro, qui Sthenium Termitanum, hospitem suum, cujus domum per hospitium exhaustit & exinavit, absentiem in reos retulerit, causa indicta, capite damnarit, ab eo nunc hospitiorum jura atque officia queramus?*

Barbarum semper, nocere hospitibus, colligit in Euripidis Hecubam Scholiastes: *Nobis barbaris insitum fortasse hospites cadere; nobis vero Stellinis Græcis, impium est, ubi nota Trojanos dici Stellinos, atque ita quodammodo Græcos: loquitur enim Hecuba contra Polymnestorem, qui Thrax; & Thraces proprie barbari; unde illud Horatii, Lib. III. Carm. ode. xx.*

Ac pede barbaro lustratam Rhodopen.
barbaro, hoc est Thracio.

Quantum Thraces fuerint inhospitales, ostendunt Polymnestor, Diomedes, Busiris, Scythæ. Nec Homero exempla desunt.

Massageræ, populi Scythici in Asia, ultra mare Caspium, infestissimi sunt hospitibus. Neque enim cum vicinis populis ullam servant amicitiam, ex Strabone Lib. 6.

Procastes cogebat hospites super lectum aliquem ascendere, quo si longiores fuissent, pars supereminens amputabatur, qui vero breviores, distendebantur: à qua re etiam nomen illi inditum putant. Plutarchus in Theco.

Imprecationes vero plures, in eos qui peregrinos injuriis afficiunt, leguntur in Homero, & præsertim sub persona Menelai adversus Alexandrum ingratum hospitem.

*Iuppiter rex da ulisci, qui me prius
injuria affecit*

No-

de Tesseris Hospitalitatis. 223

*Nobilem Alexandrum, & meis sub
manibus doma,*

Ut aliquis timeat & posterorum homi-

NUM

*Hospitem injuria afficere, qui amici-
tiam praeberit.*

Apud Livium Decad. iv. Lib. ix.
Annibal cum se à Prusia, Rege Bithy-
niæ, hospite suo, nefarie proditum
animadvertisset, execratus in regnum
caputque Prusiæ, & hospitales Deos
violatæ ab eo fidei testes invocans,
poculum veneni, quo sibi mortem
conscivit, exhausit.

Pœna eorum, qui peregrinos teſto
arcerent, apud Suecos fuit, si idoneis
testibus ter hospitium negasse aliquis
eorum fuisset convictus, illius ædes
subjectis ignibus comburebantur: ut
ædibus propriis juste privaretur, qui
earum usum aliis inhumanissime de-
negasset. Immo fuerunt apud an-
tiquos nonnullæ domus scelestæ,
quas non licuit amplius habitare, post-

quam ibi violata essent hospitia. Notati sunt insigniter, qui penuriæ & necessitatis tempore peregrinos ab urbe excludabant. D. Ambrosius Lib. III. offic. cap. VII. Bethlehematicæ gentes ob inhospitalitatem graves & atroces, teste D. Hieronymo, pœnas dederunt, illorum infantibus ab Herode trucidatis.

Lacedæmonii verberibus expellebant hospites, indicio Aristophanis in Avibus, citante Suida. Ex legibus enim Lycurgi exteros non admittebant ad jus civitatis. Ita Thebani. Quin etiam Spartianis peregrinos adire non licuit, quod eorum commercia vitarent: quare Dirinoxeni, quasi fallentes hospitem, dicti sunt. Sed ipsis etiam peregrinari vetitum erat. Tyræum tamen poetam Lacedæmonii civitate donarunt, contra instituta majorum. Quod ideo factum Pausanias ait, ne quando illis objici posset, quod peregrino Duce usi fuissent. Solon vero Atheniensibus in suis legibus de-

decrevit, quod præter eos, qui sacra & genus, aut stirpem antiquissimam haberent, jus civitatis nulli peregrino, nisi ei qui aut perpetuo exilio patria pulsus esset, aut alicujus artis causa jure penatibus & domo Athenas commigrasset. Nec Atheniensium ullus Megaram pedem inferre potuit.

Moscovitæ quoque nostris temporibus hospites indignis modis habent, immo legatos satis arcte. Omnium quippe mortalium sunt suspiciosissimi. *Britannos hospitibus feros* vocat Horatius Carminum lib. III. Od. IV. At nihil hodie ista gente amabilius. Tanta culturæ vis est, qua literæ animos ceteroquin feros emolliunt.

Hospites apud Tauros immolabantur, ut refert Origenes Lib. II. Periarchon. & præsertim Dianæ, teste eodem in Celsum Lib. V.

Pœnis, si quis vi tempestatis, aut hostium impetu ad eorum littora applicuisset, intra quintum diem abire cogebatur. apud Indos triduo.

Philostratus in vita Apollonii Lib. II. cap. XI.

Carthaginenses externos adeo exosos habebant, ut qui in Sardiniam, aut ad Herculis columnas adnavigasset, mari demergeretur, si credendum Straboni Lib. XVII.

Scythæ peregrinos insectabantur, & quod inhumanum est, eos immolabant, ex Herodoto Lib. IV. & Strabone Lib. VII. qui de Scythotauris idem perhibet.

Gamphasantes, in intimis Libyæ oris, adeo hominum commercia fugere, ut nullis è peregrino misceri sinant, Plinius Lib. V. C. VII. autor est.

Seres, cætus & congressus hominum fugiunt, ut etiam rerum precia oculis æstimantes sua tradant, & aliena non emant, arbitrati jura civium cum peregrinis communicari non oportere. Solinus cap. LIII.

Apud Buisirim & Cynospolim, alieni & hospites non admittuntur. Idque commune barbaris, ut hospites expellant,

lant, auctoritate Eratosthenis scribit Strabo Lib. VII. Putabant enim eorum societate quasi contagione quadam infici. Nec defunt hodie nationes, quarum cives, suæ Reipublicæ nimis studiosi, peregrinis se abstinere, ne alienis moribus ritibusve incolarum consuetudines inquinentur.

C A P. XXXII.

Operis Peroratio.

HÆc de hospitalitate & hospitiiis, veterum præcipue, quæ ad elegantissimæ tabulæ explicationem è veterum monumentis ad ipsorum mentem, salvis semper S. Romanæ Ecclesiæ decretis, ac meliori Doctorum iudicio, eruere, nostrique ævi consuetudine percensere licuit breviter, inter publica negotia, ea æquitate excipi desidero, ut aliis in re satis perplexa & uberius ingenii & stili materia relinquitur.

F I N I S.

K 6

I N

I N D E X

Eorum, qui laudantur, illustrantur,
emendantur, ac defenduntur.

A.

A <i>Bulensis.</i>	146. 155
<i>Achilles Maffeus.</i>	24
<i>Acilius Placidus.</i>	4
<i>Adricomius.</i>	218
<i>Ælianus.</i>	82. 169
<i>Æschines.</i>	74. 85
<i>Ailatus (Leo.)</i>	85. 174
<i>D. Ambrosius.</i> 60. 154. 156. 181. 224.	
<i>Ammianus Marcellinus.</i>	149
<i>Angelonus (Franciscus.)</i>	117
<i>Angelicus Aprosus.</i>	195
<i>Antonius Augustinus.</i>	18. 98. 114
<i>Apollodorus.</i>	220
<i>Apollonii Rhodii Scholiastes.</i>	55. 196
<i>B. Apollonius.</i>	49. 50
<i>Appianus.</i>	103
<i>Apulejus.</i>	38. 47. 198. 207
<i>Argolus (Ioannes.)</i>	196. 174
<i>Aristophanes.</i>	224
<i>Arruntius Stella.</i>	4. 13. 15
	<i>Athe-</i>

I N D E X.

Athenæus. 64. 134. 135. 136. 143.
162. 163. 164

D. Augustinus. 120. 170. 181

Augustinus Episcopus. 195

Aurelius Imperator. 58

Aurelianus Imperator. 83

B.

B *Alduinus.* 98

Barberinus (Franciscus.) 1. 2

Barbosa (Augustinus.) 59

Barganus (Hieronimus.) 7

Baronius (Cæsar.) 65. 182. 183

Bendandus. 174

Berigardus. 174

Berisfit Raba Rabinus. 156

D. Bernardus. 62

Boccacius. 125

Bontius (Iacobus.) 180

Bredembachius. 218

Brissonius. 41

Brocardus. 218

Budæus. 28

C.

C *Oelius Augustinus Curio.* 180

Cælius Rhodiginus. 74

Ca-

I N D E X.

<i>Casarius.</i>	219
<i>Capacius (Iulius Caesar.)</i>	163
<i>Capitolinus.</i>	120
<i>Cassianus.</i>	187
<i>Cassianus à Puteo.</i>	111
<i>Cassius.</i>	174
<i>Casalius (Ioan. Bapt.)</i> 3. 106. 175. 210	
<i>Casaubonus (Isaacus.)</i>	121
<i>Cato.</i>	76
<i>Cedrenus.</i>	104. 186
<i>Celsus.</i>	225
<i>S. Chrysostomus.</i> 32. 46. 146. 153. 155	
<i>Chrysologus (Petrus.)</i>	156
<i>Cicero.</i> 26. 28. 29. 30. 31. 38. 41. 43.	
44. 48. 60. 167. 199. 201. 204.	
	206. 220
<i>Clemens Alexandrinus.</i>	140
<i>Codex Theodosianus.</i>	98
<i>Columella.</i>	76
<i>Constantinus Harmenopolus.</i>	121
<i>Contarenius (Simon.)</i>	67
<i>Cotunnus.</i>	174
<i>Crantzius.</i>	178

D.

D *Amianus Petrus.* 154. 157
Del-

I N D E X.

<i>Delrius (Martinus.)</i>	119
<i>Didymus.</i>	75. 94. 197
<i>Diodorus.</i>	169
<i>Dion.</i>	100. 102. 110. 151
<i>Dionysius Areopagita.</i>	126
<i>Dionysius Carthusianus.</i>	146
<i>Dionysius Halicarnassens.</i>	55. 144
<i>Dithmarus Blefkenius.</i>	171
<i>Domannus.</i>	67

E.

E <i>Unapius Sardinus.</i>	148
<i>Euripides.</i>	125
<i>Euripidis Scholiastes.</i>	106. 200. 221
<i>Eustathius.</i>	74. 197
<i>Eutropius.</i>	151
<i>Exodus.</i>	147

F.

F <i>Errarius (Octavius.)</i>	175
<i>Festus.</i>	167
<i>Fronto.</i>	4

G.

G <i>Abriel Bisciola.</i>	182
<i>Gaddius (Iacobus.)</i>	174
<i>Galeotus.</i>	174
<i>Galvanus (Ioannes.)</i>	110
<i>Gellius</i>	

I N D E X.

<i>Gellius.</i>	21. 105. 141
<i>Genesis.</i>	147. 154. 155. 156
<i>Georgevitius (Barthol.)</i>	176
<i>Georgius Gualterus.</i>	91
<i>Glossa vetus.</i>	205
<i>Goltzius.</i>	15
<i>Gothofredus (Franciscus.)</i>	3
<i>Grammatici veteres.</i>	125
<i>Gruterus.</i>	5. 6. 15. 17. 165
<i>Guagninus.</i>	179
<i>Gualdus.</i>	120
<i>Gutherius.</i>	100

H.

H <i>Adrianus Guljelmus.</i>	17
<i>Hegius (Benedictus.)</i>	91
<i>Heraclides.</i>	141. 161. 163
<i>Hercules comes S. Bonifacii.</i>	68
<i>Herodotus.</i>	148. 150. 226
<i>D. Hieronymus.</i>	183. 185. 224
<i>Hirtius Pansa.</i>	45. 103
<i>Hollandarius.</i>	195
<i>Holstenius (Lucas.)</i>	116. 126. 174
<i>Homerus.</i>	34. 35. 38. 39. 40. 46. 53. 54. 55. 57. 72. 77. 80. 94. 128. 140. 143. 144. 160. 196. 222

Hora-

I N D E X.

Horatius. 29. 72. 131. 138. 139. 168.
206. 221. 225

Hyginus. 36

I.

Ioannes Moschus. 188

Ignatius. 148

Ioannes Magnus. 172. 177

Iob. 157

Isidorus. 79. 95. 102. 122. 205

Iulius Caesar. 15. 44. 129

Iulius Pollux. 121

Iunius (Hadrianus.) 198

Iustinus. 144

Iuvenalis. 47. 54. 76. 95

L.

Lactantius. 85

Lapus de Castelliono. 184

Lampridius. 118

Leo Africanus. 66

Liber Tobia. 157

Licetus. 175. 195

Lipsius. 67. 100. 135

Livius. 31. 43. 64. 81. 101. 128. 223

Lucanus. 16

D. Lucas. 146. 147. 182. 208

Lucia-

I N D E X.

<i>Lucianus.</i>	45. 66. 199
<i>Lucillus.</i>	205
<i>L. Octavius.</i>	73
<i>Luctatius.</i>	101. 106
<i>Ludovicus Pafinus.</i>	192

M.

M <i>Achabaorum libri.</i>	22. 40
<i>Macrobius.</i>	102
<i>Majolus.</i>	67
<i>Marcus Polus.</i>	66. 144. 179
<i>Marinus (L. Iulius.)</i>	4. 13
<i>Martialis.</i>	13. 14. 51. 72. 77. 82. 109.
	119. 198
<i>Massurius Sabinus.</i>	141
<i>D. Mathæus.</i>	217
<i>Maximus Planudes.</i>	89
<i>Merula.</i>	76
<i>Minucius Felix.</i>	47
<i>Molinus (Dominicus.)</i>	214
<i>Molinus (Franciscus.)</i>	214

N.

N <i>Annius (Petrus.)</i>	144
<i>Nardius.</i>	174
<i>Naudæus (Gabriel.)</i>	173
<i>Nicander.</i>	200

Nice-

I N D E X.

99	<i>Nicephorus.</i>	148. 218
05	<i>Nicius.</i>	175
73	<i>Novarinus (Aloysius.)</i>	175. 217
06	<i>Numeri.</i>	158
92	O.	
	O <i>Laus Magnus.</i>	178
40	<i>Origenes.</i>	157. 225
02	<i>Ovidius.</i>	30. 39. 46. 119. 138
67	<i>Oudanus (Ioachimus.)</i>	98
79	P.	
13	P <i>Anvinus.</i>	15
09.	<i>S. Paulinus.</i>	156. 181
98	<i>D. Paulus.</i>	29. 46. 59. 62. 146. 148
141	<i>Paulus I. C.</i>	100
217	<i>Pausanias.</i>	41. 42. 68. 224
89	<i>Pelagius.</i>	188
76	<i>Persius.</i>	29. 95
47	<i>Petrarcha.</i>	125
214	<i>Petronius.</i>	53. 135
214	<i>Phædrus.</i>	205
144	<i>Philostratus.</i>	105. 226
174	<i>Pignorius.</i>	5. 100
173	<i>Pindari Scholiaſtes.</i>	41. 42
200	<i>Pindarus.</i>	80
ice-	<i>Plato.</i>	33. 36. 63. 139. 208
		<i>Play-</i>

I N D E X.

<i>Plautus.</i>	33.37.90.123.124.131.201
<i>Plinius major.</i>	50.88.139.226
<i>Plinius Iunior.</i>	19
<i>Plinius Valerianus.</i>	88
<i>Plutarchus.</i>	38.104.137.149.150. 167.209.222
<i>Polybius.</i>	102
<i>Pomponius.</i>	105
<i>Pomponius Bassus.</i>	4.5.18
<i>Pomponius Mela.</i>	143
<i>Pona.</i>	174.
<i>Pontanus.</i>	60
<i>Procopius.</i>	65.
<i>Propertius.</i>	139
<i>Pulmannus.</i>	16

Q

<i>Q</i>	<i>Varengus.</i>	174
----------	------------------	-----

R.

R	<i>Odolphus Gualterus.</i>	121
	<i>Regum libri.</i>	146.157
	<i>Rhodius (Ioannes.)</i>	88.99.111.175
	<i>Rubeus (Octavius.)</i>	7
	<i>Ruffinus.</i>	186.189

S.

S	<i>Aligniacus.</i>	218
	<i>Sallustius.</i>	167
	<i>Sal-</i>	

I N D E X.

01	<i>Salmasius.</i>	98. 207
26	<i>Scioppius.</i>	174
19	<i>Scribonius Largus.</i>	125
88	<i>Seneca Philosophus.</i>	41. 58. 77. 125. 134
50.	<i>Servius.</i>	48. 102. 103
22	<i>Sidonius Apollinaris.</i>	138
02	<i>Sigonius.</i> 15.	<i>Smetius.</i> 127
105	<i>Solinus.</i> 226.	<i>Solon.</i> 224
18	<i>Sophoclis Scholiastes.</i>	130
43	<i>Statius.</i>	101
60	<i>Stuchius.</i>	172
39	<i>Strabo.</i>	222. 226. 227
16	<i>Suetonius.</i>	13. 95. 103. 104. 134. 149. 150. 151. 207
74	<i>Suidas.</i>	26. 32. 224
	<i>Sulpitius.</i>	187
	<i>Symmachus.</i>	26. 64

21 T.

57	T <i>Acitus.</i>	13. 47. 48. 108. 136.
75		166. 170
7	<i>Taurelius.</i> 174.	<i>Terentius.</i> 29. 124
89	<i>Theocriti Scholiastes.</i>	219
	<i>Theodoretus.</i>	187
18	<i>Theophylactus.</i>	146
67	<i>Tibullus.</i>	77
55		<i>Toma-</i>

I N D E X.

Tomasinus. 42. 50
Turnebus. 94. 104

V.

V *Alerius Maximus.* 81. 150
Varro. 109. 167
Vegetius. 102. 103. 104
L. Veratius Libertus. 127
Veslingius. 71. 175
Virgilius. 30. 35. 36. 38. 48. 53. 56.
 74. 79. 101. 103. 134. 142. 206

Vita Patrum. 49
Vitruvius. 31. 64. 87. 89
Vlpianus. 211
Vopiscus. 58. 82. 83. 98. 104
Vulfinii. 17
Vrbanus VIII. 1. 107
Vrsinus (Fulvius.) 5. 15. 114

W.

W *Ormius (Olaus.)* 108

X.

X *Enophon.* 103. 149. 163
Xylander Guljelms. 167

Z.

Z *Agarollus.* 73
Zanchus. 167

IN-

I N D E X

RERV, AC VERBORVM.

A.

150	A Brahami Patriarchæ hospitalitas.	154
167	Abrahæ tabernaculum figere quid sit.	153
104	<i>ἀβραάμ τὸν ἐπιφάνειαν.</i>	138
127	Accubitus veterum.	131
175	Accubitus veterum expressus.	132. 135
56.	Achillini museum.	192
206	Aeragantinorum tabula hospitalis.	92
49	Actio. Agere.	26
89	Adoratio hospitem.	47
211	Ærarium publicum olim Romæ.	86
104	Æolus, convivii species.	163
17	Ager figuli peregrinorum sepulcræ para-	
107	tus.	216
114	Aleæ inventores.	208
108	Amicitiae symbolum fal.	74
163	Anachoretarum hospitalitas.	49
167	Anchora pro caduceo Indis.	105
73	Annulus hospitii symbolum.	125
167	Apisa civitas.	11
73	Apollo Theoxenius.	42
167	Apophoreta.	82. 198
73	Aquam præbere quid sit.	72
167	temperare ignibus.	<i>ibid.</i>
73	Aram tenere. Ara se tueri.	54
167	<i>ἀρα τὸ ἐξυπὲρ.</i>	197
167	Aves jus hospitale servant.	58
167		<i>ἀνδρείου.</i>

I N D E X

<i>αἰσθητόν.</i>	64
<i>αἰσθητά</i> pro tessera hospitali.	<i>ibid.</i>
B.	
B Alnea gratuita.	73
Balnea hospitibus exhibita.	143. 144
Basia jactare.	47
Pomponius Bassus Trajano gratus.	19
Belgæ hospitales.	172
<i>Bolle,</i>	101
Britanni hospitales.	225
<i>Buccellai.</i>	197
C.	
CÆsaris tessera.	103
Calabri hospitales.	168
Campus Siretus.	218
Canere ad myrtum.	140
Castor & Pollux hospitales.	41
Cauponæ.	32
Caupo. Copo.	204
Caupona, diverſorium.	206
Cauponariam exercere turpe.	208
Caupones Itali notantur.	209
Cantus convivii.	139. 140
Cava.	180
Cellulæ hospitales.	181
Ceseræ urbis mira hospitalitas.	194
Chinæ regni hospitia.	66
Christianorum hospitalitas.	181. 182
<i>Clarissimi Viri</i> titulus.	19
Clientela.	21
	Colo.

I N D E X.

64	Coloniæ duplices.	21
<i>ibid.</i>	Copis, cœna.	162
	Comitiorum tessera.	109
73	Conditorium.	210
144	Convivalis tessera.	118
47	Consules ordinarii, & suffecti.	15
19	Contractuum formula.	21
172	Constantini Imperatoris liberalitas.	184
101	Coronæ convivarum.	135
225	Cretensium hospitalitas.	64
197	Cretenses hospitales.	161
	Cubiculum hospitale.	64
103	Cubus.	102
168	<i>Cupeta.</i>	196
218	Curia contractibus dicata.	18
47	Cyri majoris tessera.	103

D.

32	D Ecimæ Judæorum.	158
204	Dextram tangere.	48
206	porrigere. 49. injicere alicui.	<i>ibid.</i>
208	Dextra symbolum hospitalitatis. 35. 48.	108
209	Diversoria.	32
140	Diversorium. 206. publicum, aut priva-	
180	tum.	<i>ibid.</i>
181	Diversari.	<i>ibid.</i>
194	Dii viales.	42
66	Dii hospites.	46
182	Dona hospitalia, coronæ.	137
17	Dorixeni.	162

L

Dii

I N D E X.

Dii hospitales.	42
Dulciaria hospitibus ante abitum data.	196
Duoviri.	23. 25

E.

E Cheneus Heros.	54
Ecclesiæ bona in quatuor partes divisa.	85
Electri.	34
Episcoporum hospitalitas.	59

F.

F Abrorum Præfecti Brixia.	12
Ferentini.	17
Fercula coronata.	134
Ferculorum nomina & signa.	135
Fessæ oppidi Xenodochia.	66
Flagello venerari populum.	48
<i>Foresterie.</i>	68
Fritillus antiquorum.	120
Frons genio sacra:	150
Fruentaria tessera.	95
Fruenti largitio.	<i>ibid.</i>
Fulmina hospitalia.	41
Fuscina cum palma.	111

G.

G Alli hospitales.	169
Gedeon hospitalis.	156
Genua tangere.	50. 53. 149
Germanorum propinatio.	74
hospitalitas.	169. 170
Gillæ Agrigentini hospitalitas.	61
Gladiatorii ludi tesserae.	111. 112. 115.
	Glo-

I N D E - X.

42	Globuli.	102. 110
196	Gothi hospitales.	176
25	Corneliæ Gracch. hospitalitas.	167
	Græcorum hospitalitas.	159
54	H.	
185	H Elvetiorum hospitalitas.	172
134	Herodes cur infantes occiderit.	224
59	Histriæ hospitalitas.	193
	Hospitium quid.	28. 29. 36
12	Hospes.	29. 30
17	Hospita.	30
134	Hospites quomodo excepti.	51
135	Hospites supplices in foco.	53
66	Hospitum beneficentia patriæ præponitur.	55
48	Hospitale jus præfertur sanguini.	56
68	Hospitia publica.	61
120	Hospitalis & Hospitale.	63
150	Hospitalia.	31. 63
95	Hospitia Cl. Virorum imaginibus ornata.	68
ibid.	Hospitum monumenta.	68. 69
41	Hospitum exceptio.	71
111	Hospitii locus elegantior.	75. 76
	Hospitalitas gratuita, mercenaria.	204
167	Hospitalitas Romana.	2. 164
156	Hospitalitas.	28
149	<i>Hospitium fecit. 8. 11. fecerunt.</i>	9. 10
74	Hospitium quid.	26
170	Hospitium majus.	11
61	Hospitalis & hospitalitas.	31. 32
115.	eadem laudata.	ibid.
Glo-	L 2	Hq-

I N D E X.

Hospitalitas Diomedis & Glauci.	34
Hospitii jus inter populos.	35
in hospitium venire.	36
in hospitium & honorem recipere.	<i>ibid.</i>
Hospites Seythis Dii.	45
Hospites domestici, incogniti.	51
& hi quadruplices.	52
Hospitalis tessera.	105
cum hostibus servatum jus hospitalita-	
tis.	162
Hospitia.	31
Hospitia publica & privata.	164
Hospitalitatis lex.	178
Hospitium sorte præbetur.	180
Hospitibus discedentibus munera data.	197
Hospitium renunciare.	201
Hospitia Italiæ.	209
Horti dicati hospitibus.	76
Hostes etiam benigne accepti.	85
Hostis peregrinus, ab hostiando.	167
I.	
I Alemus.	220
I. D. S. C.	17
Imagines amicis datæ.	125
Imagines Imperatorum adorare.	47
Imperator indulgentissimus.	19
Imperatores adorati.	150. 151
Imperatores Romani advenæ.	167
Inhospitalitas Hesperiorum.	219
Inhospitalitatis poena.	223. 224
In	

I N D E X

34	Inhospitalitas diversarum nationum.	219.	
35			<i>U seqq.</i>
36	Indi hospitales.	179	
ibid.	Instei. 6. Instejus.	23	
45	Islandorum hospitalitas.	171	
51	cultus.	<i>ibid.</i>	
52	Italiae Xenodochia.	192	
105	Italorum Principum hospitalitas.	193	
111	Judæorum mira hospitalitas.	158. 159	
162	Ius hospitii.	58	
31	Iustinianus hospitale instaurat.	65	
164	Iusjurandum per salem & panem.	88	
178	Iulus.	220	
180	Jupiter hospitalis.	31. 37. 161	
197	& hospes.	39	
201			K.
209	Κλάμ & Καλάμη tessera.	94	
76	Κύξ.	102	
85			L.
167	L Acedæmoniorum hospitalitas.	162	
	Laconizare.	220	
220	Lanii. 205.	Lares.	42
17	Lavatio gratuita hospitum.	73	
125	Lauria. 80.	Lecti.	142
47	Legati quomodo excepti.	52. 78	
19	verbenis coronati.	79	
151	divertebant ad Saturni ædem.	86	
167	Legati poculis invitati.	82. 83	
217	Leonis Imperatoris dictum Eulogio Philo-		
224	sopho.	98	
13			L 3
			Lo-

I N D E X

Locus convivii dignior.	142
Loth hospitalis.	156
Lotio manuum ac pedum.	130
Lorio pedum.	143. 144
L. Arruntius Stella Patavinus.	13
Consularus.	<i>ibid.</i>
Ludis insignibus Præfectus.	13
Ludis solemnibus hospites excipiebantur.	55
Lusoria tessera.	119
Lytierlis cantus.	220
M.	
M Acellarii.	205
Magistratus hospitibus delatus.	162
Mannu venerari, salutare.	48
Manlius Martialis.	113
Massageræ inhospitalēs.	222
Melitæorum tabula hospitalis.	93
Melitenſium hospitalitas.	163
Mensæ.	131
Mensæ hospitales.	161
Mensa Iovis hospitalis.	<i>ibid.</i>
Mercurii ædis curia.	17
Mercurius negotiator.	<i>ibid.</i>
Metentium cantus.	220
Militaris tessera, 101. duplex.	102
diversorum Principum.	103. 104
Militum tesserae in brachiis.	216
Minerva hospitalis.	41
Monumentum Laurentii Pignorii.	215
Moscovitæ olim hospitales.	179
	Mosco-

I N D E X.

142	Moscovitæ hodie inhospitalēs.	225
156	Municipiorum duo genera.	21
130	Municipes qui.	<i>ibid.</i>
144	N.	
13	N Avis-harenaria.	16
<i>ibid.</i>	Negotiariæ tessera.	121
13	Norvegiarum hospitalitas.	171
55	Nummi Iuno bifronte, & prora signati.	84
119	Nummus Nervæ.	96. 97
220	Maximini.	96
	Nummaria tessera.	109
205	O.	
162	O Rca.	120
48	Orientalium populorum Xenodochia.	67
113	Oscula labrata.	47
222	Oscula jacere.	47
93	Osculum hospitibus datum.	147. 152
163	Osculum pectoris. 148. manuum, genuum,	
131	vestium, capitis, frontis.	149
161	pedum.	150
<i>ibid.</i>	Oxyrinchæ civitatis hospitalitas.	189
17	P.	
<i>ibid.</i>	P Acis osculum.	151
220	Panis gradilis.	96
102	Parochus.	160
104	Patavinorum hospitalitas.	192
216	Patriciorum Venetorum osculandi mos.	152
41	Patronum cooptaverunt.	8. 9
215	PAX TECVM.	151
179	Pedum lotio.	49
osco-	L 4	Pilo-

I N D E X.

Pilomusus Pereli.	111
Pilulæ.	102
Pincernæ.	134
Pinacotheca.	99
Potestas Patavinus.	162
Prætor, Urbanus, Peregrinus.	165
Præsepium, pro Stabulo.	208
Propolæ.	205
Purpuram Principis tangere.	47
<i>περιτένειν σέφαρον.</i>	53
<i>πλατέον</i> tellera.	102
Q.	
Q. D. E. R. F. P. D. E. R. I. C.	20
R.	
R Amum prætere.	53
Rebecca hospitalis.	158
Reges adorati.	151
Romæ præconium.	I. 164
Romanorum cum Hebræis foedus.	21
cum aliis populis hospitii jus.	35. 36
Romanorum singularis hospitalitas.	80. 81.
	190
<i>Rompere la piglia.</i>	94
Ruri hospitia.	76
Rude donari quid sit.	114
Rudis quid sit.	<i>ibid.</i>
S.	
S Al & vinum in mensa primas tenent.	74
Sale res contractæ.	<i>ibid.</i>
Sal mentis facer.	88
	Salon-

INDEX.

111	Salomon hospitalis.	158
102	S. Samsonis hospitale.	64. 65
134	Sedilia hospitalia.	161
99	Sepulchra Romanorum.	210
162	Sepulturæ hospitum.	<i>ibid.</i>
165	Septentrionalium hospitalitas.	177. 178
238	Siagitanus Senatus.	10
105	Sinopensium hospitalitas.	163
47	Σκολιόν.	140
53	Spartiani Dirinoxeni.	224
102	Spectaculorum tesserae.	110. 111
	Sphaeria.	102
20	Sphaerulæ.	110
	Spina.	195
53	Spinolare.	<i>ibid.</i>
158	Spinulæ familiæ hospitalitas.	<i>ibid.</i>
151	Stellini, Trojani.	221
164	Structor.	134
21	Suedorum hospitalitas.	176
36	Supplicandi ritus.	53. 54
81.	Symbola.	52
100	Symbola diversa.	123
94	Symbolum.	121
76	pro pecunia.	122
114	Symbolum pro pacto, ac tessera.	<i>ibid.</i>
<i>ibid.</i>	Symbolum imago genere masculino.	123. 126
	Symbolum signum rerum occultarum.	126
74	Symbolum augurium.	<i>ibid.</i>
111.	Symbolum convivale.	<i>ibid.</i>
88	Symbolum hospiti datum.	125
810-	L 5	Ta-

INDEX.

T.

T Abula Hospitalis.	4. 6. 200
restituta.	6. 7
Tabella ænea Gothofredorum.	2. 4. 12
Tabulæ hospitales geminæ.	91
Tabernæ.	205
Tabernarii.	<i>ibid.</i>
Tabernæ diversoriæ.	207
<i>Taglia.</i> Talea.	94
Talus pro tessera hospitali.	106
Templa Romæ extra urbem ædificata.	87
Tesseram hospitalem fecerunt.	23
Tessera.	37. 52
Tesserarum varia genera.	94
Tessera hospitalis.	90. 91
Tessera amatoria.	108. 112
Tessera lusoria.	94
Tessera. i. talus.	94
Tessera sacrorum.	116
Tessera Paganica.	127
Tesserarii.	102
Tesserae mutæ duplices.	104
Tesserae hospitales geminæ.	91
Tesserae species.	<i>ibid.</i>
Tesserae antiquorum delineatæ.	99. 102. 107 113. 115. 118
Tesseram frangere.	201
<i>Thee</i> porus.	179
Theoxenia.	41
Thracius pro barbaro.	222
	The-

I N D E X.

Themetra civitas Africae.	8
Thule, Islandia.	171
Tigurinorum hospitalitas.	172
Timiligenfis Senarus.	9
Tobiæ hospitalitas.	157
Trajanus.	4. 19
Trajanus primus inter Imperatores exte- rus.	166
Triclinia.	131
lectus triclinii.	131. 142
Trojani dicti Stellini.	221
Turcarum xenodochia.	176
Turcici Imperatoris munificentia in Lega- tos.	83

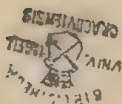
V.

V Aletudinarium Romæ primum.	183
Henrici Valefii Galliae Regis monu- mentum.	69
Valentinianus & Valens panem largiti.	98
Venus hospitalis.	41
Veneris templum extra urbem.	87
Venetorum hospitalitas.	193. 194
Vestis hospiti parata.	74
V. F. P.	18
VNIBERSVS.	23
Vicentini hospitales.	192. 193
Vicus Tuscus unde ortus.	36
Vinum honorarium.	79
Virgula erotica.	108. 112
Vnctio hospitum.	71. 144

I N D E X.

Vota ad genera Deorum.	50
W.	
W Andali hospitales.	177
Westphaliæ & Saxonie inferioris ho- spitia.	67
X.	
X <i>ἐνδοχ.</i>	26
<i>ἐνδοχ.</i>	41
Xenia.	30. 82. 90. 198
Xenia, præcepta.	199
Xenia discumbentibus communia.	198. 199
Xenodochia.	32. 64
Xenoparchi.	163
<i>ἐνδοχ.</i>	102

F I N I S.

131

132

133

134

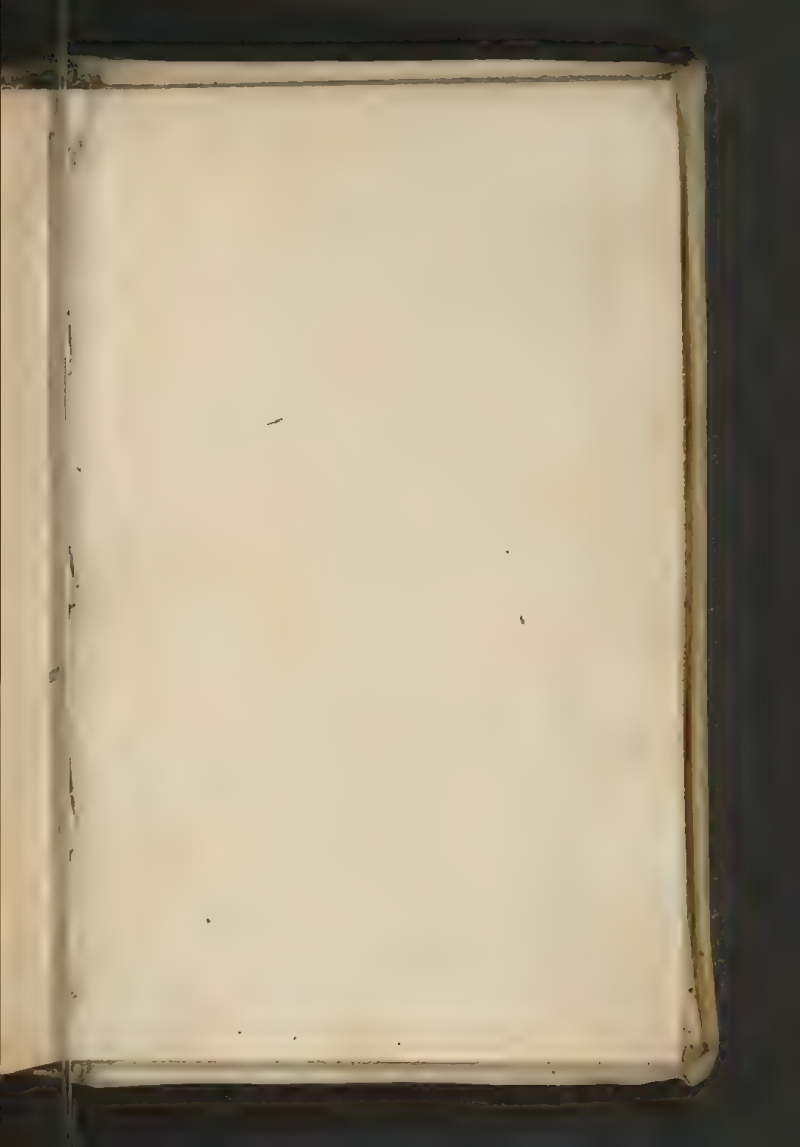
135

136

137

138

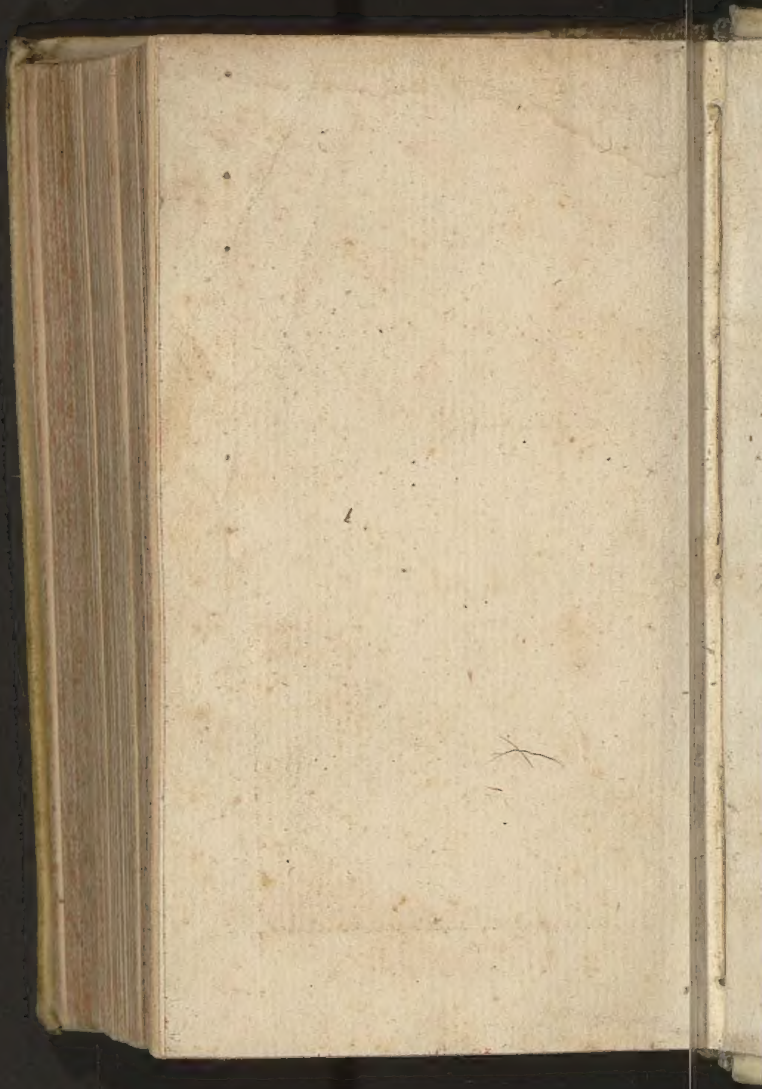

1600.

Quinta

Biblioteka Jagiellońska

stdr0021467

749 — 752